

TERTIAE DECADIS

Castra se: per tumultum ac trepidationem oia agi: castrorumq; formam: & militarem ordinem: in mixtis agre
pa. op. stibus iis ex terris sublatum. His satis compertis: consul militibus edicit: signa tantum armaq; in proxima
pugnaf expediret noctem: castra punica expugnada. Quarta uigilia profecti: sarcinis oibus impedimentisq; Beneuenti relictis: pauloante lucem cum ad castra peruenissent: tantum pauoris iniecerunt: ut si in plano castra posita essent: haud dubie prius impetu capi potuerint: altitudo loci: & munimenta defenderunt: quae nulla ex parte adiri nisi arduo ac difficili ascensu poterat. Luce prima praedium ignis accensus est: nec uallum modo tutantur poeni: sed ut quibus locus tutior esset: deturbant nitentes per ardua hostes. Vicit tamen oia pertinax uirtus: & aliquot simul partibus ad uallum ac fossas peruertum est: sed cum multis uulneribus: & militum pernicio. Itaque conuocatis tribunis militum: consul ab sistendum temerario excepto ait tutius sibi uideri: reduci eo die exercitum Beneuentum: deinde postero castris se hostium iungi: ne exire inde campani: neue Hanno regredi possent. Id quo facilius obtineatur: collegam quoque & exercitum se eius accitum: totumque eo uersum bellum. Haec concilia ducis: cum iam receptum caneret: clamor militum aspernantium tam segne imperium disiecit. Proxima portae hostium erat cohors peligna: cuius praefectus Vibius ereptum uexillum trans uallum hostium traiecit: execratus inde seque: & cohortem: si eius uexilli hostes potiti essent: princeps ipse per fossam: uallumque in castra irrumpit. Iam intra uallum peligni pugnabant: cum altera parte Valerio Flacco tribuno militum tertiae legionis exprobrante romanis ignauiam: qui sociis captorum castrorum concederet decus. T. Pedanius princeps prius centurio cum signifero signum ademisset. Iam hoc signum: & hic centurio: inquit: intra uallum hostium erit: sequatur: qui capi signum ab hoste prohibentur sunt. Manipulares sui primum transcedentem fossam: deinde legio tota secuta est. Iam & consul ad conspectum transgredientium uallum: mutato consilio: a reuocandis ad incitandos hortandosque uersus milites ostendere in quanto discrimine: ac periculo fortissima cohors sociorum & ciuium legio esset. Itaque pro se quisque oes per aequa atque iniqua loca: cum undique tela conicerentur: armaque & corpora hostes obicerent: peruadunt: irrumpuntque: multi uulnerati: etiam quos uires sanguisque desereret: ut intra uallum hostium caderent: nitebantur. Captaque momento temporis: uelut plano sita castra: nec permunita. Cedes inde non iam pugna erat: oibus intra uallum permixtis. Supra sex millia hostium caesa. Supra septem millia capiuntur cum frumentatoribus campanis: oiumque plaustrorum: & iumentorum apparatu. Capta & alia ingens praeda fuit: quam Hanno populabundus passim cum iisset: ex sociorum pro. Ro. agris traxerat. Inde deiectis hostium castris Beneuentum reditum est: praedamque ibi ambo consules: nam & Ap. Claudius eo post paucos dies uenit: uendiderunt: diuiseruntque. Et donati quorum opera castra hostium capta erant: ante alios Vibius pelignus & T. Pedanius princeps tertiae legionis. Hanno ab Comino Cerito: quo nunciata clades est castrorum: cum paucis frumentatoribus: quos forte secum habuerat: fugam magis modo: quam itineris in Brutios rediit. Eo campani audita sua suorumque pariter sociorum: clade: legatos ad Annibalem miserunt: qui nunciarent duos consules ad Beneuentum esse: diei iter a Capua tantummodo ac portis & muris bellum esse: nisi propere subueniat celerius Capuam: quam arpos in partem hostium uenturam nec Tarentum quidem non modo arcem tanti debere esse: ut Capuam quam Carthagini aequare sit solitus desertam indefensamque populo ro. tradat. Annibal curam sibi fore rem campanam pollicitus: in praesentia duomillia equitum cum legatis mittit: quo praesidio agros populationibus possent prohibere. Romanis interim sicut aliarum rerum arcis tarentinae praesidiumque: quod ibi obsideretur: cura esse. C. Seruilius legatus ex auctoritate patris a. P. Cornelio praetore in Etruriam ad frumentum coemendum missus: eum aliquot nauibus honestis in portum tarentinum inter custodias hostium peruenit. Cuius aduentu qui ante in exigua spe ad transitionem ab hostibus per colloquia erant: ultro ad transeundum hostem uocabant: sollicitabantque. Et erat satis ualidum praesidium: traductis: ad arcem Tarenti tuendam qui Metaponti erat militibus. Itaque metapontini extemplo metu quo tenebantur: liberati ad Annibalem defecerunt. Hoc idem eadem ora maris & Turini fecerunt. Mouit eos non tarentinorum magis defectio: metapontinorumque: quibus indidem ex Achaia oriundi etiam in cognatione iuncti erant: quam ira in romanos propter obsides nuper interfectos. Eorum amici cognatique litteras ac nuncios ad Hannonem Magonemque: qui in propinquo in brutiis erant: miserunt: si exercitum ad moenia admouissent: se in partem eorum urbem tradituros esset. M. Attinius Turini cum modico praesidio praerat: quem facile elici ad certamen temere iuendum rebantur posse non tam militum quos per paucos habebat: fiducia: quam iuuentutis turinae. Eam ex industria centuriauerat: armaueratque ad tales casus. Diuisis copiis inter se duces poeni cum agrum turinum ingressi essent. Hanno cum peditum agmine infestis signis ad urbem pergit. Mago cum equitatu tetentus collibus ad tegendas insidias subsistit oppositis Attinius peditum tantum agmine per exploratores comperto copias in aciem educit: fraudis intestinae: & hostium insidiarum ignarus. Pedestre praedium fuit insigne: paucis in prima acie pugnantibus romanis: turinis expectantibus magis quam adiuuantibus euentum. Et carthaginensium acies de industria pedem referebat: ut ad terga collis: ad equite suo infestum hostem incautum pertraheret. Quo ubi uentum est: coorti cum clamore equites propere inconditam turinorum turbam: nec satis fido animo unde pugnabat: statem extemplo in fugam auerterunt. Romani quamquam circumuetos hinc equites urgebant tamen aliquandiu pugnam traxere. Postremo & ipsi terga uertunt: atque ad urbem fugiunt. Ibi proditores conglobati: cum popularium agmen partibus portis accepissent: ubi romanos fusos ad urbem ferri uiderunt: conclamant instare poenum permixtosque hostes urbem inuasuros: ni propere portas claudant. Ita exclusos romanos praebere hosti ad caedem Attinius tamen cum paucis receptus. Seditio inde paulisper tenuit: cum alii urbem tuendam

Castra
pa. op.
pugnaf

Vibii pe
ligni fa
cinus
T. Peda
nus

Art. ca
dem ho
stium

Hoc fu
it q su
pra di
xit obfi
du ca
de duas
illustres
urbes a
ro. alie
nasse

inde alii cedendum fortunæ: & tradendam urbem uictoribus censerent. Cæterum: ut plerumq; fortuna & consilia mala uicerunt. Attinio cum suis ad mare: ac naues deducto magis: quia ipsi ob imperiū in se mitte ac iustum consultū uolebant: quam respectu romanorū carthaginenses in urbem accipiunt. Consules a Beneuento in campanū agrum legiones ducunt: non ad frumenta modo: quæ iā in hybernis erat corrupenda: sed ad Capuam oppugnandam nobilem: se consulatū tam opulentæ urbis excidio rati facturos: simul & ingens flagitiū imperio dempturos: quod urbi tam propinquæ tertium annū impunita defectio eēt. Cæterum ne Beneuentū sine p̄sidio esset: & ut ad subita belli: si Annibal: qđ facturū haud dubitabant: ad opem ferendam sociis Capuam uenisset: eqtes uim sustinere possent. T. Gracchū ex lucanis cū equitū: ac leui armatura Beneuentū uenire iubet: legionibus statuisq; ad obtinendas res in lucanis aliquē præficeret Graccho: priusquā ex lucanis moueret sacrificanti triste prodigiū factū est: ad exta sacrificio p̄petrato angues duo ex occulto allapsi edere iecur: cōspectiq; ex oculis repēte abierunt. Id cum Auruspiciū monitu sacrificiū istauraretur: atq; itentius exta referata seruarent: iteq; ac tertio uenisse tradunt: libatoq; iocinore itactos angues abisse. Cū Auruspices ad imperatorem id pertinere prodigium præmouissent: & ab occultis cauendū hoībus consiliisq; nulla tamē prudentia fatum imminens moueri potuit. Flauius Lucanus fuit caput partis eius lucanorū: cuius pars ad Annibalē defecisset: qui cū Romanis stabat: & iā anno i magistratu erat: ab eisdem illis creatus prætor: is mutata repēte uoluntate: locum gratiæ apud pœnum quærens neq; trāsire ipse: neq; trahere ad defectionē lucanos satis habuit: nisi imperatoris: & eiusdē hospitii p̄diti capite: ac sanguine tœdus cū hostibus sanxisset: ad Magonē: qui in brutiis præerat: clam i colloquium uenit: fideq; ab eo accepta: si romanum iis imperatorem: tradidisset: liberos cū suis legibus uenturos in amicitia lucanos: deducit pœnum i locum pacis Gracchum adducturus. Magonē ibi equites peditesq; armare: & capere eas latebras: ubi i gentē numerum occuleret: iubet. Loco satis: inspecto: atq; undiq; explorato dies cōposita rei gerendæ ē. Flauius ad romanū imperatorem uenit. Rem se ait magnā inchoasse: ad quā perficiendā ipsius Gracchi opa opus eēt: omniū populorum prætoribus: qui ad pœnum in illo cōmuni Italiae motu desissent: psuasisse: ut rediret i amicitia Romanorū: qđdo res quoq; romana: quæ prope exitū clade cānensi uenisset i dies melior: atq; auctior fieret. Annibalis uis senesceret ac p̄pe ad nihilum uenisset: ueteri delicto haud i placabiles fore romanos: nullam unquā gentē magis exorabilem: promptioremq; ueniæ dandæ fuisse: quotiens rebellionē etiam maiorum ignotum suorū hæc absē sint dicta: Cæterq; ab ipso Graccho eadem hæc audire malle eos: præsentisq; cōtingere dextram. Id pignus fidei secum ferre: locum se consiliis edixisse a conspectu amotū haud procul a castris romanis: ibi paucis uerbis transigi rē posse: ut omne nomē lucanū in fide ac societate romana sit. Gracchus fraudem & sermoni: & rei abesse credēs ac similitudine ueri captus: cum lictoribus ac turba equitum e castris profectus: duce hospite in insidias præcipitatus. Hostes subito exorti: & ne dubia esset proditio: Flauius his se adiungit. Tæla undiq; i Gracchum atq; equites coniciuntur. Gracchus ex equo defilit: idem cæteros facere iubet: hortaturq;: ut qđ unū reliquū fortuna fecerit: id honestet uirtute: reliquū autem quid eēt: paucis a multitudine in ualle: silua: montibusq; septa circunuentis: præter mortem id referre: utrū præsentī torpore pecorū modo inulti trucidetur: an toto anno a patiēdo expectandoq; euentu i impetū atq; irā uerso: agentes: audētesq; perfusi hostium cruore: inter expirantiū inimicorū cumulata armaq;: & corpora caderēt. Lucanū proditorē ac trāsugam oēs peterent. Qui eā uictimam præ se ad iferos misisset: eū decus eximiū: egregiūq; solatium suæ morti iuenturū. Inter hæc dicta paludamento circū leuū brachium in torto: nā nec scuta qđem secū extulerant: i hostes i petum fecit. Maior quā pro numero hominū æditur pugna. Iaculis maxime aperta corpora romanorū: & cū undiq; de altioribus locis i caua uallē coniectus eēt: trāsfiguntur. Gracchū iam nudatū p̄sidio uiuū capere pœni nituntur: Cæterq; ille cōspicatus Lucanū hospite inter hostes adeo infestus iuasit: ut parci ei sine multorū perniciē nō posset. Exanimē cū mago extēplo ad Annibalē misit: poniq; cum captis simul fascibus ante tribunal imperatoris iussit. Hæc sera fama est. Gracchus in lucanis ad campos: qui ueteres uocantur: periit: Sunt: qui in agro Beneuentano prope Calorem fluuium ostendant: a castris cum lictoribus: ac tribus seruis lauandi causa progressum. Cum sorte inter salicta innata ripis laterent hostes nudum atq; inermem saxisq;: quæ uoluit amnis propugnantem: interfectum. Sunt qui Auruspicum monitu quingentos passus a castris progressum: uti loco puro: ea quæ ante dicta prodigia sunt: procuraret: ab insidentibus forte locum duabus turmis numidarum circūuētum scribāt: adeo nec locus: nec ratio mortis i uiro tam claro & insigni constat. Funeris quoq; Gracchi uaria fama est. Alii in castris Romanis sepultum a suis. Alii ab Annibale: & ea uulgatior fama est tradunt in uestibulo punicorum castrorū rogam extructum esse: armatum exercitum decurrisse cum tripidiis hispanorum: motibusq; armorum & corporum suæ cuiq; gēti assuetis: ipso Annibale omni rerum uerborumq; honore exequias celebrante. Hæc tradunt: qui in lucanis rei gestæ auctores sunt. Si illis: qui ad Calorem fluuium interfectum memorant: credere uelis capitis tantum Gracchi hostes potiti sunt. Eo delato ad Annibalem: missus ab eo confestim Carthalo: qui i castra romana ad Gn. Cornelium quæstorem deferret: is funus imperatoris in castris celebrantibus cum exercitu beneuentanis fecit. Consules agrum cāpanum ingressi cū passim popularentur: ruptione oppidanorum: & Magonis cum equitatu territi ac trepidi ad signa milites palantes passim reuocarunt: & uixdum instructa acie fusi: supra mille & quingentos milites amiserūt. Inde ingens ferocia supbæ suo pte igenio creuit gēti multisq; præliis lacescebant romanos: sed intēiores ad cauēdum cōsules una pugna fecerat icauēte atque icōsulte inita. Restituit tamē his aīos: & illis miuit

Art. p/
digium
graccho
oblatū
Flauius
Lucāus

Grac/
chus i
insidias
p̄
cipitac

Grac/
chus i
insidias
p̄
cipitac

Grac/
chi ite/
ritus

Clades
Ro.

TERTIAE DECADIS

T. Qui
tius Cri
spinus
Badius

audaciam parua una res. Sed in bello nihil tam leue ē: quod non magnæ interdū rei momentū faciat. T. Quintio Crispino Badius campanus hospes erat per familiari hospitio iunctus. Creuerat consuetudo: quod æger Romæ apud Crispinum Badius ante defectionem campanam liberaliter comiterq; curatus fuerat. Tum Badius progressus ante stationes: quæ p̄ porta stabant: uocari Crispinū iussit. Quod ubi est Crispino nūciatum: ratus colloquium amicū ac familiare quæri: manente memoria etiā i disti-
dio publicoꝝ fœderoꝝ priuati iuris: paulū a cœteris p̄cessit: posteaquā i conspectū uenere: Prouoco te: inquit: ad pugna Crispine Badius: cōscēdamus equos: submotisq; aliis: uter bello melior sit: decernamus. Ad ea Crispinus: nec sibi: nec illi ait: hostes deesse: in quibus uirtutē ostendāt: se ab eo etiā: si i acie occur-
rat: declinaturo: ne hospitali cæde dextrā uiolet: cōuersusq; abibat: Eni uero ferocius tū cāpanus increpare mollicie ignauiaq; & se digna p̄bra i infontem iacere hospitem hostē appellās: simulantemq; parceri: cui sciat parē se nō esse: si pax publicis fœderibus ruptis: dirēpta simul & priuata iura esse puter: Badiū campanū. T. Quintio Crispino Romano: palā oibus: duobus exercitibus audiētibus: renūciare hospitium nihil sibi cū eo cōsociatū: nihil fœderatū hospiti cū hoste: cuius patriā ac penates publicos priuatosq; op-
pugnatū uenisset. Si uir esset: cōgredere. Diu cunctantem Crispinum ppulere turmales: ne ip̄ne i sul-
tare campanū pateretur. Itaq; tantū moratus: dū i peratores consuleret: permittēt ne sibi extra ordinē in prouocantē hostem pugnare: permissū eorum arma cepit: equumq; conscendit: & Badium nomine compellans ad pugnam euocauit. Nulla mora a campano facta est: infestis equis concurrere. Crispinus supra scutum sinistrum humerum Badio hasta transfudit: super quem delapsus cum uulnere ex equo desiliit: ut pedes iacentem cōficeret. Badius priusquam opprimeretur: parma atq; equo relicto: ad suos
aufugit. Crispinus equum armaq; capta: & cruentam cuspidem insignis spoliis ostentans cum magna
laude & gratulatione militum ad consules est deductus: laudatusq; ibi magnifice: & donis donatus. An-
nibal ex agro beneuentano castra ad Capuam cum mouisset: tertio post die: quam uenit: copias in acie
eduxit: haud quaquam dubius: quod campanis absente se paucos ante dies secunda fuisset pugna: quin
multo minus se suumq; totiens uictore exercitum sustinere romani possent: cæterum posteaquam pu-
gnari cœptum est: equitum maxime incursum: cum iaculis obrueretur: laborabat Romana acies: donec
signum equitibus datum est: ut in hostem admitterent equos. Itaq; equestre prælium erat: cum p̄cul-
uisus sempronianus exercitus: cui Gn. Cornelius quæstor præerat utriq; parti parem metum præbuit
ne hostes noui aduentarent. Velut excomposito utriq; signum receptū datum: reductiq; in castra p̄-
pe æquo Marte discesserunt. Plures tamen a romanis primo incursum equitum ceciderunt. Inde consu-
les ut auerterent Capua Annibalem: nocte: quæ secuta est: diuersi: Fuluius in agrum cumanum: Clau-
dius in lucanos abiit. Postero die cum uacua castra Romanorum nunciatum Annibali esset: & duobus
agminibus diuersos abisse: incertus primo utrum sequeretur. Appium instituit sequi. Ille circumducto
hoste: qua uoluit: alio itinere ad Capuam rediit. Annibali alia in iis locis benegerendæ rei fortuna obla-
ta est. M. Centenius: cui fuit cognomen Penula: insignis inter primipili Centuriones: & magnitudine
corporis & animi: is perfunctus militia per. P. Cornelium Suillam prætorem i senatum iuductus per-
tit a patribus: uti sibi quinquemillia militum darētur: se peritum & hostis: & regiōum breui operæpre-
tium facturo: & qbus artibus ad id locoꝝ nostri: & duces: & exercitus capti foret: iis aduersus iuētorem
usurum. Id nō permissum magis stolido: quam stolide creditum: tāquam eadem militares & impera-
toriarum artes eēt. Data pro quinq; octomillia militū: pars dimidia ciues socii: & ipse aliquātum uolūta-
riorum itinere i agris cōciuit: ac prope duplicato exercitu i lucanos peruēit: ubi Annibal nequicquam se-
cutus Claudiū sustiterat. Haud dubia res est: quippe iter Annibalem ducem: & cēturiōem: exercitusq;
alterum uincendo ueteranum: alterum nouū totum: & magna ex parte etiam tumultuariū: ac semier-
mem: ut cōspecta inter se agmina sunt: & neutra pars detrectauit pugnam: extemplo istructæ acies: pu-
gnatum tamē ut i nulla pari re duas amplius horas cōcitata: etiā donec dux stetisset romana acie. Po-
steaquam is nō pro uetere fama solum: sed etiam metu futuri dedecoris: si sua temeritate cōtractæ cla-
di superesset: obiectans se hostium tælis decidit: fusa extemplo est Romana acies: sed adeo ne fugæ qui-
dem iter patuit: omnibus uis ab equite i fessis: ut ex tanta multitudine uix decem euaserit: cæteri passim
alii alia peste assumpti sunt. Capua a cōsulibus iterum summa ui obsideri cœpta est: quæque i eam rem
opus erat: comportabatur: parabaturq;. Casilinum frumētum cōuectum ad Vulturini ostium: ubi nūc
urbs est: castellum communitum. Ante Fabius Maximus munierat: præsidium impositum ut & ma-
re proximum: & flumē i potestate eēt. In ea duo maritima castella: frumētum: quod ex Sardinia nu-
per missum erat: quodq; Miutius prætor ex Etruria coemerat: ab Ostia cōuectum ē: ut exercitui per
hyemem copia esset. Cæterum super eam cladem: quæ in lucanis accepta erat: uolonū quoq; exercitus:
qui uiuo Graccho summa fide stipendia fecerat: uelut exauctoratus morte ducis ab signis discessit. An-
nibal non Capuam neglectam: neq; in tanto discrimine desertos uolebat socios: sed prospero ex temeri-
tate unius Romani ducis successu i alterius ducis: exercitusque opprimendi occasionem iminebat Gn.
Fuluium prætorem appuli legati nunciabant: primo dum urbes quasdam appulorum: quæ ad Anni-
balem desciuisent: oppugnaret: intentius rem egisse: postea nimio successu & ipsum: & milites præda
impletos in tantam licentiam secordiamq; effusos: ut nulla disciplina militiae esset. Cum saepe alias: tū
paucis diebus ante expertus: qualis sub inicio duce exercitus esset: in Appuliam castra mouit. Circa Her-
doneā romanæ legiones: & prætor Fuluius erant. Quo ubi allatū est hostes aduentare: prope est factū:
ut iniussu p̄toris signis cōuulsis i acie exiret: nec res ulla magis tenuit: quā spes haud dubia suo id arbi-

Crispi/
ni & ba
dii pu/
gna

M. Cete
nius pe
nula

Att. fœ
dā ro:
cæde

trio: ubi uellent: acturos. Nocte ifequēti Annibal cum tumultuatum in castris: & plæroſq; ferociter: ſi-
gnum ut daret: inſtitiffe duci: ad arma uocantis ſciret: haud dubius prosperæ pugnae occasionem dari
triā millia expeditorum militum in uillis circa uepribusq; & ſiluis diſponit: qui ſigno dato ſimul om-
nes e latebris exilirent. Et magonem duo ferme millia equitum: qua fugam inclinaturā credebat: om-
nia itinera inſidere iubet: his nocte præparatis prima luce in aciem copias educit: Nec Fuluius eſt cūcta
tus non tam ſua ulla ſpe: quam militum impetu fortuito tractus. Itaq; eadē temeritate: qua proceſſum
in aciem eſt: inſtruitur ipſa acies ad libidinem militum forte percurrentium: conſiſtentiumq;: quo lo-
co ipſorum tuliffet animus: deinde per libidinem: aut metum deſerentium locum. Prima legio: & ſini-
ſtra ala primo inſtructæ: & i longitudinem porrectæ acies clamantibus tribunis nihil introrſus uiriū:
ac roboris eſſe: & quacunq; impetum feciffent: hoſtes perrupturos. Nihil: quod ſalutare eſſet: non mo-
do ad animum: ſed ne ad aures quidem admittebant. Et Annibal quidem haud quaquam ſimili exer-
citu: neq; ita extructo aderat: ergo ne clamorem quidem atq; impetum romani ſuſtinuere: Dux ſtulti-
tia & temeritate Centenio par animo nequaquam comparandus: ubi rem inclinatam: ac trepidantes
ſuos uidit: equo arrepto: cum ducentis ferme equitibus effugit. Cætera a fronte pulſa: a tergo atq; aliſ
circūuenta acies: eo uſq; cæſa: ut ex duodeuigintimilibus hominum duomillia haud amplius euafere
caſtris hoſtes potiti ſunt. Hæc clades alia ſuper aliam Romam cum eſſent nunciata: ingens quidem &
luſtus: & pauor ciuitatem cepit: ſed tamen: quia conſules: ubi ſumma rerum eſſet: ad id locorum pro-
ſpere gererent: minus his cladibus commouebantur. Legatos ad conſules mittunt, C. Lectoriū. M. Me-
tilium: qui nunciarent: ut reliquias duorum exercitum cum cura colligerent: darentq; operam: ne per
metum: ac deſperationem hoſti ſe dederent. Id quod poſt cānenſem accidiffet cladem: & ut deſertores
de exercitu uolonum conquirerent. Idem negotii. P. Cornelio datum: cui & delectus mādatus erat. Iſq;
per fora conciliabulaq; edixit: ut conſiſtitio uolonum fieret: iſq; ad ſigna reducerentur. Hæc omnia in
tentiffima cura acta. Ap. Claudius conſul. D. Iunio ad oſtium Vulturii. M. Aurelio Cotta Puteolis præ-
poſito: qui ut quæq; naues ex Eſthria ac Sardinia acceſſiffent: extemplo in caſtra mitteret frumentū:
ipſe ad Capuam reſſus. Q. Fuluium collegam inuenit in Caſilino omnia iportantē molientē ad op-
pugnandā Capuā. Tum ambo conſules circūſederunt urbem & Claudium Neronem prætorem a Suel-
ſula ex claudianis caſtris exciuerunt. Iſ quoq; modico ibi præſidio ad tenendum locum relicto: cæteris
cum omnibus copiis ad Capuam deſcendit. Ita tria prætoria circa Capuam erecta: tres exercitus diuer-
ſis partibus opus aggreſſi: foſſa ualloq; circū dare urbem parant. Et caſtella excitant modicis interuallis
multiſq; locis ſimul cum prohibentibus opera cāpanis eo uentu pugnant: ut poſtremo portis: muroq;
ſe contineret campanus. Prius tamen: quā hæc cōtinuarent opa: legati ad Annibalem miſſi: qui quere-
rentur deſertam ab eo capuam: ac prope redditam romanis: obteſtarenturq;: ut tunc ſaltem opem non
circumſeſſis modo: ſed etiam circūuallatis ferret. Conſulibus litteræ a P. Cornelio prætore miſſe: ut pri-
uſquā clauderent Capuā operibus: poteſtatem cāpanis facerent: ut qui eorū uellent: exirent ab Capua:
ſuaſq; res ſecū auferrent. Liberos fore: ſuaq; omnia habituros: qui ante idus Martias exiffent. Poſt eam
diem quiq; exiffent: quiq; ibi maniffent: hoſtium futuros numero. Ea pronuntiata campanis: atq; ita
ſpreta: ut ultro minarent: diceretq; contumelias. Annibal ab Gerdonia Tarentū duxerat legiones ſpe:
aut ui: aut dolo arcis Tarentinæ potiunda: quod ubi parū ꝑceſſit: ad Brundufiū flexit iter prodi id op-
pidū ratus: ibi quoq;: cū fruſtra tereretur tēpus: legati cāpani ad eum uenerunt q̄rentes ſimul orateſq;. **Capua
foſſa &
uallo ci-
giture a
Ro.**
Quibus Annibal magnifice reſpondit: & antea ſoluiffet obſidionē: & nunc aduentum ſuū conſules non
laturos. Cum hac ſpe diſſimi legati: uix regredi Capuam iam duplici foſſa ualloq; cinctam potuerunt.
Cum maxime Capua circūuallaretur: Syracuſarū quoq; oppugnatio ad finē uenit: præterquā ui: ac
uirtute ducis exercitusq; inſteſtina etiam prodicione adiuta. Namq; Marcellus initio ueris incertus utrū
Agrigentum ad Hamilconem: & Hippocratem uerteret bellum: an obſidione Syracuſas premeret: q̄q;
nec ui capi uidebat poſſe inexpugnalem terreſtri ac maritimo ſitu urbem: nec ſine: quam prope liberi
ab Carthagine com meatu alerent: tamen nequid inexpertum relinqueret: tranſſugæ Syracuſani erāt
apud Romanos aliqui nobiliſſimi uiri inter defectionem ab Romanis: quia ab nouis conſiliis abhorre-
bant pulſi: colloquiis ſuæ partis temptare animos hominum iuſſit: & fidem dare ſi traditæ forent Sy-
racuſæ: liberōs eos: ac ſuis legibus uicturos eſſe. Non erat colloqui copia: quia multorum animi ſuſpe-
cti omnium curam: oculosque conuerterant: nequid falleret tale admiſſum. Seruus unus exulum pro-
tranſſuga inſromiſſus in urbem: conuentis paucis: initium colloquendi de tali reſecit. Deinde in piſca-
toria quadam nauirætibus operti: circūuectiq; ita ad caſtra Romana: collocutiq; cum tranſſugis: &
idem ſæpius eodē modo alii atq; alii: poſtremo ad octoginta facti: & cū iam cōpoſita oīa ad prodicionē
eſſent: inditio delato ad Epicidem per Attalū quendā indignantē ſibi rē creditam non eſſe: necati oēs: &
cruciati ſunt. Alia ſubindē ſpes: poſteaquā hæc uana euafere: excepit. Damasippus quidā lacedæmoni-
us miſſus ab Syracuſis ad Philippū regem captus ab romanis nauibus erat. Huius utiq; redimendi: &
Epicidi cura erat ingens: Nec abnuit Marcellus: iā tū ætolorum: cuius gentis ſocii lacedæmonii erant:
amicitiā affectantibus romanis: Ad colloquium de redemptione eius miſſis: medius maxime atque
utrūq; opportunus locus ad portus trogillorum propter turrim: quam uocant Galeagram: eſt uiſus.
Quo cum ſæpius cōmearent: unus ex romanis ex propiſſimo murum contemplatus: numerando lapi-
des exiſtimandōq; ipſe ſecū: qui in fronte pateret: ſimul altitudinem muri: quantum proxime coniectu-
ra poterat: permenſus: humiliorēq; aliquāto priſtina opinione ſua & cæterorū: omniū ratus eſſe: & uel
locis

Fuluii
fugaRecēti-
or Ro.
cædes
ad Her-
dōeamCapua
foſſa &
uallo ci-
giture a
Ro.Cōiura
ito ad
Epicidē
delata
uidicatGalea-
gra car-
cer ſeu
noxioꝝ
locis

TERTIAE DECADIS

mediocribus scalis superabilem ad Marcellum rem defert. Haud spernenda res uisa sed cum adiri locus: qui ob id ipsum intentius custodiebatur: non posset: occasio quaerebatur: quam obtulit transfuga: nunciatus diem festum Dianae per triduum agi: & quia alia in obsidione desint: uino largius epulas celebrari: & ab Epicide praebito uniuersae plebi: & per tribus ab principibus diuiso: Id ubi accepit Marcellus: cum paucis tribunorum militum collocutus: electisque per eos ad rem tantam agendam: audendamque idoneis centurionibus militibusque: & scalis in occulto comparatis: caeteris signum dari iubet: ut mature corpora curarent: quietique darent. Nocte in expeditionem eundum esse: inde ubi id temporis uisum: quo die epulatis iam uinoque satiatis principumque somni esset: signi unius milites ferre scalas iussit: & ad mille ferme milites armati tenui agmine per silentium eo deducti. Vbi sine strepitu: ac tumultu primi euaserunt in murum: secuti ordine alii: cum priorum audacia dubiis etiam animum faceret: iam mille armatorum ceperant partem cum caetera admotae pluribusque scalis in murum euadebant: signo ab Hexapulo dato: quo per ingentem solitudinem erat peruentum: quia magna pars in turribus epulati: aut sopiti uino erant: aut semigraues potabant: paucos tamen eorum oppressos in cubilibus interfecerunt. Prope Hexapylon est portula: ea magna ui refringi coepta: Et e muro ex composito tuba datum signum erat: & iam undique non furtim: sed uia aperte gerebatur res: quippe ad Epipolas frequentem custodiis locum peruentum erat: terrendique magis hostes erant: quam fallendi. sicut territi sunt. Nam simul actuarum est auditus cantus: clamorque tenentium muros: partemque urbis: omnia teneri custodes rati: alii per murum fugere: alii salire de muro: praecipitarique turba pauentium. Magna pars tamen ignara tanti mali erat: & grauatibus omnibus somno uinoque: & in uastae magnitudinis urbe partium sensu non satis pertinente in omnia. Sub luce. Hexapulo effracto: Marcellus omnibus copiis urbem ingressus excitauit: conuertitque omnes ad arma capienda: opemque siquam possent: iam captae prope urbi ferendam. Epicides ab insula: quam ipsi Nason uocant: citato profectus agmine haud dubius quin paucos per negligentiam custodum transgressos mox expulsurus foret: occurrentibus pauidis: tumultum augere eos dictitans: & maiora ac terribiora afferre: posteaquam conspexit omnia certa: Epipolas armis completas: laessito tantum hoste paucis missilibus: retro in Acradinam agmen conuertit: non tam uim multitudinemque hostium metuens: quam nequa intestina fraus per occasionem oriretur: clausaque inter tumultum Acradinae: atque insulae inueniret portas. Marcellus: ut moenia ingressus ex superioribus locis: urbem ferme omnium illa tempestate pulcherrima: subiectam oculis uidit: illachrymasse partim gaudio dicitur: tantae perpetratae rei: partim uetusta gloria urbis. Atheniensium classes demersae: & duo gigantes exercitus cum duobus clarissimis ducibus deleri occurrebant: & tot bella cum Carthaginensibus tantum discrimine gesta: tot ac tam opulenti tyranni: regesque propter caeteros Hiero tum recentissimae memoriae rex: tum ante omnia: quae uirtus ei: fortunaque sua dederat: beneficiis in Populo Romano insignis. Ea cum uniuersa occurrerent animo: subiretque cogitatio: iam illa momento horae arsura omnia: & ad cineres reditura: priusquam signa Acradinae admoueret: praemitit Syracusanos: qui inter praesidia romana: ut ante dictum est: fuerant: ut alloquio leuiplicerent hostes ad dedendam urbem. Tenebant Acradinae portas: murosque transfugae maxime: quibus nulla erat per condiciones ueniae spes. si nec adire muros: nec alloqui ququam passi. Itaque Marcellus posteaquam inceptum irritum fuit: ad Euryalum signa referri iussit. Tumulus est in extrema parte urbis uersus a mari: uiaque imminens ferenti in agros: mediterraneaque insulae praecommodus ad comeatus excipiendos. Praerat huic arci Philodemus argiuus ab Epicide impositus: ad quem missus a Marcello Scis: unus ex interfectore tyranni: cum longo sermone habito: dilatus per frustrationem eest: rettulit Marcello tempus cum ad deliberandum sumpsisse: cum is die de die differret: dum Hippocrates atque Himilco admouerent castra legionesque: haud dubius: si in arce accepisset eos: delere Romanum exercitum inclusum muris posse. Marcellus ut Euryalum neque tradi: neque capi uidit posse: iter Neapolim & Thicam noia partium urbis: & instar urbium sunt: posuit castra: timens ne si frequentia intrasset loca: contineri a discursu miles audax praedae non posset. Legati eo ab Thica: & Neapoli cum infulis & uelamentis uenerunt: praecantes ut a caedibus & ab incendiis parceretur. De quoque precibus quam postulatis magis consilio habito: Marcellus ex omnium sententia militibus edixit: nequis liberum corpus uiolaret: caetera praedae futura. Castraque pro muro tectis parietum septa. Portis regione plateaque patentibus stationes: praesidiaque disposuit: nequis in discursu militum impetus in castra fieri posset. Inde signo dato milites discurrere: refractisque foribus cum omnia terrore ac tumultu streperent: a caedibus tamen temperatum est. Rapinis nullus ante modum fuit quae omnia diuturna felicitate cumulata bona egressere. Inter haec & Philodemus cum spes auxilii nulla esset: fide accepta: ut inuiolatus ad Epicidem rediret: reducto praesidio tradidit tumulum Romanis. Auersis omnibus ad tumultum ex parte captae urbis Bomilcar noctem eam nactus: quapropter uim tempestatis stare ad anchoram in salo Romanae classis non posset: cum trigintaquinque nauibus e portu Syracusano profectus: libero mari uela in altum dedit: quinque & quinquaginta nauibus Epicidae & Syracusis relictis: edoctisque Carthaginensibus: in quanto res Syracusana discrimine esset: cum .c. nauibus post paucos dies redit: multis: ut fama est donis ex Hieronis Gaza ab Epicide donatus. Marcellus: Euryalo recepto: praesidioque addito: una cura erat liber: nequa a tergo uis hostium in arcem accepta inclusos: impeditosque moenibus suos turbaret. Acradinam inde ternis castris per idonea dispositis loca: spe ad inopiam omnium rerum inclusos redactum se circumsedit. Cum per aliquot dies quietae stationes utrinque fuissent: repente aduentus Hippocratis Himilconis: ut ultro undique oppugnarentur Romani: fecit: Nam & Hippocrates castris ad magnam portum communitis: signoque iis dato: quae Acradinam tenebant: castra uetera romanorum adortus

Habet
signum
mili-
tes. lx.

Epipoli
aquae
sumitas

Lachry
mauit
Marcel
lus Sy-
racusis
captis

Marcel
li edictum

est: quibus Crispinus præerat. Et Epicides eruptionem in stationes Marcelli fecit: & classis punica litto-
 ri: quod iter urbem & castra romana erat: appulsa est: nequid præsidii Crispino submitta Marcello pos-
 set: tumultu tamé maiores hostes præbuerunt: quam certamen: Nam & Crispinus Hippocrate nõ rep-
 pulit tantu a munimentis: sed insecutus etiam est trepide fugiente: Et Epicide Marcellus compulit in
 urbem. Satisq; iam etiã in posteru uidebatur prouisum: nequid ab repentinis eorũ incursionibus periculi
 foret. Accessit & pestilentia: cõmune malum: quod facile utrorũq; aios auerteret a belli cõsiliis: Nã tem-
 pore autumnis: & locis natura grauibus: multo tamen magis extra urbem: quã in urbe intoleranda uis
 æstus: per utraq; castra omniu ferme corpora mouit: & primo teporis ac loci uicio & ægri erant: & mo-
 riebant: postea curatio ipsa: & cõtractus ægroꝝ uulgabat morbos: ut aut neglecti desertiq; q incidissent:
 morerentur: aut assidentis curantifq; eadẽ uis morbi repletos secum traheret quottidianaq; funera: &
 mors ob omnium oculos esset: & undiq; dies noctesq; ploratus audiretur. Postremo ita assuetudie ma-
 li efferauerant animos: ut nõ modo lachrymis: iustosq; comploratu psequerentur mortuos: sed ne effe-
 rent quidem: aut sepeliret: iacerentq; strata exanimata corpora i cõspectu similem quoq; mortem expe-
 ctantiu: mortuq; ægros: ægri ualidos tum metu: tum tabe: ac pestifero ardore corpoꝝ conficerent: &
 ut ferro potius moreretur: quidam iuadebant soli hostiu stationes. Multo tamé maior uis pestis pœno-
 rum castra: quã romana: diu circũsedendo Syracusas cæde: aquisq; affecerat magis ex hostium exercitu.
 Siculi ut primum uidere ex grauitate loci uulgari morbos: in suas: quisq; ppinquas urbes dilapsi sunt.
 At Carthaginẽses: quibus nusquã receptus erat: cũ ipsis ducibus Hippocrate: atq; Himilcone ad inter-
 nicionẽ oēs perierunt. Marcellus ut tãta uis iugruebat mali: adduxerat in urbẽ suos: infirmaq; corpora te-
 eta: & umbræ recreauerat. Multi tamé ex romano exercitu eadẽ peste absumpti sunt. Deleto terrestri
 punico exercitu: siculi q Hippocratis milites fuerant haud magna oppida: cæteꝝ & litu: & munimentis
 tuta: triam illia alterum ab Syracusis alterum qndecim ab ostio: & cõmeatus a ciuitatibus suis compor-
 tabat: & auxilia accersebant. Interea Bomilcar iteꝝ cũ classe pfectus Carthaginẽ ita fortuna exposita so-
 ciorum: ut spem faceret: nõ ipsis modo salutarem opem fieri posse: sed romanos quoq; in capta quodã
 modo urbe capi: ppulit ut onerarias naues quã plurimas omni copia reꝝ secum onustas mitteret: clas-
 semq; suã augerent. Igitur cõtum triginta nauibus lōgis & septingentis onerariis pfectus a Carthagiẽ sa-
 tis piperos uentos ad traiciendũ in Siciliam habuit: sed iidem uenti superare eum Pachynum phibe-
 bant. Bomilcaris aduentus fama primo: deinde pter spem mora cũ gaudiũ & metũ inuicem romanis:
 syracusanisq; pbuisset. Epicides metuens: ne si pergeret iidẽ: qui tum tenebant: ab ortu solis flare p dies
 plures uenti: classis punica Africam repeteret: tradita Acradina mercennarioꝝ militũ ducibus: ad Bo-
 milcarẽ nauigat: classẽ in statione uersam: in Africã habẽtem: atq; timentem nauale prælium: non tã
 quod impar uiribus: aut numero nauium eẽt: quippe etiam plures habebat: quam quod ueti aptiores:
 romanæ: quã suã classi flarent: ppulit tãdem: ut fortunam naualis certaminis experiri uellet. Et Mar-
 cellus cũ siculum exercitũ ex tota isula cõciri uideret: & cum ingenti cõmeatu classẽ punicã aduẽta-
 re: nam simul terra: mariq; inclusus urbe: hostiu urgeretur: qãq; impar numero nauiu erat: phibere adi-
 tu Syracusã: Bomilcarem constituit. Duæ classẽs ifestæ circa pmontoriũ Pachynum stabant: ubi pri-
 mum tranquillitas maris in altũ euexisset concursurã. Itaq; cadente iam euro: qui per dies aliquot sa-
 uierat: prior Bomilcar mouit: cuius prima classis petere altũ uisa ẽ: quo facilius superaret promotoriũ.
 Cæterum posteaquã tendere ad se romanas naues uidit: incertum qua subita territus re. Bomilcar ue-
 la in altum dedit: missisq; nunciis Heracleã: qui onerarias naues retro i Africã repeterẽ iuberent: ipse
 Siciliã præteruectus. Tarentum petit. Epicides tanta repente destitutus spe: ne obsidione magna ex
 parte capta urbe rediret. Agrigentum nauigat: expectaturus magis euentum: quam inde quicquã mo-
 turus. Quæ ubi in castra siculorum sunt nunciata. Epicidem Syracusis excessisse: a Carthaginẽsibus re-
 lictã insulam: & prope iterum romanis traditã: legatos de condicionibus dedendæ urbis: explo-
 rata prius per colloquia uoluntate eorum: qui obsidebantur: ad Marcellum mittunt. Cum haud di-
 screparet: quin quæ ubiq; regum fuissent: Romanorum essent. Siculis cætera cum libertate: ac legibus
 suis seruarentur: euocatis ad colloquium iis: quibus ab Epicide credita res erat: missos se simul ad Mar-
 cellum: simul ab eo ad exercitum siculorum aiunt: ut una omnium: qui obsiderentur: quicq; extra obsi-
 dionem essent: fortuna esset: neue alteri proprie sibi paciscerentur quicquam. Recepti deinde ab iis: ut
 necessarios hospitesq; alloquerentur: expositis: quæ pacta iam cum Marcello haberent: oblata spe salu-
 tis perpulere eos: ut secum pfectos Epicidis Polycletum & Philistionem & Epicidem: cui Sydon co-
 gnomentum est: aggredierentur. Interfectis iis: & multitudine ad concionem conuocata: & inopiã: qua
 ipsi inter se fremere occulte soliti erant: conquesti: & quãquam tot mala urgerent: negarent fortunã
 accusandã esse: quod in ipsorum esset potestate: quãdiu ea paterentur: romanis caulã oppugnandi
 Syracusas fuisse caritatem syracusanorum: non odium: nam ut occupatas res ab satellitibus Annibalis
 deinde Hieronymi Hippocrate atq; Epicide audierint: tum bellum mouisse: & obsidere urbem cõpif-
 se: ut crudeles tyrannos eius: non ut ipsã urbem expugnarent. Hippocrate uero interempto: Epicide
 intercluso ab Syracusis: & præfectis eius occisis: Carthaginensibus omni possessione Siciliae terra ma-
 riq; pulsis: quam superesse caulã romanis: cur non per inde ac si Hiero ipse uiueret unicus Romanæ
 amicitia cultor: sic incolumes Syracusas esse uelint. Itaque nec urbi nec hominibus aliud periculum:
 quam ab semetipsis esse: si occasionem reconciliandi se romanis non prætermisissent: eam autem: qua-
 lis illo momento horã sit: nullã deinde fore: si simul libertas ab impotentibus tyrannis apparuisset.

Pluribus
locis
uno
tpe pu-
gnat

Art. fœ-
dam pe-
stilentiã

Art. pu-
nicã
classẽm

Bomil-
caris fu-
ga

TERTIAE DECADIS

Oro syracusa-
 noꝝ ad
 Marcel-
 lum

Omniū ingenti assensu oratio audita est. Prætores tamē prius creati: quam legatos nominari placuit. Ex ipsorum deinde p̄torum numero missi oratores ad Marcellum: quoꝝ princeps. Neꝝ p̄rio inquit: syracusani a uobis deficiamus: sed Hieronymus: nequaꝫ tam in uos ipius: quam in nos: nec postea pacē tyrāni cæde compositā syracusanus q̄squā: sed satellites regii Hippocrates atꝫ Epicides: oppressis nobis hinc metu: hinc fraude turbauerunt: nec q̄quam dicere potest: aliquando nobis libertatis tempus fuisse quod pacis uobiscū nō fuerit. Nūc certe cæde eoꝝ qui oppressas tenebāt Syracusas: cū primum arbitrii nostri esse cœpimus: extēplo uenimus ad tradenda arma: ad dedendos nos urbem mœnia: nullam reꝫ cusandam fortunā: quæ imposita a uobis fuerit. Gloriā captæ nobilissimæ pulcherrimeꝫ urbis græcarum dii tibi dederūt Marcelle. Quicquid unꝫ terra mariꝫ memorādum gessimus: id tui triumphī tītulo accedit. Famæ ne credi uelis: quāta urbs abs te capta sit: quā posteris quoꝫ eam spectaculo eē: quo quisꝫ terra: quisꝫ mari uenerit: nunc nostra de Atheniēsis: Carthaginēsisꝫ trophæa: nūc tua de nobis ostēdat: icolumesꝫ Syracusas familiæ uestræ sub cliētela nominis Marcellorꝫ: tutelaꝫ habēdas tradas: ne plus apud uos Hieronymi: quam Hieronis memoria momēti faciat: diutius ille multo amicus fuit: quā hic hostis: & illius etiā benefacta p̄sensistis: huius amentia ad p̄niciē tantum ipsius ualuit. Omnia & impetrabilia & tuta erant apud romanos. Inter ipsos plus periculi: ac belli erat. Nāꝫ transfugæ tradi se romanis rati: mercennariorum quoꝫ auxilia militū ī eundem compulere metū: arreptisꝫ armis prætores primū obtruncant. Inde ad cædem syracusanorꝫ discurrūt. Quosꝫ fors obtulit: irati interfecerūt: atꝫ oīa: quæ ī promptu erant: diripere. Tum: ne sine ducibus essent: sex p̄fectos creauerunt: ut trini Acradinæ ac Nassō præessent. Sedato tandē tumultu exequētibus sciscitādo mercennariis: quæ acta cum romanis eēnt: dilucere id: qđ erat: cœpit: aliam suam ac trāsſugæ cām eē: ī tempore legati ab Marcello redierūt: falsa eos eos suspicione icitatos memorantes: nec cām expetēdæ pœnæ eoꝝ ullā Romanis esse. Erat ex tribus Acradinæ p̄fectis hispanus Mericus noīe. Ad eum iter comites legatorꝫ de industria unus ex hispanorꝫ auxiliariis est missus: qui sine arbitris Mericum nactus: primū quo ī statu reliquisset Hispaniam: & nuper ide uenerat: exponit: oīa romanis ibi obtineri armis: posse eum: si operæ p̄cium faciat: principem populariū eē: seu militare cum romanis: seu ī patriā reuerti libeat. Contra si mallet obsideri: pergat: quā spem eē terra: mariꝫ clauso. Motus his Mericus cum legatos ad Marcellum mitti placuisset: fratrem iter eos misit: qui p̄ eundē illum hispanū secreto ab aliis Marcellū deductus cum fidē accepisset composuissetꝫ agēdæ rei ordinem. Acradinam redit. Tum Mericus ut a suspiciōe proditiōis auerteret oīum aīos: negat sibi placere legatos: cōmeare ultro: citroꝫ neꝫ recipiendū quēꝫ neꝫ mittendum. Et quo intētius custodia seruentur opportuna loca diuidēda p̄fectis eē: ut suæ quisꝫ partis tutādæ reus sit. Omnes assensu sunt partibus diuidēdis: ipsi regio euenit ab Arethusa fonte usque ad hostiū magni portus id ut scirent romani: fecit. Itaqꝫ Marcellus nocte nauim onerariā cum armatis remulco qđdriemis thrai ad Acradinam iussit: expōiꝫ milites regiōe portæ: quæ p̄pe fontem Arethusa est. Hoc cū quarta uigilia factum eēt: expositosꝫ milites porta: ut cōuenerat: recepisset Mericus: luce prima Marcellus oībus copiis mœnia Acradinæ aggredit: ita ut nō eos solū: qui Acradinam tenebāt in se cōuerteret: sed ab Nassō etiā agmina armatorꝫ cōcurrerēt: relictis stationibus suis ad uim & impetum romanorum arcēdum. In hoc tumultu actuariæ naues istructæ iā ante: circūuectæꝫ ad Nassum armatos exponunt: qui improuiso adorti semiplenas stationes: & ad aptas fores portæ: qua paulo ante excurrerāt armati: haud magno certamē Nassum cepere desertam trepidatiōe & fuga custodum neꝫ ullis p̄sidii minus: aut p̄tinaciæ ad manēdum: quam trāsſugis fuit: quia ne suis qđe satis credētes se medio certamine effugere: Marcellus: ut captā eē Nassum didicit: & Acradinæ regionē unam teneri: Mericumꝫ p̄sidio suis adiūctum: receptui cecinit: ne regiæ opes: quare fama maior: quam res erat: diriperentur. Suppressō impetu militū: & iis qui ī Acradina erant: transfugis: spatium locusꝫ fugæ datus ē.

Arethu-
 sa
 Acradi-
 na tra-
 dūf ro-
 manis

Nassus
 & Acra-
 dinem
 uno tpe
 capiunt
 Diripiūt
 Acradi-
 na a
 Marcel-
 lo Ar-
 chime-
 des in-
 terficiūt

Syracusani tandem liberi metu: portis Acradinæ apertis oratores ad Marcellum mittunt: nihil petentes aliud quam incolumitatem sibi liberisꝫ suis. Marcellus concilio aduocato: & adhibitis etiam syracusanis: qui per seditiones pulsi ab domo intra præsidia Romana erant: respondit non plura per annos quinquaginta benefacta Hieronis quam paucis his annis maleficia eorum: qui syracusas tenuerint: erga Popu. Roma. esse. Se plæraqꝫ eorum: quo debuerint: recidisse: foederumꝫ ruptorum ipsos ab se grauiores multo: quam Popu. Roma. uoluerit pœnas exegisse. Se quidem tertium annum circūse- disse. Syracusas: non ut populus reseruatam ciuitatem haberet: sed ne transfugarum duces captam & oppressam tenerent. Quid potuerint syracusani: facere extemplo uel eos syracusanorum esse qui intra Romana præsidia fuerint: uel Hispanum ducem Maricum: qui præsidiam tradiderit: uel ipsorum syracusanorum postremo serum quidem sed forte omnium sibi consilium laborum periculorumꝫ circa mœnia syracusana terra. mariꝫ tandiu ex haustorum: nequaquam tantum fructum esse: quam capere Syracusas potuisset. Inde quaestor cum præsidio ad Nassum ad accipiendam pecuniam regiam: custodiendamꝫ missus: diripiendaqꝫ urbs militi data est. Custodibus diuisis p̄ domos eorum: qui intra præsidia Romana fuerunt. Cum multa iræ: multa inuidiæ: auariciæque foeda exempla æderentur. Archimeden memoriæ p̄ditum est in tanto tumultu: quantum captæ urbis in discursum diripientium militum ciere poterant: intentum formis: quas in puluere rescripserat: ab ignaro milite: quis eēt interfectum. Aegre id Marcellum tulisse: sepulturæꝫ curā habitam & p̄pinquis etiā inquisitis: honori p̄sidioꝫ nomē eius: ac memoriā fuisse. Hoc maxie modo Syracusæ captæ ī qbus p̄dæ tātū fuit: quātum uix capta Carthagine tum fuisset: cum qua uiribus æquis certabatur. Paucis ante diebus: quam

Syracusæ caperentur. T. Octacilius cum quinquaginta Vticam ab Lilybæo transmisit: & cum ante lucæ portum intrasset: onerarias frumeto onustas cepit: egressusq; in terram depopulatus est ali quantū agri circa Vticam: p̄damq; omnis generis retro ad naues egit. Lilybæum tertio die: quam profectus inde erat: cum. c. triginta onerariis nauibus frumento prædaq; onustis rediit. Idq; frumentū ex templo Syracusas misit: qđ ni tā in tēpore subuenisset: uictoribus uictisq; pariter p̄niciosa fames istabat.

Eadem æstate in Hispania cum ferme biennio nihil admodum memorabile factum esset: cōsiliisq; magis: quam armis bellum gereretur: Romani imperatores egressi hybernis copias coniunxerunt. Ibi consilium dicitur aduocatum: omnesq; in unum congruere sententiæ: quando ad id locorum id modo actum esset: ut Asdrubalem tendentem in Italiam retinerent: tempus esse: id iam agi: ut bellum in Hispania finiretur. Et satis ad id uirium credebant accessisse: trigintamillia celtiberorum esse hyeme ad arma excitati. Tres exercitus erant. Asdrubal Gisgonis filius: & Mago coniunctus castris: quinq; ferme dierum iter ab romanis haberant. Propior erat Himilconis filius: Asdrubal uetus in Hispania imperator ad urbem nomine Anitorgin exercitum habebat. Eum uolebant prius opprimi duces Romani: & spes erat satis superq; ad id uirium esse. Illa restabat cura: ne fuso eo: perculsi alter Asdrubal & Mago in auios saltus: montesq; recipiētes sese bellum extraherent: Optimum igitur rati: diuisis bifariam copiis totius simul Hispaniæ amplecti bellum inter se ita diuiserunt: ut. P. Cornelius duas partes exercitus romanorum: sociorumq; aduersus Magonem duceret atq; Asdrubalem. Gn. Cornelius cum tertia parte ueteris exercitus celtiberis adiunctis cum Asdrubale Barchino bellum gereret: una profecti ambo duces: exercitusq; celtiberis præredientibus ad urbem Anitorgin in conspectu hostium: dirimente amne: ponunt castra. Ibi. C. Cornelius Scipio cum quibus ante dictum est copiis substitit. Et. P. Scipio profectus ad destinatam belli partem. Asdrubal posteaquam animaduertit exiguum Romanum exercitum in castris: & spem omnem in celtiberorum auxiliis esse: peritus omnis Barbaricæ: & p̄cipuæ omnium gentium earum: in quibus per tot annos militabat perfidiæ: facili linguæ commertio: cum utraque castra plena Hispanorum essent: per occulta colloquia pascitur magna mercæde cum celtiberorum principibus: ut copias inde abducerent. Nec atrox uisum facinus: non enim: ut in Romanos uerterent arma: agebatur: & merces quanta uel pro bello satis esset: dabatur: ne bellum gererent: Et cū quies ipsa: tum reditus domum fructusq; uidendi suos sua grata uulgo erant. Itaque non ducibus facilius: quam multitudini persuasum est: simul ne metus quidē ab romanis ducibus erat. Quippe tam paucis: sibi ne timerent. Id quidē cauendū semper Romanis ducibus erit: exemplaq; hæc uere pro documētis habenda: ne ita externis credant auxiliis: ut non plus sui roboris: suarūq; uiriū proprie in castris habeāt. Signis repente sublati: celtiberi abeunt: nihil aliud quærentibus causam: obtestantibusq;: ut manerent romanis: respondentes: quā domestico se uocari bello. Scipio posteaquā socii nec precibus: nec ui retineri poterant: nec se aut parē sine illis hosti esse: aut fratri rursus coniugi uidit posse: nec ullum aliud salutare consiliū in promptu esse: retro quantū posset: cedere statuit: in id omni cura intentus: nec ubi hosti æquo se cōmitteret loco: qui transgressus flumen prope uestigiis abeuntium insistebat. Per eosdē dies. P. Scipionē par terror: periculū maius a nouo hoste urgebat. Masinissa erat iuuenis: qui eo tēpore erat socius Carthaginensiu: quē deinde clare potentemq; Romana fecit amicitia. Is tum cū equitatu numidarum aduenienti. P. Scipioni occurrit: & deinde assidue dies noctesq; infestus aderat: ut non uagos tantum procul a castris lignatum: pabulatumq; progressos exciperet: sed ipsis obequitaret castris: iuectusque in medias stationes sæpe omnia ingenti tumultu turbaret. Noctibus quoq; sæpe incursu repentino in portis ualloq; trepidatum est: nec aut locus: aut tempus uacuum a metu ac sollicitudine erat Romanis: compulsisq; intra uallum: adempto omnium rerum usu: cum prope obsidio esset: futuramque artiorē eam appareret: si se Indibilis: quē cum septemmillibus & quingentis sueffanorū aduētare fama erat: poenis coniunxisset. Dux cautus & prudens Scipio uictus: necessitatibus temerariū capit consiliū: ut nocte Indibili obuiam iret: & quocunq; occurrisset loco: prælium consereret. Relicto igitur modico præsidio in castris præpositoq;. T. Fonteio legato media nocte profectus cum obuiis hostibus manus conferuit. Agmina magis: quam acies pugnabant. Superior tamen: ut in tumultuaria pugna romanus erat. Cæterum & equites numidæ repente: quos fefellixisse se dux ratus erat: a lateribus circumfusi magnum terrorē intulere. Contracto aduersus numidas certamine nouo: tertius: insuper aduenit hostis. Duces poeni affecuti ab tergo iam pugnantes. Ancepq; prælium Romanos circumsteterat: incertos in quem potissimum hostem: quam ue in partem conferti emptionem facerent. Pugnanti hortantiq; imperatori & offerenti se: ubi plurimus labor: erat latus dexterum lancea traicitur. Cuneusq; hostium is qui in confertos circa ducem impetum fecerat: ut exanimē labentemq; ex equo Scipionem uidit: alacres gaudio cum clamore per totam aciē nunciantes discurrerunt: imperatorem Romanum cecidisse: Hæc peruagata passim uox: ut & hostes haud dubie pro uictoribus: & romanis pro uictis essent: fecit. Fuga confestim ex acie duce amisso: fieri cœpta est. Cæterum ut ad erumpendum inter numidas: aliq; leuium armatorum auxilia haud difficilis res erat: ita effugere tantum equitum: æquantiumq; equos uelocitate peditum uix poterant: cæsiq; prope plures in fuga: quam in pugna sunt. Nec superfuisset qđ quam ni præcipiti iam ad uesperum diem nox interuenisset. Haud segniter inde duces poeni fortuna usi: confestim e prælio: uix necessaria quiete data militibus: ad Asdrubalem Amilcaris citatum agmen rapiunt: non dubia spe: cum copias coniunxissent: debellari posse. Quo ubi est uentum: inter exercitus ducesq; uictoria recenti lætos gratulatio ingens facta: imperatore tanto cum omni exercitu deleto: & alte

Scipio
nū cōsi-
liū i op-
primē-
do ho-
ste

Celtibe-
rorū de-
fectio

P. Sci-
pio ab
hostibz
circūue-
tus. occi-
ditur

TERCIAE DECADIS

ram pro haud dubio parē uictoriā expectantes. Ad romanos nondū qdē fama tantæ cladis peruenerat: sed tamen moestum quoddā silentium erat: & tacita diuinitio: qualis iam præfagientibus animis iminentis mali esse solet. Imperatori ipse: præterquam quod ab sociis se desertum hostium tantum auctas copias sentiebat: coniectura etiam & ratione ad suspiciōē acceptæ cladis: quam ad ullam bonam spem pronior erat. Quonāmodo enim Asdrubalem ac Magonē: nisi defuncto suo fratre: ullo sine certamine adducere exercitum potuissē? Quomodo autem non obstitissē: aut ab tergo secutū fratrem: ut nisi prohibere: quominus in unum cogerentur: duces & exercitus hostium non posset: ipse certe cum fratre cōiungeret copias. His anxius curis id modo esse salutare etiam in præsens credebat: cedere inde quātum posset: & inde una nocte: ignaris hostibus & ob id quietis: aliquantum emensus est iter. Luce ut senserunt profectos hostes: præmissis Numidis: quam poterat maxime: citato agmine: sequi cœperunt. Ante noctem affecuti Numidæ: nunc ab tergo: nunc in latera concursantes. Consistere cœperunt: ac tutari agmen quantum possent: tamen tuto: ut simul pugnarent: procederentq; Scipio hortabatur: priusquā pedestres copię assequerentur. Cæterum nunc agendo: nunc sustinendo agmen: cum aliquādiu haud multum procederetur: & nox iam instaret: reuocauit e prælio suos Scipio: & collectos in tumultū quēdam: non quidem satis tutum præsertim agmini perculso: editiorem tamen: quam cætera circa erant: subducit. Ibi primo: impedimentis & equitatu in medium receptis: circumdati pedites haud difficulter impetus incurstantium numidarum arcebat. Deinde posteaquam toto agmine tres imperatores cum tribus iustis exercitibus aderant: apparebatq; parum armis ad tuendum locum sine munimento ualuituros esse: circumspectare: atq; agitare dux cœpit: si quo modo posset uallum circū iniicere. Sed erat adeo nudus tumulus: & asperi soli: ut nec uirgulta uallo cædendo: nec terra cespiti faciundo: aut ducendæ fossæ aliue ulli operi apta inueniri posset: nec ferme quicquam satis arduum aut abscissum erat: quod hosti aditum: ascensumue difficilem præberet: omnia fastigio leui subnixa: Vt tamen aliquam imaginem ualli obicerent: clitelas illigatas oneribus: uelut struentes ad altitudinem solitam circumdabat cumulo sarcinarum omnis generis obiecto: ubi ad moliendum clitellæ defuerant. Punici exercitus posteaquam aduenere: in tumultum quidem per facile agmen erexere:munitionis uero facies noua primo eos miraculo quodam tenuit. Et cū duces undiq; uociferarentur quid starent: & nō ludibriū illud: uix sceminis puerisue morādis satis ualidū distraherent: diriperentq;: captum hostem teneri latentem post sarcinas: hæc contēpti duces increpabant. Cæteræ neq; trāsiliere: neq; moliri onera obiecta: nec cædere stipatas clitellas: ipsiq; obrutas sarcinis facile erat. Tardatis diu cū amolita obiecta onera armatis dedissent uiam: pluribusq; idē partibus fieret: capta iam undiq; castra erant: pauci ab multis: perculsiq; a uictoribus passim cædebātur. Magna pars tamen militū cū in propinquas refugisset siluas: i castra. P. Scipionis quibus. T. Fonteius legatus præerat: pfugerunt. Gn. Scipionē alii i tumulto primo ipetū hostiū cæsum tradūt. Alii cū paucis i propinquā castris turrim fuisse. Hanc igni circumdatā: atq; ita exustis foribus: quas nulla moliri potuerunt ui: captā: oēsq; intus cū ipso iperatore occisos. Anno cctauo: posteaq; i Hispaniam uenerat. Gn. Scipio: unde trigesimo die post fratris mortē est interfectus. Luctus ex morte eorum nō Romæ maior quam per totā Hispaniam fuit. Quin apud ciues partim doloris & exercitus amissi: & aliena puincia: & publica trahebat clades. Hispaniæ ipsos lugebāt: desyderabantq; duces Gnæum tamē magis: quod diutius præfuerat iis: priorq; & fauorē occupauerat: & specimē iusticiæ Téperatiæq; Romanæ prius dederat. Cum deletus exercitus amissæq; Hispaniæ uideretur: uir unus has restituit. Erat in exercitu. L. Martius Septimii filius eques romanus ipiger iuuenis: animiq; & igenii aliquāto quam pro fortuna: i qua erat natus: maior. Iis ad summam indolē accesserat. Gn. Cornelii Scipionis disciplina sub qua per tot annos oīs militiæ artis edoctus fuerat: Hic & ex fuga collectis militibus & quibusdā de præfidiis deductis haud cōtēnendū exercitū fecerat: cōiūxeratq; cū. T. Fōteio. P. Scipionis legato: sed tantum præstitit eques romanus auctoritate iter milites atq; honore: ut castris citra Iberum cōmunitis: cū ducē exercitū comitiis militaribus creari placuissēt: subeuntes alii aliis in custodiam ualli stationesq; donec per omnes suffragiū iret: ad. L. Martiū cuncti summā imperii detulerunt. Omne inde tempus: exiguū id fuit: muniendis castris: conuehendisq; cōmeatibus cōsumptum: & omnia imperia milites tū impigre: tum haud quaquam abiecto animo exquebantur. Cæterum posteaquā Asdrubalem Gisgonis filium uenientē ad reliquias belli delendas transisse Iberū: & appropiare allatum est: signūq; pugnæ propositum a nouo duce milites uiderunt: recordati quos pauloante imperatores habuissent: quibusq; & ducibus: & copiis fræti prodire in campū ad pugnā soliti essent: flere omnes repēte: & offensa re capita: & alii manus ad cælū tendere deos inculantes: alii strati humo suū quisq; noiātim ducē iplorare: neq; sedari lamentatio poterat excitantibus centurionibus manipulares: & iplo minitante & increpante Martio: quod in muliebres: & iutiles se proiecissent fletus: potiusquā ad tutandos semetipfos: & rempublicā secū acuerent animos: & ne inultos: imperatores suos iacere sinerēt: cum subito clamor turbarumq; sonus: iam enim prope uallū hostes erant: exauditur: inde: uerso repente i irā luctu: discurrere ad arma ac uelut accensi rabie discurrent ad portas: & in hostē negligenter: atq; incōposite uenientem incurrunt: Extemplo improuisa res pauorē incutit pœnis: mirabūdisq;: unde tot hostes tā subito exortati prope deleto exercitu forent: unde tanta audacia: tanta fiducia sit iis uictis: atq; fugatis: qs imperator duobus Scipionibus cæsis extitissēt: quis castris præesset: qs signū dedisset pugnæ? Ad hæc tot iā nec opinata primo omnium incerti stupentesq; referunt pedē: dein ualida impressione pulsī terga uertūt: & aut fugientiū caedes foeda fuisset: aut temerarius periculosusq; sequentium ipetus: ni Martius ppe/

virg
in
in
in
in
in

Atf. no
uā ualli
spēm

Gn. Sci
pio fr.
P. iterfi
citur

L. Mar/
tii uirt

Fūdunt
hostes
Romai

re receptui dedisset signū obsistentē ad prima signa: quosdā ipse retinēs: concitatam repressit aciē. Inde in castra auidos adhuc cædis: sanguinisq; reduxit. Carthaginēses trepide primo ad hostiū uallum acti: posteaquā neminem insequi uiderūt: metu substitisse rati contēptim rursus: & sedato gradu: in castra habeunt. Par negligētia in castris custodiēdis fuit. Nam & si propinquus hostis erat: tamē reliqas eum eē duorū exercitiū ante paucos dies deletorū succurebat. Ob hoc cū oīa neglecta apud hostes essent: exploratis iis Martius ad cōsiliū priā specie temerariū magis: quā audax aiū adiecit: ut ultro castra hostiū oppugnaret: facilius esse ratus unius Asdrubalis expugnari castra: quā si se rursus tres exercitus: ac tres duces iūxissent: sua defendi: simul: aut si successisset cœptis: recepturū se afflictas res: aut si pulsus eēt tum ultro iſerendo arma contēptum sui dempturū. Ne tamē subita res: & nocturnus terror: eēt nō suæ fortunæ cōsiliū pturbaret alloquēdos adhortandosq; sibi milites ratus cōcione aduocata: ita disseruit.

Vel mea erga imperatores nostros uiuos mortuorūq; pietas: uel præsens omniū uestrum milites fortuna fidem: cuius facere potest mihi hoc iſerium: ut amplum iudicio uestro: ita re ipsa graue: ac sollicitum esse: quo enim tēpore: nisi metus mœrorē obstupesceret: uix ita compos mei essem: ut aliqua solatia inuenire ægro aīo possem. Cogor uestrā oīum uicem: quod difficillimū ī luctu est: unus cōsolari: & ne tum quidē: ubi quonāmodo has reliquias duorū exercitiuum patriæ conseruare possim: cogitandum est: auertere aīum ab assiduo mœrore libet: præssto est enī acerba memoria: & Scipiones me ambo dies noctesq; curis insomniisq; agitant: & excitāt sæpe somno: neu se: neu inuictos p̄ octo annos in iis terris milites suos: cōmilitones uestros: neu rempublicam patiar iultam: & suam disciplinam: suaq; instituta sequi iubēt. Et ut iſeris uiuorū nemo obedientior me uno fuerit: ita post mortem suā: quod quidem in quaq; re facturos illōs fuisse maxime censeam: id optimum ducere: uos quoq; uelim milites non laments lachrymisq; tanquam extinctos prosequi. Viuunt enim uigentq; fama rerum gestarum. Sed quotienscunq; occurrit memoria illorum: uelut si adhortātes: signumq; dantes uideatis eos: ita plia inite: nec alia profecto species hesternō die oculis animisq; uestris oblata memorabile illud ædidit plium: quo documentū dedistis hostibus: non cum Scipionibus extictum esse nomen romanum: & cuius populi uis atq; uirtus non obruta sit cannēsi clade: ex omni profecto sæuitia fortunæ emerſuram esse. Nunc qui tātum ausi estis sponte uestra experiri libet q̄tum audeatis duce uestro auctore. Nō enim hesternō die cū signū receptui dedi sequētibus effuse uobis turbatum hostē: frangere audaciām uestrā: sed differre in maiorem gloriā: atq; opportunitatem uolui: ut postmodum p̄parati incautos: armati inermes: atq; eēt sopitos p̄ occasionē aggredi possētis. Nec huius occasiōis spē milites forte temere sed ex re ipsa cōceptā habeo. A uobis quoq; p̄fecto sigs q̄rat: quonāmodo pauci a multis uicti a uictoribus castra tutati sitis: nihil aliud respōdeatis: quā id ipsum timētes uos oīa: & opibus firmata habuisse ipsos paratos iſtructosq; fuisse: & ita res habet ad id: qd̄: ne timeat fortūa facit: minime tuti sunt hoīes. quia quod neglexeris incautum: atq; apertum habeas. Nihil omnium nunc metuunt minus hostes: q̄ ne obsessi modo ipsi: atq; oppugnati castra sua ultro oppugnemus. Audeamus: quod credi non potest ausuros nos: eo ipso: quod difficillimum uidetur: facillimum erit. Tertia uigilia noctis silenti agmine ductam uos: exploratum habeo: non uigiliæ ordinem: non stationes iustas: esse clamor in portis auditus: primus impetus castra ceperit: tum inter tot torpidos somno pauentisq; ad nec opinatum tumultum: & inermes in cubilibus suis oppressos illa cædes edatur: a qua uos hesternō die reuocatos ægre ferebatis. Scio audax uideri consilium: sed in rebus asperis: & tenuibus perfortissima quæq; cōsilia tutissima sunt: quia si in occasionis momēto: cuius præteruolat opportunitas: cunctatus paulum fueris: nequicq; mox omiſſam queratis. Unus exercitus in propinquo est: duo haud procul absunt: nunc aggredientibus par aliqua opportunitas est: & iam tēptastis uestras: atq; illorum uires. Si diem proferimus: & hesternæ eruptionis fama contenti desierimus: periculum est ne omnes duces omnesq; copiæ conueniāt. Tres deinde duces: tres exercitus sustinebimus hostium: quos. Gn. Scipio incolumi exercitu non sustinuit: ut diuidendo copias perierē duces nostri: ita separati: ac diuisi opprimi possunt hostes. Alia belligerendi uia nulla: est proinde nihil p̄ter noctis proximæ opportunitatem expectemus. Ite diis bene iuantibus corpora curare: ut integri uigentēsq; eodem aīo in castra hostium irrumpatis: quo uestra tutati estis. Læti & audire ab nouo duce nouū consilium: & quo audacius erat: magis placebat. Reliquū diei expediendis armis: & curatione corporū consumptum: & maior pars noctis quieti data est: quarta uigilia mouere. Erant ultra proxima castra sex millium interuallo distantes aliæ copiæ pœnorū uallis caua intererat condensā arboribus. In huius siluæ medio ferme stadio cohors romana arte punica abditur & equites. Ita medio itinere intercepto: cæteræ copiæ silenti agmine ad proximos hostes ductæ. Et cum statio nulla pro protis: neq; in uallo custodiae essent: uelut in sua castra ullo usq; obsistente penetrauerunt. Inde signa canunt: & tollitur clamor: pars semisopitos hostes cædūt: pars ignis escas stramēto arido tectis iniiciunt: pars portas occupant: ut fuga intercludatur: hostis simul ignis: clamor: cædes uelut alienatos sensibus nec audire nec prouidere quicq; sinunt. Incidunt inermes inter cateruas armatorum. Alii ruunt ap portas. Alii obseptis itinerebus super uallum saliant. Et ut quisq; euaserat: protinus ad castra altera fugiunt: ubi a cohorte & eqtibus ex occulto pruentibus circumuenti cæsiq; ad unū oēs sunt: quis eēt si quis ex ea cæde effugisset: adeo raptim captis ppioribus castris in altera trāscursum castra a romanis est: ut peruenire nuncius cladis non posset: ibi uero: quo longius ab hoste aberant & q̄a sub luce publica pabulatū: lignatū: & prædatū: quidam dilapsi fuerāt: neglecta magis oīa: ac soluta in uenere. Arma tātū posita ī stationibus: milites inermes: aut humi sedētes: accubātesq;: aut obambulan

Martii
cōsiliūMartii
oro ad
suosModus
agendiRoma/
norum
iſidia

TERTIAE DECADIS

tes ante uallum portasque. Cum his tam securis solutisque romani calentes adhuc ab recenti pugna uictoriaque feroces praelium ineunt. Itaque nequaquam in portis potuit resisti. Inter portas concursu ex castris ad primum clamorem: & tumultu facto: atrox praelium oritur. Diuque tenuissent: ni cruenta scuta romanorum uisa indicium alterius cladis poenis: atque inde pauorem iniecissent. Hic terror in fugam uertit oes: effusique: qua iter est: nisi quos caedes oppressit: exuuntur castris: atque ita nocte ac die bina castra hostium oppugnata ductu. L. Martii: ad triginta septem millia hostium caesa: auctor est Claudius: qui annales acilianos ex graeco in latinum sermonem uertit. Captos ad mille octingentos triginta: praedam ingentem partam: nec abfuisse clypeum argenteum podo centum triginta octo cum imagine Barchini Asdrubalis. Valerius Antias una castra. Magonis capta tradit. Septem millia caesa hostium: altero prelio eruptione pugnatum cum Asdrubale. Decem millia occisa quattuor millia trecetos triginta captos. Piso quinquemillia hominum: cum Mago cedentes nostros effuse sequeretur: caesa ex insidiis scribit. Apud oes magnum nome Martii ducis est: & uerae gloriae eius et miracula addunt: flama ei concionati fusam e capite sine eius sensu cum magno pauore circustantium militum. Monumentumque uictoriae eius de poenis usque ad incesum Capitolium fuisse: in templo clypeum Martium appellatum cum imagine Asdrubalis. Quietae deinde aliquadiu res in Hispania fuere: utrisque post tantas acceptas iuicem illatasque clades cunctantibus periculum summam rerum facere. Dum haec in Hispania geruntur: Marcellus captis Syracusis: cum caetera in Sicilia rata fide atque integritate composuisset: ut non modo ibi suam gloriam: sed etiam maiestatem Po. Ro. augetet: ornamenta: signa urbis: tabulasque: quibus abundabat Syracusae: Romam deuexit. Hostium quidem illa spolia & parta belli iure. Caeterum inde primum initium mirandi graecae artium opera: licetiaeque hinc sacra profanaque oia uulgo spoliandi factum est: quae postremo in romanos deos templum idipsum: primum quod a Marcello eximie ornatum est: uertit. Visebatur enim ab externis ad portam Capenam dedicata a Marcello templa propter excellentia eius generis ornamenta: quorum perexigua pars comparet. Legationes ferme oium ciuitatum Siciliae ad eum conueniebant: dispar: ut caeque: ita concio erat. Qui ante captas Syracusas aut non desciuerat: aut redierat in amicitiam: ut focii fideles accepti cultique. Quos metus post captas Syracusas dediderat: ut uicti a uictore leges acceperunt. Erant tamen haud paruam reliquiae belli circa Agrigentum romans Epicides & Hanno duces reliqui prioris bellici: & tertius nouus ab Annibale in locum Hippocratis missus: Libyphoenicis generis Hipponatis: Mutinenses populares uocabat: uir impiger: & sub Annibale magistro oium belli arte edoctus. Huic ab Epicide & Hanone Numidae dati auxiliares: cum quibus ita peruagatus est hostium agros: ita socios ad retinendum in fide aios eorum: ferendumque in tpe cuique auxilium adiit: ut breui tempore totam Sicilia impleret nominis sui: nec spes maior alia apud fauentes rebus carthaginensium esset. Itaque inclusi ad tps moenibus Agrigenti dux poenus: syracusanusque non tam consilio mutinis: quam fiducia magis ausi egredi extra muros ad Himeram amnem posuerunt castra: quod ubi ad Marcellum platum est: extemplo copias mouit: & ab hoste quattuor ferme milliū interuallo conscendit. Quid agerent pararetue expectaturus. Sed nullum neque locum: neque tps cunctationi consilioque dedit Mutines transgressus amnem: ac stationibus hostium cum ingenti terrore atque tumultu inuectus. Postero die prope iusto praelio copulit hostem intra munimenta inde reuocatus: seditione numidage in castris facta: cum trecenti ferme eorum Heracleam Minoiam concessissent ad mitigandos reuocandosque eos pfectus: magnopere monuisse duces dicitur ne absente se cum hoste manus confererent. Id ambo aegre passi duces: magis Hanno: iam anxius gloriae eius. Mutine modum sibi facere: degenerem afrum impatori carthaginensi: misso absenatu populoque. Is perpulit cunctatam Epicidem: ut transgressi flumen in aciem exirent. Nam si Mutine opperirentur: & secundae pugnae fortuna euenisset: haud dubie Mutinis gloriam fore. Eniuero indignum ratus Marcellus seq Annibalem subnixum uictoria cannensi ab nola reppulisset: his terra marique uictis a se hostibus cedere: arma prope capere milites: & efferi signa iubet. Instruentem exercitum: decem effusis equis aduolant ex hostium agmine Numidae: nunciantes populares suos primum ea seditione motos: qua trecanti ex numero suo confesserint. Heracleam. Deinde quod praefectum suum obtrectantibus ducibus gloriae eius sub ipsam certaminis diem ablegatum uideant quieturos in pugna. Gens fallax promissi fidem praestitit. Itaque & romanis creuit aius: nuncio celeri per ordinem misso: destitutum ab equite hostem esse: quem maxime timuerant: & territi hostes: praeterquam quod: quae maxima parte uirium suarum non iuuabatur: timore etiam incusso: ne ab suo ipsi equite oppugnarentur. Itaque haud magna uis certaminis fuit. Primus clamor: atque impetus rem decreuit. Numidae cum in concursu quieti sterissent in cornibus: ut terga dantes suos uiderunt: fugam tantum parump comites facti: posteaque omnes Agrigentum trepido agmine petentes uiderunt: ipsi metu obsidionis passim in ciuitates proximas dilapsi. Multa millia hominum caesa captaque: & viii. elephantum. Haec ultima in Sicilia Marcelli pugna fuit. Victor inde Syracusas rediit. Iam ferme in exitu annus erat. Itaque senatus decreuit Romae: ut. P. Cornelius praetor litteras Capuam ad consules mitteret: dum Annibal pcul abesset: nec ulla magni discriminis res ad Capuam gereretur: alter eorum: si ita uideretur: ad magistratus subrogandos Romam ueniret. Litteris acceptis inter se consules compararunt: ut Claudius Comitiam perficeret. Fuluius ad Capuam ueniret: ibique maneret. Consules Claudius creauit. Gn. Fuluium Centumalum: &. P. Sulpicium Seruilius. Quinti filium Galbam: qui nullum antea curulem magistratum gessisset: praetores deinde creati Lentulus Cornelius Cethegus C. Sulpitius Piso. Pisoni iurisditio urbana. Sulpitio Sicilia Cethego Appulia. Lentulo Sardinia euenit Consulibus prorogatum in annum imperium est.

Septē & triginta millia hostiū caesa

De Martii flamma uide Plyniū

Initiū graecas artes mirandi

Vide ne libyphoenicis generis Hippo natis sit legedū

Defectio numidage

Gn. Fuluius. P. Sulpicium cō.

N. FVLVIVS Centimalus, P. Sulpicius Galba cōsules cū idibus martiis magistratū inissent: senatu in Capitolium uocato de rep. de administra-
 tione belli de puinciis exercitibusq; patres consuluerunt. Fulvio Appio
 Claudio prioris anni cōsulibus prodatum imperium est: atq; exercitus:
 quos habebant: decreti: adiectūq; ne a Capua quā obsidebāt: abscederēt:
 priusquā oppugnassent eam. Tum cura maxima itentos habebat roma-
 nos: nō ob iram tantum: quæ in nullā unq; ciuitatem iustior fuit: quā qd
 urbs tam nobilis ac potēs: sicut defectione sua traxerat aliquot populos:
 ita recepta inclinatura rursus aīos uidebat ad ueteris īperii respectum. Et
 prioris anni p̄toribus. M. Junio Ethruria, P. Sēpronio Gallia cū binis le-
 gionibus: quas habuerant: prodatū est īperium: prodatum & M. Mar-
 cello: ut p̄consul in Sicilia reliqas belli p̄ficeret. Eo exercitu: quē haberet
 si supplemēto opus eēt: suppleret de legiōibus: qbus. P. Cornelius p̄p̄r̄-

tor in Sicilia praeesset: dum nequē militē legeret ex eo numero: qbus senatum missionem reditūq; ī pa-
 triam negasset ante belli finem. C. Pupio: cui Sicilia euenerat: duæ legiōes: quas P. Cornelius habuisset:
 decretæ: & supplemētum de exercitu. Gn. Fuluii q̄ priore anno in Appulia foede cæsus: fugatusq; erat.
 Huic generi militū senatus eundem: quē canēsibus finem statuerat militiae. Additū ēt utrorūq; igno-
 miniae est: ne in oppidis hybernarent: neue hyberna p̄pius ullam urbem decemmillibus passuum ædifi-
 carent. L. Cornelio in Sardinia duæ legiones datae: qbus Minutius p̄fuerat: supplemētum: si opus eēt:
 consules scribere iussi. Octacilio & M. Valerio Siciliae Græciae q; ora cū legionibus classibusq; qbus p̄-
 erant: decretæ. Quinquaginta græci cū legione una: cētum siculi cū legionibus habebāt naues: tribus
 & triginta legionibus romāis eo anno terra mariq; bellū gestum est. Principio eius anni: cū de litteris.
 L. Martii referret: res gestæ magnificæ senatui uisæ. Titulus honoris: qd īperio nō populi iussu: nō ex
 auctoritate patrum dato p̄p̄r̄tor senatui scripserat: magnā partem hoīum offendebat. Rem mali exē-
 pli esse: imperatores legi ab exercitibus: & solēne auspicatorum comitiorum in castra & puincias: pro-
 cul ab legibus magistratibusq; ad militarem temeritatem transferri: & cum qdam ad senatum referen-
 dum censerēt: melius uisum differri eam cōsultationem: donec p̄fiscerent equites: q ab Martio litte-
 ras attulerant. Rescribi de frumento: & uestimentis exercitus placuit: utraq; rem eam curæ fore sena-
 tui. Ascribi autē propr̄tori. L. Martio nō placuit: ne idipsum: quod consultationi reliquerāt: pro pr̄aiu-
 dicato ferrēt. Dimissis: equitibus de nulla re prius consules rettulerunt: omnium ī unum sentētia con-
 gruebant agendum cum tribunis plebis esse: primo quoq; tempore ad plebem ferrēt: quem cū impe-
 rio mitti placeret ī Hispaniam ad eum exercitum: cui. Gn. Scipio imperator p̄fuisset. Ea res cū tribu-
 nis acta promulgataq; est: sed aliud certamē occupauerat animos. C. Sempronius Plesus die dicta. Gn.
 Fuluium ob exercitum in Appulia amissum ī cōcionibus uexabat: multa īperatoris temeritate: atq; ī-
 scitia exercitū in locū præcipitem pduxisse dictitans. Neminē præter. Gn. Fuluiū ante corrupisse oībus
 uitis legiones suas: q̄ proderet. Itaq; uere dici posse: prius eos perisse: q̄ uiderēt hostem: nec ab Annibale:
 sed ab imperatore suo uictos esse neminem cum suffragiū ineat: satis cernere: cui īperium: cui exercitū
 p̄mittat. Quid interfuisse iter. T. Sempronium: cū ei seruorum exercitus datus esset: breui effecisse disci-
 plina atq; īperio: ut nemo eorū generis: aut sanguinis sui memor esset: in acie præsidio sociis: hostibus
 terrori essent. Cum ad Beneuetum aliasq; urbes: eos uelut e faucibus Annibalis ereptos populo romāo
 restituisset. C. Fuluium. Quintium romanorum exercitum: honeste genitos: liberaliter educatos ser-
 uilibus uitis ībuisse. Ergo effecisse: ut & feroces & īgeti iter socios: ignaui & ībelles iter hostes eēt: nec
 impetū modo p̄corum: sed ne clamorē quidē sustinere possent. Ne hercule mig; eē milites ī acie nō
 stetit: cū primus oīum imperator fugeret: magis mirari se aliquos stantes cecidisse: & nō oēs comites:
 Gn. Fuluii fuisse pauoris ac fugæ. C. Flaminium. L. Paulū. L. Posthumiū. Gn. Appiū. Scipiones cadere ī
 acie maluisse: q̄ deserere circūuentos hostibus suos exercitus. Gn. Fuluiū prope unū nunciū deleti exer-
 citus Romam redisse: facinus īdignum esse canēssem exercitum: qd' ex acie fugerit: in Sicilia deporta-
 tum: ne prius īde dimittatur: q̄ hostis ex Italia discesserit: & hoc idem ī. Gn. Fuluii legionibus nuper de-
 cretum. Gn. Fuluii fugam ex prælio ipsius temeritate cōmissō impunitā esse: & eā ī genea lustrisq;: ubi
 iuuentā egerit: senectutem acturū: milites: q nihil aliud peccauerint: q̄ quod īperatoris similes fuerit: re-
 legatos p̄pe ī exiliū ignominiosam pati miliā. Adeo īparem libertatē Romæ diti ac pauperi: honorato
 atq; inhonorato esse. Reus ab se culpā in militē transferebat: eos ferociter pugna polcētes productos in
 aciem: nō eo quo uoluerit: quia seruū diei fuerit: sed postero die: & tpe & loco æque instructo: seu famā
 seu uim hostiū nō sustinuisse: cum effuse: oēs fugerēt: se quoq; turba ablatum: ut Varronē canēsī pugna
 ut multos alios īpatores. Quid at solū se restatē p̄desse reip. potuisse: nisi si mors sua remedio publicis
 cladibus futura esse potuisset: non se inopia cōmeatus: non in loca iniqua incaute deductū: non agmi-
 ne inexplorato euntem insidiis circūuentum ui aperta armis acie uictum: nec suorum aīos: nec hostiū
 in potestatem habuisse suum cuiq; ingenium: audaciam: aut pauorem facere. Bis ē accusatus: pecunia
 q̄ anquisitum. Tertio testibus datis: cum præterq; quod oībus p̄bris onerabatur: iurati permulti di-
 cerēt fugæ pauorisq; initium a prætore ortum: ab eo desertos milites: cum ad uanum timorem cede-

Quæ q
 bus pui
 cia de
 cretæ

Atf. ro.
 legionū
 nume-
 rum

Gn. Ful
 uio dies
 dicta

Impato
 res q in
 acie pie
 runt

TERTIAE DECADIS

Gn. Ful
uius
Tarqui
nios in
exiliū
abiit

Velites
ubi pri/
mū isti
tuti
Q. Na/
uius

Att. an
cipitem
pugnā
ad Ca/
puam

Attur
strepitū
& tinni
tū cam/
panoz

Attur
atrox
certa
mea cir
ca ca/
puam

Att. ho
stiu ca/
dem

rent: terga dedisse. Tanta ira accensa est: ut id capite anquirendū concio succlamaret. De eo quoque nouū certamen ortum. Nam cum bis pecunia anquisisset: tertio capitis se angrere diceret. Tribuni plebis ap- pellati: cum lege negarunt se in mora eē quominus: qd' ei more maiore pmissum esset: seu legibus: seu moribus mallet: anquireret: quo ad uel capitis: uel pecuniæ iudicasset priuato. Tum Sempronius peruel- liōis se iudicare. Gn. Fuluius dixit: diemque comitiis a. C. Calphurnio prætoris urbis petit. Inde alia spes ab eo tēptata est: si adesse iudicio. Qu. Fuluius frater posset: florens tum & fama rege gestage: & propinqua spe potiūdæ Capuæ. Id cū p litteras miserabiliter pro fratre capite scriptas petisset Fuluius: negassentque patres e republica esse abscedi a Capua: priusque dies comitiōz aderat. C. Fuluius exulatū Tarqnios abiit. Id ei iustum exiliū esse: sciuit plebs. Inter hæc uis oīs belli uersa ī Capuā est: obsidebatur tamen acrius: q̄ oppugnabatur: nec aut famē tolerare seruitia: ac plebes poterant: aut mittere nūncios ad Annibalem p̄ custodias armatas. Iuuētus ē autem quidā numida: q̄ acceptis litteris: euasug se professus ut p̄missum præstaret: per mediā romana castra nocte egressus: spem accēdit campāis: dū aliquid uirium superesset ab omni parte eruptionē tēptādi. Cæterum in multis certaminibus equestria plia ferme prospera facie- bant: superabātur pedites: sed nequaquā tam lætum uincere: quā triste uinci ulla pte erat ab obfesso: & p̄ pe expugnato hoste. Inita tādē ratio est: ut quod uiribus deerat: arte equaret. Eo oībus legionibus ele- cti sunt iuuenes maxime uigore ac leuitate corpoz ueloces. Eis parmæ breuiore: quā equestres: & sep- tena iacula quaternos lōga pedes data præfixa ferro: quale hastis uelitaribus inest. Et eos singulos ī eqs suis accipientes eqtes assuefecerūt: & uehi post sese & defilire p̄niciter: ubi datū signū esset. Posteaq̄ assue- tudine quortidiana satis itrepide ē uisum fieri: ī campū q̄ medius inter castra: murūq̄ erat: aduersus in- structos campanorum equites p̄cesserunt: & ubi ad coniectum tæli uentum est: signo dato: uelites defi- liunt: pedestris īde acies ex equitatu repente in hostiū equites incurrit: iaculaq̄ cū impetu alia super alia emittūt. Quibus plurimis ī equos uirosq̄ passim cōiectis p̄multos uulnerauerūt pauoris tamē plus ī re noua quā inopinata iniectum est: & in p̄culsum hostem equites inuecti fugam stragemq̄ eoz usq̄ ad portas fecerunt. Inde equitatu quoque romana acies superior fuit. Institutū ut uelites ī legionibus el- sent: auctore peditum equiti immiscēdorum centurionē. Qu. Nauiū tradunt: honoriq̄ id ei apud im- peratore fuisse. Cum in hoc statu ad Capuam res eēt. Annibalē in aduersum tarentinæ arcis potiu- dæ. Capuæq̄ retinēdæ trahebāt curæ. Vicit tamē respectus Capuæ in quam oīum sociorum hostiūq̄ conuersos uidebat aīos documēto futuræ: qualēcunq̄ euentum defectio ab romanis habuisset. Igitur magna parte impdeimētorum relicta in brutiis: & omni grauiore armatura: cū delectis exercitibus pe- ditum equitumq̄: quam poterat aptissimis ad maturandum ī Campaniā contēdit: secuti tamē tā rapti- euntē tres & .xxx. elephantū: in ualle occulta post Tifata montē iminentē Capuæ consedit. Aduēniens: cum castellū Galatiā p̄sidio inde ui pulso cepisset: in circūsedētis Capuā cōuertit se p̄missis nāq̄ nūciis Capuā: quo tpe castra romana aggressurus esset: ut eodē: & illi ad eruptionē parati portis oībus sese ef- funderent: īgentē p̄buit terrorē: nā alia parte ipse adortus est: alia Campani oēs pedites equitesq̄: & cū iis puniū p̄sidiū: cui Bostar & Hāno p̄erant: erupit. Romani ut in re trepida: ne ad unā cōcurrēdo par- tem aliqd̄ īdefensi reliquerent: ita iter se copias partiti sunt. Appius Claudius cāpanis: Fuluius Annibali est oppositus. C. Nero p̄prætor cū eqtibus sextæ legionis uia: q̄ Suesulā fert. C. Fuluius flaccus legatus cū sociali eqtatu cōstitit e regione Vulturni amnis. Præliū nō solito mō clamore ac tumultu est coeptū sed ad alium uiroz equoz armorūq̄ sonum: disposita ī muris cāpanoz imbellis multitudo tantū cū æris crepitu: q̄lis in defectu lunæ silēti nocte fieri solet: ædidit clamorē: ut auerteret et pugnātiā aīos: campanos facile in ualle Appius arcebat. Maior uis ab altera parte. Fuluiū Annibal & poeni urgebant: le- gio ibi sexta loco secessit. Qua pulsa cohors hispanoz cū tribus elephātis usq̄ ad uallū peruasit: rupatq̄ mediā aciē romanoz: & in ancipiti spe ac piculo erat: utrum in castra prumperet: an includeret a suis. Quē pauorē legionis piculūq̄ castroz Fuluius ubi uidit. Q. Nauium primoresq̄ alios cēturionū hor- tat: ut cohortem hostium sub uallo pugnātē iuadāt ac trucidēt. In summo discrimē rem uerti: aut uia- dādā iis esse & minore conatu: quā cōdēsā aciem irrupissent: ī castra irrupturos: aut cōficiēdos sub uallo esse: nec magni certaminis fore rē paucos eē & a suis iterclusos: & q̄ dum pauet: romanis iterru- pta acies uideat: et si se utrūq̄ in hostē uertat: ancipiti pugna medios circūuenturā. Nauius: ubi hæc ipe- peratoris dicta accepit: secūdi hastati signū adēptum signifero in hostes infert iactuz in medios eos mi- nitans nisi p̄pere sequant milites: & partē capestant pugnæ. Ingens corpus erat. & arma honestabāt: & sublatū ante signū cōuerterat ad spectaculū ciues hostesq̄. Cæterz posteaq̄ iā ad id signū puenerat hispa- noz: tum undiq̄ in eum tragulæ cōiectæ: & p̄pe in eum unum tota acies uersa. Sed neq̄ hostiū multi- tudo: neq̄ tæloz uis arcere ipetum eius uiri potuit: & M. Attilius legatus primi principis ex eadem le- gione signū īferri in cohortē hispanoz coegit. Et q̄ castris p̄erant. L. Pontius Licinius: & T. Popilius le- gatus: p uallo acriter p̄pugnabāt: elephantosq̄ trāsgrediētes in ipsa ualle cōficiūt. Quoz cū corpibus oppleta eēt fossā uelut aggere: aut pōte iniecto trāsitum hostibus dedit: ibi p̄ stragem iacētium elephā- toz atrox ædita cædes: Altera in parte castroz iam pulsi erāt campani: puniūq̄ p̄sidiū & sub ipsa por- ta Capuæ: q̄ Vulturū fert: pugnabat: neq̄ tam armati irrūpentibus romanis resistebāt: quā qd̄ porta balistis scorpionibusq̄ īstructa missilibus. p̄cul hostes arcebat: & suppressit ipetum romanoz uulnus iperatoris Appii Claudii: cui suos ante priā signa adhortāti sub leuo humero sēm mū pectus gesta ictū est. Magna tamē uis hostiū ante portā est caela. Cæteri trepidi in urbem cōpulsi: & Annibal posteaquā cohortis hispanoz stragē uidit: summaq̄ ui castra hostiū defendi: omiſsa oppugnatione canere signa:

& cōuertere agmina peditum: obiecto a tergo equatu: ne hostis istaret: coepit: legionum ardor igens ad hostem isequendum fuit. Sed Flaccus receptui cani iussit satis ad utrumque profectum ratus: ut & capani: quā haud multū in Annibale p̄sidii eēt: & ipse Annibal sentiret. Caesa eo die: q̄ huius pugnae auctores sunt: octomilia hoīum de Annibalis exercitu: tria ex campanis tradunt: signaq̄ carthaginēsisibus quindecim adēpta: duo de uiginti capanis: apud alios nequaquā tantam molē pugnae inuenio plusq̄ pauoris: quā certaminis fuisse: cum inopinato in castra romana numidā hispaniq̄ cū elephātis irrupissent: elephāti p̄ media castra uadentes stragē tabernaculoꝝ ingenti sonitu ac fuga abrumpentium uincula iumētōꝝ facerēt. Fraudem quoq̄ sup̄ tumultum adiectā immisis: ab Annibale qui habuit aliquē gnaꝝ latinā linguā: qui iuberēt consulum uerbis quoniam amissā castra essent: pro se quēq̄ militum ī proximos montes fugere. sed ea celeriter cognita fraus: oppressaq̄ magna caede hostiū est. Elephātos igni e castris exactos: hoc ultimū: utriq̄ in initum finitumq̄ est: ante deditiōē Capuae praeliū. Mediatutitus qui summus magistratus apud capanos est: eo āno Seppius Lesius erat loco obscuro tenuiq̄ fortuna ortus: matre eius quondā pro pupillo eo p̄curantem familiare ostentum cū respondisset aruspex summū quod esset imperiū Capuae p̄uenturum ad eum p̄uē: nihil ad eam spem agnoscentē dixisse ferunt: nā tu p̄ dicas perditas res campanoꝝ: ubi summus honos ad filiū meū perueniet. Ea ludificatio ueri & ipsa in uerum uertit. Nam cum fame ferroq̄ urgerentur: nec spes ulla superesset sisti in spem honorum: erāt honores detrectantibus Lesius quārendo desertā ac proditā a primoribus Capuam summū magistratum ultimus oīum campanoꝝ coepit. Cæterum Annibal ut nec hostes elici amplius ad pugnam uidit nec p̄ castra eorum perrumpi ad Capuā posse: ne suos quoq̄ cōmeatus intercluderēt noui consules: abscedere irritō incepto: & mouere a Capua statuit castra. Multa secū: quo iam ire pergeret: inde uolenti subiit animū impetus: caput ipsum belli Romā petēdi. Cuius rei semper cupitā p̄termisam occasionē post cannēsem pugna & alii uulgo fremebāt: & ipse non dissimulabat: nec opinato pauore ac tumultu nō esse desperādum aliquam partē urbis occupari posse. Si Roma ī discrimine esset. Capuā extēplo misfuros: aut ambos īperatores romanos: aut alterū ex iis. Qui si diuisissent copias utriq̄ infirmiorē factū aut sibi: aut campanis benegerēdā rei fortunam daturos esse. Vna ea cura āgebat: ne ubi absessisset: ex templo dederētur capani. Numidā promptum ad omnia audēda donis p̄licit: ut: litteris acceptis: specie transfugā castra romana īgressus altera parte Capuam clam puadat. Litteræ autem erāt adhortatione plenæ: p̄fectionē suam: quā salutaris illis foret: abstracturam ad defendēdā Romā ab oppugnanda Capua duces: atq̄ exercitus romanos: ne deponerent animos tolerando paucos dies totam soluturos obfidionem. Inde naues in flumine uulturno comprāhensas duci glaudio: quod iam ante p̄sidii causa fecerat castellum: iussit: quarum ubi tantam copiam esse: ut una nocte exercitus traici posset: allatum est cibariis decem dierum prāparatis deductas nocte ad fluuium legiones ante lucem traiecit. Id priusquā fieret: ita futurum compertum ex transfugis Fuluius Flaccus senatui Romam cum scripsisset: uarie hominum animi pro cuiusq̄ ingenio affecti sunt: ut in re tam trepida: senatu extēplo uocato. P. Cornelius: cui Asinā cognomen erat: exercitus oēsq̄ duces ex tota Italia: neq̄ Capuae: neq̄ ullius alterius rei memor ad urbis p̄sidium reuocabat: Fabius Maximus abscedi a Capua terreriq̄ & circūagi ad nutus: cōminationesq̄ Annibalis flagitiosum ducebat. Qui ad Cānas uictor: ire tamē ad urbē ausus nō esset: eum a Capua repulsum spem potiūdā urbis cepisse Romā: Nō ad Romā obsidēdam: sed ad Capuā liberādā obfidionē ire Romā cū eo exercitu: q̄ ad urbem eēt: louem fœderē ruptoꝝ ab Annibale tēstem: deosq̄ alios defensuros eē. Has diuersas sententias media snia. P. Valerii Flacci uicit. Qui utriusq̄ rei memor īperatoribus: q̄ ad Capuam eēt: scribēdum cēsuit. Quid ad urbem p̄sidii eēt: q̄tas Annibal copias duceret: aut q̄to exercitu ad Capuam obsidēdam opus eēt: ipsos scire: si & Romā e ducibus alter & exercitus pars mitti posset: ut ab reliquo: & duce: & exercitu Capua recte obsideret: iter se cōputaret Claudius Fuluisq̄: utri obsidēda Capua utri ad phibēdam obfidioē patriā Romā ueniēdum eēt. Hoc senatuscōsulto Capuam plato. Q. Fuluius p̄consul: cui collegā ex uulnere egrediendum Romā erat: e tribus exercitibus: milite electo ad. xv. millia peditum: mille eqtes Vulturnū traducit. Inde cum Annibalem latina uia itūꝝ satis cōperisset: ipse p̄ Appiā municipia: quāq̄ p̄ eam uia sunt: Sedicā orā Lauinum p̄misit: ut cōmeatus paratos & in urbibus haberēt: & ex agris de uis in uia p̄ferrent: p̄sidiaq̄ ī urbes cōtraherēt: ut sua cuiq̄ resp. in manu eēt. Annibal: quo die Vulturnū est trāsgressus: hūc p̄cul a flumine castra posuit. Postero die p̄ter Cales in agrum sedicinū puenit: ibi diē unum populādo moratus: p̄ Sueffulam aliphanūq̄ & casinatē agrū uia latina ducit. Sub Casinū biduo statiuā habita: & passim populatiōes factā. Inde p̄ter Interamnē: Nequinūq̄ in fregellanū agrū ad Lirim fluuiū uentū: ubi ītercisum pontē a fregellanis morādi itineris cā iuenit. Fuluiū Vulturnus tenuerat amnis: nauibus ab Annibale icensis: rates ad traiciēdum exercitum magna inopia materiā ægre comparantē: traiecto ratibus exercitu: reliquū Fuluiō expeditū iter nō p̄ urbem mō: sed circa uiam expositis benigne cōmeatibus erat Alacresq̄ milites: alius alium: ut adderet gradum: memor ad defendēdam ire patriā hortabāt. Romā fregellanus nūcius diem noctēq̄ itinere cōtinuato ingentē attulit terrorē: tumultuosius: quā allatum erat: cursu hoīum affingentiū uana auditis totā urbem cōcitāt. Ploratus mulierū nō ex priuatis solū domibus exaudiebat: sed undiq̄ matronæ in publicū effusæ circa deū delubra discurrūt: crinibus sparsis aras uerrētes: nixæ genibus: lupinas manus ad cælū ac deos tēdētes: orātesq̄ ut urbē Romā e manibus hostium eriperēt: matresq̄ romanas: & liberos paruos iuiolatas seruarēt. Senatus magistratibus ī foro p̄sto est: siq̄d cōsulere uelint. Alii accipiūt īperia discedūtq̄ ad suas q̄sq̄ officioꝝ partes. Alii offerunt se:

Præ
ceps
Anniba
lis cōsi
lium

Varia
snia

Videne
secūdū
orā sit
lgēdū

TERTIAE DECADIS

si quo usus opere sit. Præsidia in arce: in capitolio in muris: circa urbem: in monte et Albano: atque arce Tusculana ponuntur Inter hunc tumultum. Qu. Fulvium procons. pfectum a Capua affertur: cui ne minue retur imperium: si in urbem uenisset: decreuit senatus: ut. Qu. Fulvius par cum consulibus imperium esset. Annibal ifestius: populato agro fregellano: propter incisos pontes per frusinatem: ferentinamque: & anagninum agrum in laucanum uenit. Inde algido tusculum petiit: nec receptus moenibus infra tusculum dextrorsus gabios descendit. Inde in Pupiniam exercitu demisso octomillia passuum a Roma posuit castra. Quo propius hostis accedebat: eo maior caedes fiebat fugientium: procedentibus numidis pluresque omnium generum atque aetatum capiebantur. In hoc tumultu Fulvius Flaccus porta Capena cum exercitu Romam ingressus: media urbe per Carinas Aesquilias contendit. Inde egressus inter Aesquilinam Collinamque portam posuit castra: aediles plebis comitatum eo comportarunt. Consules senatusque in castra uenerunt: ibi de summa reip. consultatum: placuit consules circa portas Collinam Aesquilinamque ponere castra. C. Calpurnium pretorem urbanum Capitolio atque arce praesesse: & senatum frequentem in foro contineri: siquid iam subitis rebus consulto opus esset. Inter haec Annibal ad Anienem fluuium tria millia passuum ab urbe castra admouit ibi statiuis positus ipse cum: duobus millibus equitum a porta Collina usque ad Herculis templum est progressus: atque unde maxime poterat: moenia situmque urbis obequitans contemplantur. Id eum tam licenter: atque ociose facere. Flacco indignum uisum est. Itaque immisit equites: submo uerique atque in castra redigi hostium equitatum iussit. Cum commissum praelium esset: consules transfugas numidarum: qui tum in Auentino ad mille & trecentos erant: media urbe transire aesquilias iusserunt. Nullos aptiores inter conualles tectaque hortorum: & sepulchra: & uacuas undique uias ad pugnandum futuros rati. Quos cum ex arce Capitolioque diuo publico in equis decurrentes quidam uidissent: captum Auentinum conclamauerunt. Ea tantum res tumultum ac fugam praebuit: ut nisi castra punica extra urbem fuissent: effusura se omnis multitudo pauida fuerit. Tunc in domos atque intacta refugiebant: uagosque in uis suis pro hostibus lapidibus telisque incessabant nec comprimere tumultus aperiri error poterat refertis itineribus agrestium turba pecorumque: quae repetitus pauor in urbem compulerat. Equestre praelium secundum fuit: submotique hostes sunt: & quia multis locis comprimendi erant tumultus: qui temereoriebantur. Placuit: omnes: qui dictatores: consules: censesue fuissent: cum imperio esse: donec recessisset a muris hostis. Et diei: quod reliquum fuit & nocte insequenti multi temere excitati tumultus sunt oppressique. Postero die transgressus Anienem Annibal in aciem omnes copias eduxit. Nec Flaccus consulesue certamen detrectatuere. Instructis utrinque exercitibus in eius pugnae casum: in qua urbs Roma primum uictori esset imber igneus gradine mixtus ita utraque acie turbauit: ut uix: armis retentis: in castra sese receperit: nullius rei minore: quam hostium metu: & postero die eodem loco acies instructas eadem tempestas diremit: ubi recepissent se in castra: mira serenitas cum tranquillitate oriebat: in religionem ea res apud poenos uersa est: auditaque uox Annibalis fert: potiusdum sibi urbis Romae modo metem non dari: modo fortunam. Minuere et permelius & aliae paruae magnaeque res. Magna illa: quod cum ipse ad moenia urbis Romae armatus sederet: milites sub uexillis in supplementum Hispaniae pfectos audiuit. Parua autem quod per eos dies cum forte agrum in quo ipse haberet castra uenisset: nihil ob id diminuto pretio cognitum ex quodam captiuo est. Id uero adeo superbum atque indignum uisum: eius soli: quod ipse bello captum possideret: haberetque iuentum Romae emptorem: ut extemplo uocato praecoe tabernas argentarias: quae circa forum romanum tunc essent: iusserit uenire. His motus ad Turiam fluuium castra rettulit: sex millia passuum ab urbe. Inde ad Lucum Feroniae pergit ire templum ea tempestate inclytum diuitiis. Capenates aliquae colae eius erant: primitias eo frugum donaque alia per copia portantes multo auro argentoque id exornatum habebat. His omnibus donis tum spoliatum templum aeris acerui cum rudera milites religione inducti iacerent: post perfectionem Annibalis magni iuenti: huius populatio templi haud dubia iter scriptores est. Caecilius Romam euntem a Eretro diuertisse Annibalem tradit iterque eius ab Reate: Cupiliisque: & ab Amiterno ordi ex Capania in Sanium: inde in pelignos uenisse: perterque oppidum Sulmonem instituit in martianos transisse. Inde albensi agro in marsos. Hinc Amiternum Foruloseque uicum uenisse: neque ibi error est: quod tanti exercitus uestigia intra tam breuis eui memoriam potuerint confundi: esse. n. ea constat. Tantum id interest: uenerit ne eo itinere ad urbem: an ab urbe in Capaniam redierit. Caeterum non quantum pertinacia ad praemendam obsidione Capuam romanis fuit: tantum ad defendendam Annibali. Namque & lucanos in brutium agrum: ad fretum uero ac Regium tato cursu contedit: ut prope repetitio aduentu incautos oppresserit. Capua: & si nihilo segnius oppressa per eos dies fuerat. tamen aduentum Flacci sensit: & admiratio orta est: non simul regressum Annibalem. Inde per colloqua intellexerunt relictos se desertosque: & spem Capuae retinenda deploratam esse apud poenos. Accessit edictum proconsulis ex senatusconsulto propositum uulgatumque apud hostes: ut quicquid ciuis capanus ante certam diem transisset: sine fraude esset: nec ulla facta est transitio: metu magis eos quam fide continente: quia maiora in defectioe deliquerat: quam quibus ignosci posset. Caeterum quemadmodum nemo priuato consilio ad hostem transibat: ita nihil salutare in medium consulebat. Nobilitas remp. deseruerat: neque in senatum cogi poterat: in magistratu autem erat: quod non sibi honorem adiecisset: sed indignitate sua uim ac ius magistratui: quem gerebat: dempsisset: iam ne in foro quidem: aut publico loco principum quosquam apparebat domibus inclusi prius occasum cum suo exitio in dies expectabant. Summa cura omnis in Bostarum Hanonemque pfectos praesidii punici uersa erat: suo non sociorum periculo sollicitos. Hi conscriptis ad Annibalem litteris non libere mori: sed et asperere: quibus non Capuam solum traditam in manu hostium: sed se quoque & praesidium in omnes cruciatus perditos iculabant: abesse eum in brutios: uelut auertentem se: ne Capua in oculis eius caperet: At hercule romanos ne oppugnatione quidem urbis Romae

Acces-
sus Ful-
uii ad
urbem
Miror
Plyniū
scribere
ab uno
hoste
Anniba-
le hastā
in urbē
cōtortā

Att. ua-
nos in
urbe tu-
multus

Vide ne
p inde
eius sit
legedū
& nō p
melius
Lucus
Feroia

Foruli
fabino /
rū uicuf

Seppiū
laeliū in
tellige
q media
tutus
erat Ca-
puae

abstrahi a Capua obsidēda potuisse: tāto cōstatiorem inimicum romanū: quā amicum pœnum eē. Si redeat Capuā: bellumq; omne eo uertat: & se & cāpanos paratos eruptioni fore: nō cum reginis: neq; tarentinis bellum gesturos: trāsisse alpes ubi romanæ legiones sint: ibi & carthaginēsiū exercitus debere esse. Sic ad Cānas: sic ad Thrasymenū rem bene gestam coeundo: conferēdoq; cū hoste castra: fortunam tēptādo. In hac sniam litteræ cōscriptæ: numidis pposita: mercede iam pfectis operā dant. Hi specie trāsflugæ: cū ad Flaccum in castra uenissent: ut inde tpe captato abirent: famelq; quæ tādū Capuæ erat: nulli nō pbabilem cām trāsitionis faceret. Mulier repēte cāpana in castra uenit scortum trāsflugæ unius indicatq; imperatori romano numidā fraude composita trāsisse: litterasq; ad Annibalem ferre. Id unum ex iis: q; sibi rem aperuisset: arguere sese paratam esse. Productus primo satis cōstater se mulierem ignorare simulabat: Paulatim deinde conuictus ueris: cum tormēta posci: & parari uideret: fassus id ita esse: litterasq; plata: & additum ēt īdicio: quod celabat: & alios specie trāsflugæ numidas uagari in castris romanis. Hi supra. lxx. comprehēsi: & cū trāsflugis nouis multati uirgis: manibusq; præcisus Capuā redigunt. Conspectum tam triste supplicum aīos fregit campano: cōkursus ad curiam popululi factus: coegit Lesium senatum uocare: & primoribus: qui iādū publicis consiliis aberāt: ppalam minabant: nisi uenirent in senatum circa domos ituros se: & in publicum oēs ui extracturos esse. Is timor frequentem senatum magistratui pbuit. Ibi cum cæteri de legatis mittēdis ad iperatores romanos agerent: Viuius Virius: q; defectionis ab romanis auctor fuerat: īterrogatus sniam negat eos: q; de legatis & de pace ac deditiōe loquant: meminisse se nec qd facturi fuerint: si romanos in ptate habuissent: nec qd ipsis patiēdum sit. Quid uos: inquit: eam deditiōem fore cēsetis: qua quondā: ut aduersus samnites auxiliū ipetraremus: nos nostraq; oīa romanis dedimus: iam e memoria excessit: quo tpe: & ī qua fortuna a populo romano defecerimus: iam quēadmodum in defectione p̄sidiū: qd poterat emitti: p̄ cruciatū & ad cōtumeliā necauerimus: quoties in obsidētis quā inimici eruperimus: castra oppugnauerimus: Annibale uocauerimus ad opprimēdos eos: Hoc qd recētissimū est: ad oppugnādā Romā hinc eū miserimus: Age cōtra: q; illi īfeste ī nos fecerint: repetite: ut ex eo: qd speretis: habeatis. Cū hostis alienigena in Italia eēt: & Annibal hostis: & cūcta bello arderēt: omissis oībus: omissō ipso Annibale: ambob; cōsules & duos cōsulares exercitus ad Capuā oppugnādā miserūt: alteq; annū circūuallatos iclusosq; nos fame macerāt. & ipsi nobiscū ultima picula grauissimos labores p̄fessi: circa uallum ac fossas sæpe trucidati: & p̄pe ad extremū castris exuti. Sed omitto hæc. Vetus atq; usitata res est in oppugnanda hostium urbe: labores ac pericula pati. Illud iræ atq; odii execrabilis indicium est. Annibal ingentibus copiis peditum equitūq; castra oppugnauit: & ex parte cepit: tanto piculo nihil moti sunt ab obsidione: p̄fectus trans Vulturū perussit calenū agrum: nihi tanta sociorū clade uocati sunt. Ad ipsam urbem Romā infesta signa ferri iussit. Eam quoq; tempestatē īminētem spreuerunt. Trāsgressus Annibalem tria millia passuum ab urbe castra posuit Postremo ad mœnia ipsa & ad portas accessit. Romā se adempturū eis nisi omitterent Capuā ostendit & nō omiserunt. Feras bestias cæco impetu ac rabie cōcitatas si ad cubilia & catulos eaz; ire pergas: ad opem suis ferendā auertas. Roma circūfessā romanos coniunges liberi quorū ploratus hic quoq; prope exaudiebat: aræ: foci: deorū delubra: sepulchra maiorum uulsa temerata: atq; uiolata a Capua non auerterūt: tanta auuiditas supplicii expetendi: tanta sanguinis nostri hauriendi est litis. Nec īiuria forsitan: nos quoq; idem fecissemus: si data fortuna esset. Itaque quando aliter diis īmortalibus uisum est cū mortem nec recusare quidē debeā: cruciatus cōtumeliasq; quas sperat hostis: dum liber: dū mei potens sum: effugere: morte præterquā honesta etiā leui possum. Non uidebor apud Claudiū: &. Qu. Fuluium uictoria insolēti subnixos: neq; uictus per urbem romāi triumphī spectaculū trahar: ut deinde in carcerē: aut ad palum deligatus: lacerato uirgis tergo: ceruicem securi romanæ subiiciam. Nec dirui incendiū patriam uidebo: nec rapi ad stuprū matronas cāpanas uirginēsq;: & ingenuos pueros Albam unde ipsi oriundi erant: a fundamentis prouerunt: ne stirps: ne memoria originū suarum extaret: ne dum eos Capuæ paruos credam: cui īfestiores: q; Carthagini sunt. Itaq; quibus uelstrū ante fato cedere: quā hæc tot tam acerba uideant: in animo est: iis apud me hodie epulæ īstructæ patæq; sunt: faciatis: uino ciboq; poculum idē: qd mihi datum fuerit: circunferetur. Ea potio corpus a crutiātu: aīum a contumeliis aures: oculos a uidendis audiēdisq; oībus acerbis indignisq;: quæ manent uictos uindicabit. Postea parati erunt: qui magno rogo in p̄patulo ædium accenso corpora exanimata iniiciāt. Hæc una uia & honesta: & libera ad mortem: & ipsi uirtutem mirabuntur hostes: & Annibal fortes socios sciet a se desertos: ac proditos eē. Hanc orationē Viuii Virri: plures audierunt: cū assensu quam forti aīo id quod probabant: exequi potuerunt. Maior pars senatus multis sæpe bellis expertam populi romani clāmentiam haud diffidentes sibi quoq; placabilem fore: legatos ad dedendā rōanis Capuā decreuerunt: miseruntq;. Viuium Virriū septē & uiginti ferme senatores domū secuti sunt: epulatiq; cum eo: & q̄tum facere potuerant alienatis mentibus uino: ab īminentis sensu mali uenenū oēs sumsp̄erunt. Inde missō conuiuio dextris īter se datis: ultimoq; cōplexu collachrymantēs suū patriæq; casum: alii: ut eodem rogo cremarentur: manserunt: alii domos digressi sunt Impletæ uino cibisq; uenæ minus efficacē in maturāda mortæ uim ueneni fecerūt. Itaq; noctē totā pleriq; eoz; & diei inlequentis partē iis cum aīam egissent oēs tamen: priusquā aperirent hostibus portæ expirarūt. Postero die porta Iouis: quæ aduersus castra romana erat: iussu p̄cōsulis apta ē: ea ītromissa legio una: & duæ alæ cū. C. Fulvio legato. Is cū oīum primū arma tælaq;: q; Capuæ erāt: ad se cōferēda curasset custodis ad oēs portas dispositis: neq; exire: aut emitti posset: p̄sidiū punicū cōpræhēdit: sena-

Attur
Trāsflu-
garum
suppli-
cia
Viuii
uerba
ī senatu

Viuius
senato-
res ad
exitiale
cœnam
inuitat

Capif
Capua

TERCIAE DECADIS

Fulvii
acerbi/
tas i exi
geda de
capanis
poena

Vide ne
appro/
perata
potius
sit legē/
dū aut
simpli/
citer p/
perata

Atella
& Gala
tia rece/
ptae
Capani
uenditi

Asdru/
bal Ne/
ronē lu/
dificat

tum capanū ire i castra ad iperatores romanos iussit quo cū uenissent: extēplo his oibus cathænae inie
ctæ iussiq; ad quæstores deferri. Quod auri argētiq; haberent: auri pōdo. lxx. fuit: argēti triamillia pō
do & cc. senatores qnq; & uiginti Cales in custodia: duo de. xxx. Theanum missi quoq; de snia maxime
descitū ab romanis cōstabat. De supplicio capani senatus haud quaquā iter Fulviū Claudiūq; cōuenie
bat: facilis ipetrādæ ueniæ Claudius. Fulvii durior snia erat. Itaq; Appius Romā ad senatū arbitriū eius
rei totū reiiciebat: pcutiādi ēt equū eē prātem fieri patribus: num cōmunicassent cōsilia cū aliqbus so
ciog; latini nominis municipiog;: & num ope eog; in bello forent: & municipiog; adiuti: Id uero mini
me cōmittēdū eē Fulvius dicere: ut sollicitarent criminibus dubiis sociog; fideliū animi: & subiicerēt
indicibus: q; neq; qd facerēt: quicq; unq; pensū fuisset. Itaq; se eam q̄stionem oppressūq; extincturūq;
Ab hoc sermone cum digressi essent: & Appius: quāuis ferociter loquentem collegam non dubita
ret: tamen litteras super tanta re a Roma expectaturum. Fulvius ne id ipsum impedimentum icēpto
foret: dimittens prætorem tribunis militum ac præfectis sociorum imperauit: ut in duobus millibus
equitum delectis denūciarent: ut ad tertiam buccinā præsto essent. cum hoc equitatu nocte Theanum
pfectus prima luce portam intrauit: atq; in forum perrexit: concursuq; ad primum eqtum ingressum
facto: magistratum sidicinum citari iussit: q; imperauit: ut produceret capāos: quos in custodia haberet.
Producti oēs: urigisq; cæsi: ac securi pcurri. Inde citato equo Cales pcurrit: ubi cum i tribunali cōsedis
set: productiq; campani deligarentur ad palum: eques citus ab Roma uenit: litterasq; a. C. Calphurnio
Po. q; Ro. Fulvius tradidit Murmur a tribunali totam cōcionem puasit: deferri rem itegram ad patres
de campanis & Fulvius id ita eē ratus: acceptas litteras: neq; resolutas cum in gremio reposuisset: pconi
imperauit: ut licetorē lege agere iuberet. Ita quoq; de iis qui Calibus erāt sumptum supplicium: tum lit
teræ lectæ: senatusq; cōsultum serum ad ipediēdam rem actam: quæ summa ope approperata erat: ne
impediri posset. Consurgetem iam Fulvium Taurea lubellius capanus p mediā uadens urbē: turbāq;
nomine in clamauit: & cum mirabundus quidnā sese uellet: inquireret residens Flaccus: me quoq; ingt
iube occidi: ut gloriari possis multo fortiozem quam ipse es: uirum abs te occisum eē. Cum Flaccus ne
garet pfecto satis compotem esse mentis: modo prohiberi ēt se: si id uellet. S. C. diceret: tum lubellius
quando quidem: inquit: capta patria propinquis: amicisq; amissis: cum ipse manu mea coniugem: libe
rosq; iterfecerim nequid indigni paterentur: mihi ne mortis quidem copia eadem est: quæ his ciuibus
meis petat a uirtutæ inuisæ huius uitæ uidiēta: atq; ita gladio: quæ ueste texerat: per aduersum pectus
transfixus ante pedes imperatoris procubuit moribūdu. Quia & quod ad suppliciū attinet capanog;
& plarāq; alia de Flacci unius sententia acta erant: mortuū Appium Claudiū sub deditionē Capuæ q
dam tradunt: hunc quoq; ipsum Tauream neq; sua sponte uenisse Cales: neq; sua manu iterfectū: sed
cum inter cæteros ad palum deligatus quia parū inter strepitus exaudiri possent: quæ uociferabantur
silētium fieri Flaccum iussisset: tum Taureā illam: quæ ante memorata sunt: dixisse uig; fortissimum a
nequaquā pari ad uirtutem occidi. Sub hæc dicta iussu proconsulis præconē ita pnuasit: licetor uiro
forti adde uirgas: & in eū primū lege age. Lectum quoq; senatusconsultum priuūquā securi feriret: qui
dam auctores sunt: sed quia ascriptum in senatuscōsulto fuerat: si ei uideretur: integrā rem ad senatum
reiiceret: interpretatū esse quid magis e rep. duceret æstimationē sibi per missam Capuam a Calibus re
ditum est. Atellaq; & Galatia in deditionē acceptæ: ibi quoq; in eos: qui capita rei erant: ai aduersum ē.
Ita ad. lxx. principes senatus interfecti trecenti ferme nobiles campani in carcerē conditi. Alii per socio
rum latini nominis urbes in custodias dati: uariis casibus interieunt. Multitudo alia ciuium campano
rum uenundata: de urbe agroq; reliqua cōsultatio fuit. Quibusdam delēdam censentibus urbē præua
lidam: propinquā inimicā. Cæterę præsens utilitas uicit. Nam ppter agrū: quem omni fertilitate terræ
satis constabat primū in Italia esse urbs seruata est: ut esset aliqua aratog; sedes: urbi frequētandæ mul
tudo incolag;: libertinorūq;: & institor; opificumq; retenta: ager ois & tecta publica populi romani fa
cta. Cæterę habitari tātum tanq; urbē Capuam frequentariq; placuit: corpus nullū ciuitatis: nec senatū
nec plebis cōsiliū: nec magistratus esse: sine consilio publico: sine imperio multitudinem nullius rei i
ter se sociam ad cōsensum inhabilē fore præfectū ad oia iura reddenda ab Roma quot annis missuros
Ita ad Capuam res cōpositæ consilio ab omni parte laudabili: seuerē & celeriter i maxime noxios ai ad
uersum: multitudo ciuium dissipata in nullā spem reditus. Non scæuitum incendiis: ruinisq; in tecta i
noxia: murosq; & cum emolumento quæsitā etiam apud socios lenitatis species incolumitate urbis no
bilissimæ opulentissimæq;. Cuius ruinis ois capania omnes: qui Canpaniam circa accolunt: populi inge
muissent: confessio expressa hosti q̄ta uis in romanis ad expetendas poenas ab infidelibus sociis: & quā
nihil in Annibale auxilii esset ad receptos in fidem tuēdos. Romani pro consules perfuncti: p̄ ad Ca
puam attinebat: cura. C. Neroni ex iis duabus legionibus: quas ad Capuam habuerāt: sexmillia pedi
tum & trecētos equites: quos ipse legisset: & socium latini nois peditū numeg; parem: & octingētos eq
tes decernunt. Quē exercitum Puteolis i naues impositū Nero in Hispaniam transportauit. Cū Tarra
conem nauibus uenisset: expositisq; ibi copiis: & nauibus subductis socios quoq; nauales multitudinis
augendæ causā armasset pfectus ad Iberum flumen exercitum a. T. Fonteio: & martio accepit. Inde p
gis ad hostes ire Asdrubal Amilcaris ad lapides atros castra habebat i ausitais. Is locus ē iter oppida li
turgim: & Mentisam. Huius saltus fauces Nero occupauit. Asdrubal: ne in arcto res: esset cauduceatorē
misit: qui pmitteret: si inde missus foret: se oēm exercitū ex Hispania deportatū. Quam rem cū lato
aio romanus accepisset: diem posteq; Asdrubal colloquio petiit: ut romani leges cōscriberent de tradē

dis arcibus urbium: dieq; statuenda: ad quā præsidiā deduceretur: suaq; omnia sine fraude pœni depor-
 tarent. Quod ubi impetrauit: extēplo primis tenebris: atq; inde tota nocte: qd' grauiſſimum exercitus
 erat. Asdrubal: quacūq; posset: euadere e saltu iussit. Data sedulo opera est: ne multi ea nocte exirent: ut
 ipsa paucitas tum ad hostem silentio fallendum aptior: tum ad euadendum p artas semitas: ac difficiles
 esset: uentū insequēti die ad colloquiū est: sed loquēdo plura: scribendoq; dedita opa quæ in rem nō es-
 sent die cōsumpto in posterū dilatū est. Addita insequēs nox spatiū dedit & alios emittēdi: nec poste-
 ro die res finē inuenit. Ita aliquot dies disceptādo palam de legibus: noctesq; emittēdis clam e castris car-
 thaginēsisibus absumptæ: & posteaquā maior pars emissā exercitus erat: iam ne iis quidē: quæ ultro di-
 cta erāt: stabatur: minusq; ac minus cū timore: simul fide decrescente conueniebat. Iam ferme pedestres
 omnes copiæ euaserant e saltu: cū prima luce densa nebula saltū omnē: cāposq; circa itexuit. Quod ubi
 sensit Asdrubal: mittit ad Neronē: qui in posterū diē colloquiū differat. Illū diē religiosum Carthaginē-
 sibus ad agendū quicquā rei esse: ne tum qdem suspecta fraus: Cū data esset uenia eius diei: extēplo As-
 drubal cū equitatu: elephātisq; castris egressus sine ullo tumultu i tutū euasit. Hora ferme quarta depul-
 sa sole nebula aperuit diem: uacuaq; hostiū castra cōspexerunt romani. Tum demū Claudius punicam
 fraudem agnoscens: ut se dolo captū sensit: proficiscentē institit sequi: paratus conſigere acie: sed hostis
 detrectabat pugnam leuia tamē prælia inter extremū punicum agmē: præcursoresq; romanorū fiebāt.
 Inter hæc Hispaniæ populi: nec qui post cladē acceptam defecerant: redibant ad romanos: nec ulli noui
 deficiebant: & Romæ senatui populorū post receptam Capuā nō Italiæ iam maior: quam Hispaniæ cu-
 ra erat: exercitū augeri: & imperatorē mitti placebat. Nec tamē: quē mitterēt: satis constabat quoniā il-
 luc: ubi duo summi imperatores intra dies. xxx. cecidissent: qui i locū duorū succederet: extraordinaria cu-
 ra diligendus eēt: Cum alii aliū nominaret: postremū eo decursum est: ut populus pconsuli creando in
 Hispaniā comitia haberet: diēq; comitiis cōsules edixerūt. Priō expectauerant: ut q se tanto imperio di-
 gnos crederēt: nomina pfererentur. Quæ ut destituta expectatio ē: redintegratus luctus acceptæ cladis:
 desideriumq; imperatorū amissorū. Mœsta itaq; ciuitas ppe inops cōsiliū comitiōrū die tamē in cāpū de-
 scendit: atq; in magistratus uersi: circūspectant ora picipum: aliorūq; alios intuentiū: fremuntq; adeo
 perditas res desperatumq; de rep. esse: ut nemo audeat i Hispaniā imperiū accipere. Cum subito. P. Corne-
 lius illius qui i Hispania ceciderat filius: quattuor & ferme uiginti annos natus: pessus se petere in supe-
 riore: undē cōspici posset: loco cōstitit. In quē: posteaquam omniū ora conuersa sunt: clamore ac fauore
 extemplo ominati sunt felix faustūq; imperiū. Iussi deinde inire cōsiliū suffragiū ad unū omnes nō
 centuriæ modo: sed etiā homines. P. Scipioni imperiū esse in Hispaniā iusserūt. Cæterū post rem actā:
 ut iam resederat impetus animorū ardorq; silentiū subito ortum: & tacita cogitatio quidnam egissent
 noui: quod fauor plus ualuisse: quam ratio ætatis: maxime pœnitebat: quidā etiā fortunā domus hor-
 rebant: nomēq; ex funestis duabus familiis in easq; puincias: ubi sepulchra patris: patriūq; res gerendæ
 essent pferentis. Quod ubi ab re tanto impetu acta sollicitudinē curamq; hominū auertit: aduocata cō-
 cione: ita de ætate sua imperioq; mādato & bello: quod gerēdum esset: magno elatoq; animo disseruit:
 ut ardorem eum: qui resederat: excitaret rursus: innouaretq; & impleret homines certioris spei: quam
 quātum fides promissi humani: aut ratio ex fiducia regū subire solet. Fuit. n. Scipio non ueris tātum uir-
 tutibus mirabilis: sed arte quoq; quadā ab iuuenta i ostentatione eazū compositus: pleraq; apud multi-
 tudinem aut p nocturnas uisa species: aut uelut diuinitus mente monita agens: siue & ipsi capti quadā
 superstitione animi: siue ut impia consiliaq; uelut sorte oraculi missa sint: nec cunctatione assequerentur.
 Ad hæc iam inde ab initio præparans aios: ex quo togam uirilem sumpsit: nullo die prius ullam publi-
 cam priuatamq; rem egit: quā i Capitoliū iret: ingressusq; ædem cōsederet: & plærūq; tempus solus in se-
 cretū ibi tereret: hic mos per omnē uitam seruabatur: seu consulto: seu temere uulgatæ opinioni fidem
 apud quosdam fecit: ut stirpis cum diuinæ uirum esse: rettulitq; famam i Alexādro Magno prius uul-
 gatā & uanitatæ: & fabula parem: anguis imanis cōcubitu cōceptū: & i cubiculo matris eius persæpe ui-
 sam prodigiū eius speciē: interuētūq; hominū euolutam repēte: atq; ex oculis elapsam: his miraculis nū-
 quā ab ipso illusa fides est: qui potius auēta arte quadam: nec abnuendi tale quicquā: nec palā affirmādi.
 Multa alia eiusdē generis alia uera: alia assimulata admirationis humanæ i eo iuuenē excesserāt modū:
 quibus fræta tunc ciuitas ætati haud quaquā maturæ tantā molē regū: tātumq; imperiū permisit. Ad eas
 copias: quas ex uetere exercitu hispania habebat: quæq; a Puteolis cū. C. Nerone traiectæ erāt: decēmil-
 lia peditum: & mille equites adduntur: & M. Iunius Syllanus proprætor: adiutor ad res gerendas datus
 est. Ita cum. xxx. nauium classe. Omnes autem qui quæremes erant Hostiis tyberinis profectus præter
 oram tusci maris alpes: atq; gallicū sinum: & deinde pyrenei circūuectus p montorium: emporiis: urbe
 græca oriundi: & ipsi a Phocæa sunt: copias exposuit. Inde seq nauibus iussis Tarraconem pedibus profe-
 ctus conuentū omniū sociorū: etenim legationes ad famā aduētus eius ex oī se puicia effuderāt: habuit:
 naues ibi subduci iubet: remissis quattuor triremibus massiliensiu: quæ officii causa a domo profectu-
 tæ fuerant. Responſa inde legationibus suspēsis uarietate tot casuū dare cœpit. Ita elato ab ingenti uirtu-
 tum suaz fiducia animo: ut nullū ferox uerbū excideret: ingenſq; oibus: quæ diceret: inesset tum maie-
 stas: tū fides. Profectus a Tarracone & ciuitates sociorū: & hyberna exercitus adiit: collaudauitq; milites
 quod duabus tātis cladibus deiceps icti puiciā obtinuisſent: nec fructū secūdag; rerū sentire hostis pas-
 si: omni cis Iberum agro eos arcuisſent: sociosq; cum fide tutati essent. Martiū secum habebat cū tanto
 honore: ut facile appareret: nihil minus eū uereri: quā negs obstaret gloriæ suæ. Successit inde Syllanus

Scipiōi
ante le-
gitimā
ætatem
imperū
suffra-
gio po-
puli ē i
hispani-
am qsi-
tum

Vide
galliū
& Pli-
nium

Att. in
dolē in
Scipiōe

TERTIAE DECADIS

Neroni & i hyberna noui milites deducti. Scipio oibus: quæ adeunda agēdaq; erāt: mature aditis perat
 etisq; Tarraconē cōcessit. Nihilo minor fama apud hostes Scipionis erat: quam apud ciues sociosq; &
 diuinatio quædā futuri: quo minus ratio timoris reddi poterat: eo opportunæ maiore iſerens metū. In
 hyberna diuerſi cōceſſerūt. Asdrubal Giſgonis uſq; ad Oceanū: & gades: Mago in mediterranea maxie
 ſupra caſtulonenſem ſaltū: Asdrubal Amikaris filius p̄ximus Ibero circa Saguntū hybernauit. Aſta
 tis eius tēpore extremo: quo capta ē Capua: & Scipio in Hiſpaniā uenit: punica claſſis ex Sicilia Tarentū
 accita ad arcēdos cōmeatus p̄ſidii romani: qđ in arce Tarētina erat: clauſerat qđe oīs ad arcē a mari adi
 tus: ſed aſſidendo diutius: arctiore annonam ſociis: quā hoſti faciebat: nō. n. tantū ſubuehi oppidanis p̄
 pacata littora: apertosq; portus p̄ſidio nauū punicaq; poterat: quantū frumenti claſſis ipſa turba nauali
 mixta ex omni genere hominū abſumebat: ut arcis p̄ſidiū etiam ſine iuecto: quia ibi pauci erāt: ex ante
 præparato ſuſtentari poſſet: claſſiq; & tarētinis ne inuectū qđem ſufficeret. Tādē maiore gratia: quā
 uenerat claſſis: dimiſſā ē. Annona haud multū laxauerat: qā remoto maritimo p̄ſidio: ſubuehi frumētū
 non poterat. Eiuſdē aſtatis exitu. M. Marcellus ex Sicilia puincia cū ad urbē ueniſſet: a. C. Calphurnio
 prætorē ſenatus ei ad ædem Bellonæ datus ē: ibi cū de rebus a ſe geſtis diſſeruiſſet: queſtus leniter non
 ſuam magis: quā militū uicē: qđ prouicia cōſecta: exercitū deportare non licuiſſet: poſtulauit: ut trium
 phanti urbem inire liceret: id nō impetrauit: cum multis uerbis actum eēt: utrū minus cōueniret: cuius
 nomie abſentis ob reſ p̄ſpere ductu eius geſtas ſupplicatio decreta foret: & diis immortalibus habitus
 honos: ei p̄ſenti negare triūphum: anteq; tradere exercitū ſucceſſori iuſſiſſent: qđ niſi manēte i prouicia
 bello decernereſ: eum qđ de bello triūphare: cum exercitus teſtis meriti: atq; i meriti triumpho abeſſet.
 Medium uiſum: ut urbē ouans iniret. Tribuni plebis ex auctoritate ſenatus ad populū tulerunt ut. M.
 Marcello: quo die urbē ouas iniret: iperiū eēt: pridie quam urbē iniret: i mōte Albano triūphauit. Inde
 ouans multā præ ſe p̄dam i urbē itulit: cū ſimulacro captæ Syracuſæ: catapultæ: baliſtæq; & alia oīa
 inſtrumēta belli lata: & pacis diuturnæ regieq; opulētiae ornāmēta: argēti æriſq; fabrefacta uafa: & alia
 ſupellex: p̄tioſaq; ueſtis: & multa nobilia ſigna: qbus iter primas græciæ urbes Syracuſæ ornatae fuerāt.
 Punica quoq; uictoriæ ſignū octo duſti elephāti: & nō minimū fuit ſpectaculū: cū coronis aureis p̄ce
 dentes Soſis Syracuſanus & Mericus hiſpanus: quoq; altero duce nocturno Syracuſas itroitū erat: alter
 Naſſum quodq; ibi p̄ſidii erat: p̄diderat: hiſ ambobus ciuitas data: & quigena iugera agri ſolidi in agro
 Syracuſano: q aut regius aut hoſtiū. Po. Ro. fuiſſet: & ædes Syracuſis: cuius uellēt eorū: i quos belli iure
 animaduerſum eēt. Merico uero hiſpaniſq;: qui cū eo trāſierant: urbs agerq; i Sicilia: ex iis: qui a Po. Ro.
 deſſeciffent: iuſſa dari: id. M. Cornelio mandatū ut ubi ei uideretur: urbē agrūq; eis aſſignaret. In eodē
 agro Belligeni: p̄ quē ille ctus ad trāſitionem Mericus erat. cccc. iugera agri decreta. Poſt p̄fectionē ex Si
 cilia Marcelli punica claſſis octomillia peditū: tria numidaq; equitū expoſuit: ad eos Murgeniæ deſciue
 runt terræ ſecutæ deſectionē eaq; Hybla & Macella ſunt: & ignobiliores qdam aliæ: & numidæ p̄fecto
 Mutinæ uagi p̄ totā Sicilia ſociorū Po. Ro. agros urebant: ſup hoc exercitus romanus iratus: partim qđ
 cum i peratore nō deuectus ex puincia eēt: partim: qđ in oppidis hybernare uetiti erant: ſegni fungebā
 tur militia: magiſq; eius auctor ad ſeditionē: quā aiūs deerat. Inter has difficultates. M. Cornelius p̄tor
 & militū animos nunc cōſolando: nunc caſtigando ſedauit: & ciuitates omnes: quæ deſecerant: in dedi
 tionē rededit: atq; ex hiſ Murgantiā hiſpanis: quibus urbs agerq; debebatur: ex. S. C. attribuit. Cōſules
 cum ambo Appuliam prouinciam haberent: minusq; iam terroris a p̄enis & Annibale eēt: ſortiri iuſſi
 Appuliam: Macedoniamq; puincias: Sulpicio Macedonia euenit: iſq; Leuino ſucceſſit. Fuluius Romā
 comitiorum cauſa accerſitus cū comitia cōſulibus rogandis haberet: prærogatiua cēturia iuniorum de
 clarauit. T. Manlium Torquatū & T. Octaciliū. Manlius: qui præſens erat: gratulādi cauſa turba coiret:
 nec dubius eſſet conſenſus populū: magna circūſuſus turba ad tribunal conſulis uenit: petitq;: ut pauca
 ſua uerba audiret: centuriamq;: quæ tuliffet ſuffragium: reuocari iuberet. Erectis omnibus expectatio
 ne quid nam poſtulaturus eēt: oculorum ualitudinem excuſauit. Impudentem & gubernatorem & im
 peratorem eſſe: qui cum alienis oculis ei omnia agenda ſint: poſtulet ſibi aliorum capita: ac fortunæ cō
 mitti: proinde: ſi uideretur: & redire in ſuffragium cēturiam iuniorum iuberet: & meminiffet in conſu
 libus creandis belli: quod i Italia ſit: temporumq; reipu. uix dum requieſcere ſe in auris a ſtrepitu & tu
 multu hoſtili: quo paucos ante meſes aſſederint prope menia romana. Poſt hæc cū centuria frequens
 ſucclamaflet: nihil ſe mutare ſententiæ: eodēq; cōſules dictaturos eſſe: tum Torquatus: Neq; ego ue
 ſtros: inquit: mores conſul ferre potero: neq; uos imperium meum redite in ſuffragium: & cogitate bel
 lum punicum in Italia: & hoſtium ducem Annibalem eſſe. Tum centuria & auctoritate mota uiri: &
 admirantium circa fremitu petit a conſule: ut cēturiam ſeniorum citaret. Velle ſeſe cum maioribus na
 tu colloqui: & ex auctoritate eorum conſules dicere. Citatis centuriæ ſenioribus datum ſecreto in ou
 li cum hiſ colloquēdi tempus. Seniores de tribus conſulēdum dixerunt eſſe. Duobus iam plenis hono
 rum. Q. Fabio & M. Marcello: & ſi utiq; nouum aliquē aduerſus aduerſus p̄enos conſulēdum uellēt
 M. Valeriū Leuinū egregie aduerſus Philippū regē reſ geſſiſſe terra mariq;. Itaq; de tribus cōſultatione
 data: ſenioribus dimiſſis: iuniores ſuffragiū ineunt. M. Marcellū Claudiū ſulgentē tum Sicilia domita:
 & M. Valeriū abſentes conſules dixerunt: auctoritatē prærogatiuæ oēs centuriæ ſecutæ ſunt. Eludant
 nunc antiqua admirātes: non equidē: ſiqua ſit ſapientium ciuitas: quam docti fingunt magis: quam no
 runt: aut principes grauiorē: temperatioreſq; a cupidine imperii aut multitudinē melius moratam cē
 ſeant fieri poſſe. Cēturiam uero iuniorū ſeniores cōſulere uoluiffet: qbus imperii ſuffragium mandaret

Marcel
 lo triū
 phus de
 negat

Marcel
 lus i al
 bano
 morte
 trium
 phat
 Marcel
 li ouatō

Art. exē
 plū pu
 blicae
 charita
 tis i. T.
 Manlio

Ouile
 M. Mar
 cellus.
 M. Vale
 rius le
 uinus
 conſ.

uix ut uerisimile sit: parētū quoq; hoc saeculo uilis leuisq; apud liberos auctoritas fecit. Prætoria idē comitia habita. P. Manlius Valens: & L. Manlius Acidinus: & C. Lectorius: & L. Cincius Almentus creati sunt. Forte ita incidit: ut comitiis perfectis: nunciaretur. T. Octacilium: quem T. Manlio: omnis ni interpelatus ordo comitiog; eēt: collegam absente daturus fuisse uidebatur populus: mortuū ī Sicilia eēt:

Ludi Apollinares & priore anno ut fuerūt: & eo anno fierent: repēte Calphurnio prætori senatus decreuit: ut in ppetuum uouerētur. Eodē anno prodigia aliquot uisa. In æde cōcordiæ Victoria quæ ī culmine erat: fulmine icta decussaq; ad Victorias: quæ in arce fixa erāt: hæsit: neq; inde pcedit: & Anagnia & Fregellis nunciatū ē murum portasq; de cælo igne tactas. Et ī foro subuertano sanguinis riuos p diē totum fluxisse: & Eretri lapidibus pluuisse: & Reatæ mulā peperisse. Ea prodigia hostiis maioribus percipata sunt: & obsecratio in unum diē populo idicta & nouēdiale sacru: sacerdotes publici aliquanti eo anno mortui sunt: nouiq; suffecti. In locū. M. Aemylī Numidæ decēuiri sacrog; Aemylīus Lepidus. In locū. M. Pōponii Mathonis pōtifis Liuius. In locū. Sp. Caruilli Maximi auguris. M. Seruilius. T. Octacilius Crassus pōtifex: qā exacto anno mortuus erat: ideo noiatio ī locum eius non ē facta. C. Claudius Flamēdialis: qd̄ exta pperam dederat Flaminio abiit. Per idē tēpus. M. Valerius Leuinus: tēptatis prius per secreta colloqa pncipū animis: ad idictum ante ad idipsum cōcilium ætolog; classe expedita uenit. Vbi cum Syracusas Capuāq; captas ī fidem ī Italiāq; reg; secundaq; successum ostētaffet: adiecissetq;: iā inde a maioribus traditū morē romanis colēdi socios: ex qbus alios ī ciuitatē atq; æquū secum ius accēpissent: alios ī ea fortuna haberēt: ut socii eē: quā ciues mallēt. Aetolos eo ī maiore futuros honore: qd̄ gentiū transmarinæ in amicitia primū uenissent. Philippū eis & macedonas graues accolat eē: quoq; se uim: ac spiritus fregisse: uigorem et eo redactum eē: ut non his modo urbibus: quas per uim ademisset ætolis: excedant: sed ipsam Macedoniā ī festā habeāt: & acarnanes quos ægre ferrēt. Aetolia corpore suo direptos restituit: se in antiquā formulā iuris ac ditionis eog;. Hæc dicta promissaq; a romano iperatore Scopas: q tū prætor gentis erat: & Dorimachus pnceps ætolog; affirmauerunt auctoritatē suam minore cū uerecundia: & maiore cum fide uim maiestatemq; Po. Ro. extollentes: maxie tamē spes potiū dæ mouebat Acarnaniæ. Igitur conscriptæ conditiones: quibus in amicitiam societatemq; Popu. Ro. uenirēt: aditumq; ut si placeret: uellentq; eodem iure amicitia: elei: lacedæmoniisq; & Attalus: & Pleuratus: & Scerdiledus essent. Asiæ Attalus: hi thracū & illyricog; reges. Bellum ut extēplo ætoli cum Philippo terra gererent. Nauibus ne minus. xx. quiquere mibus adiuuarēt Romanos Urbium Corcyra tenus ab Aetolia incipiente solum: tectaq; & muri cum agris ætolog;: alia ois præda Po. Ro. eēt. Darētq; operā romani: ut Acarnaniā ætoli haberent. Si ætoli pacē cū Philippo facerent foederi ascriberent: ita ratam eog; pacem: si Philippus arma a romanis sociisq;: quicq; eog; ditionis eēt: abstinuissent. Item: si Po. Ro. foedere iūgeretur regi: ut caueret: ne ius ei bellum inferendi ætolis sociisq; eog; eēt. Hæc cōuenerūt: conscriptaq; biēnio post olympiæ ab ætolis ī Capitolio ab romanis: ut testata sacris monimētis essent: sunt posita. Moræ cā fuerāt retēti Romæ diutius legati ætolog;: nec tamē īpedimento id rebus gerēdis fuit: & ætoli extēplo mouerūt aduersus Philippū bellū: & Leuinus Zacynthū parua īsula est propiua Aetoliæ: urbē unam eodem: quo ipsa est nomine: habet: eam præter arcē excepit: & Oleniadas Naxūq; acarnanū captas ætolis cōtribuit. Philippū qd̄ satis iplicatum bello finitimo ratus: ne Italiā pœnosq; & pacta cum Annibale possēt respicere: Corcyram ipse se recepit. Philippo ætolog; defectio Pellæ hybernanti allata est. Itaq; qā primo uere moturus exercitū ī Græciam erat. Illyricos finitimasq; ei urbes alterno metu getas: ut Macedoniā haberet: expeditionē subitā ī oricinog; atq; appolloniatum fines fecit: agrosq; appolloniatas cū magno terrore: ac pauore cōpulit ītra muros: uastatis pximis Illyricis in Pelagoniā eadē celeritate uertit iter. Inde dardanog; urbē sitā ī macedoniā trāsitum dardanis facturā cepit. His raptim actis: memor ætolici iūctiq; cum eo romani belli: per Pelagoniā: & Nymphēū: & Boetiam in Thessaliā descendit ad bellū secū aduersus ætolos capeffendum: incitari posse homines credebat: & relicto ad fauces Thessaliæ perseo cum quattuormillibus armatoq; ad arcēdos aditu ætolos: ipse prius quā maioribus occuparetur rebus: ī Macedoniam atq; ī Thraciā exercitū ac medos eduxit: Incurrere ea gens ī Macedoniam solita erat: ubi regem occupatū externo bello ac sine præsidio esse regnum sensisset. Aphragandas igitur uastare agros: & urbem lampharniam caput: arcemq; medicæ oppugnare cōpit. Scopas ubi profectū ī Thraciā regē: occupatumq; ibi bello audiuit: armata omni iuuentute ætolorum: bellū inferre Acarnaniæ parat. Aduersus qd̄ se acarnanum gens: & uiribus impar: & iam moenia Oleniados Naxūq; amissa cernens: romanaq; īsuper arma īgruere. Ira magis īstruit quam cōsilio bellum coniugibus liberisq; & senioribus supra. lx. annos ī propiua Epirum missis: a. xxv. ad. lx. annos coniurant: nisi uictores se non redituros. Qui uictus acie excessisset: eum nequis urbe tecto mensa lare reciperet. Diram execrationē in populares obtestationēq;: quā sanctissimā potuerunt: aduersus hospites cōposuerunt: præcati q; simul epirotas sunt: ut q; suog; in acie occidissent: eos uno tumulo cōtegerēt adhiberentq; humatis titulum. Hic siti sunt acarnanes: q; aduersus uim atq; iniuriā ætolog; p patria pugnantes mortē oppetierunt. Per hæc incitatis animis castra extremis finibus suis obuam hosti posuerunt. Nunciis ad Philippū missis: quāto res in discrimine eēt ommittere Philippum id quod in manibus esat: coegerūt bellū. lampharma per deditioem recepta & prospero alio successu reg; Aetolorum ipetum tradauerat primo coniurationis fama Acarnaniæ: deinde auditus Philippi aduentus regredi etiā ī intimos coegit fines. Nec Philippus: qd̄ ne opprimerētur acarnanes: itineribus magnis ierat: ultra Clinem ē pgressus. Inde cū audisset reditū ætolog; ex Acarnania: & ipse Pellā rediit. Leuius ueris pncipio a

Suber/
tāos Pli
nius in
ethru/
ria pōit
Ptolo/
meus

Aetoli
cū Ro.
foedus
faciunt

TERTIAE DECADIS

Anticyra

Corcyra profectus: nauibus: supato Leucate p montorio: cum uenisset Naupaetum: Anticyra ide se pe tituru edixit: ut praesto ibi Scopas aetoliq; essent. Sita Anticyra est i Locride: leua pte sinu corinthiacum intrantibus breuis terrae: eo breuis nauigatio a Naupaeto e: tertio ferme post die utring; oppugnari coepta est. Grauior a mari oppugnatio erat: qa & tormenta: machinae; ois generis i nauibus erant: & nauibus romani ide oppugnabant. Itaq; itra paucos dies recepta urbs p deditioe aetolis tradit: praeda ex Naupaeto romanis cessit. Leuino litterae redditae: cosulem eu absentem declaratu: & successoru uenire. P. Sulpiciu. Caeteru diuturno ibi morbo implicitus serius spe oium uenit Roma. M. Marcellus cu idibus Martiis cosulatum inisset: senatu eo die moris modo causa habuit: p se nihil se absente collega neq; de repu. neq; de prouiciis acturum. Scire se frequeter siculos prope urbe i uillis obrectatoru factorum suoru esse. Quibus tamen abesse: ut p se no liceat palam Romae crimina edicta: facta ab inimicis uulgare: ut infimularent aliquem sibi timore: absente collega: dicendi de cosule esse: ipse eis extemplo daturus. Senatum fuerit. Vbi qde collega uenisset: no passu; quicq; prius agi: quam ut siculi i senatu itroducantur: delectum prope a. M. Cornelio per totam Sicilia habitu: ut quaplurimi qstu de se Roma ueniret: eundem litteris falsis Roma implese: Bellu i Sicilia ee: ut sua laudem minuat. Moderati animi gloriam eo die adeptus cosul senatu dimisit: ac ppe iustu iusticiu oium reg; futuru uidebat: donec alter consul ad urbe uer

Vide ne edita fit etaq; sit legedu

Quinq; taberne

Ocium: ut solet: excitauit plebis rumores belli diuturnitate & uastatos agros circa urbe: qua nisset. infesto agmine isset Annibal: ex haustam delectibus Italia: & pro re qd canensis exercitus caesus quarebantur: & cosules bellicosos ambos uiros: acres nimis: & feroces creatos: qui uel i pace tranquilla bellum excitare possent: ne dum i bello respirare ciuitatem forent passuri. Interrupit hos sermones nocte: quae pridie quinq; triis fuit pluribus simul locis circa foru incedu ortu. Eodem tpe septem tabernae: quae postea quinq; & argetariae: quae nuc nouae appellant: arsere. Comphensa postea priuata aedificia. Neq; eni tunc basilicae erat. Comphensa lautumia: forumq; piscatoriu: & atriu regium: aedes Vestae uix defensa e tredecim: maxie seruoru opa: q in publicu redempti: ac manumissi sunt: nocte & die continuatu incendium fuit. Nec ulli dubiu fuit: humana id fraudefactu ee: quod pluribus simul locis & iis diuersis ignes coorti essent. Itaq; cosul ex auctoritate senatus p concione edixit: q quoru opera id conflatu incendiū p fiteretur: praemiu fore libero pecunia: seruo libertate. Eo pmio inductus campanor; caluioru seruus: Manus ei nome erat: idicauit dominos: & hi quinq; pterea iuuenes nobiles campanor; quoru paretes a Fuluiuo pcussi erant securi: id incedu fecisse: uulgoq; facturos alia: ni comphedatur. Comphensi: familiae; eorum primo eleuabatur idex: indiciumq; pridem eu uerberibus castigatu a dominis discessisse: p ira ac leuitate ex re fortuita crimen comentu. Caeteru ut coram arguebant: quaestio ex ministris facinoris foro medio haberi coepta e: fassi oes atq; in dominos seruosq; conscios animaduersum e. Indici libertas data. & .xx. millia aeris cosuli Leuino Capua ptereunti circumfusa multitudo campanor; obsecrantiu cu la chrymis: ut sibi Roma ad senatum ire liceret: oratum siqua misericordia tadem flecti possent: ne se ad ultimū pditu irent: nomeq; campanor; a. Q. Flacco deleri sineret. Flaccus sibi priuata similitate cu campanis negare ulla ee: publicas inimicitias & hostiles ee: & futuras: quoad eo aio i Po. Ro. ee sciret: Nullam enim i terris gente esse: nullu ifestiore populū nomini romano. Ideo se moenibus iclusos tenere eos: qa siqui euassissent: aliqua uelut feras Bestias p agros uagari: & laniare: & trucidare quodcunq; obuiū det. Alios ad Annibale traslugisse. Alios ad Roma icendeda pfectos. Inuetu; i semiusto foro consule uestigia sceleris campanor; Vestae aedem petitam: & aeternos ignes: & coditu i penetrali fatale pignus iperii romani. Se minime cesere tutum esse campanis potestate itrandi romana moenia fieri. Leuinus campanos iureiurado a Flacco adactos. v. die qua a senatu respoum accepissent Capua redituros: sequi se Romam iussit. Hac circumfusus multitudie: simul siculis obuiam egressis. Roma potestate adeudi fecit clarissima rum urbiu excidio celeberrimus uiris uictos bello accursatores i urbe adducens. De rep. tamen primum ac de prouiciis ambo cosules ad senatu rettulere. Ibi Leuinus quo statu Macedonia: & Graecia aetoli ac ar nanes. Locriq; eent: quasq; ibi res ipse egisset: terra mariq; exposuit. Philippu iferete bellu aetolis i Macedonia retro a se copulsum: ad intima penitus regni abisse: legioneq; ide deduci posse: satis classe ee ad arcedu Italia regem: hac de se deq; puicia: cui p fuerat: cosultum. De puiciis comunis relatio fuit. Dece uere patres ut alteri cosulu Italia bellu; cu Annibale puicia eet. Alter classem: cui. T. Octacilius pfuisset: Siciliaq; puincia cu. L. Cincio ptore cotineret. Exercitus eis duo decreti: qui i Ethruria Galliaq; eent haer quattuor erat legiones urbanae: duae supioris anni i Ethruria: duae qbus Sulpicius cosul pfuisset: in Gallia mitteretur. Galliae & legionibus pisset: que cosul cuius Italia puicia eet: praefecisset: in Ethruria C. Calpurnius post praetura progato i annu impio missus: &. Q. Fuluius Capua puincia decreta: pro rogatuq; i annu impiu. Exercitus ciuiu socioruq; minui iussus: ut ex duabus legionibus una legio: qnq; millia peditu: & .ccc. eqtu eent. Dimissis: qui plurima stipedia haberet: & socioru septem millia peditu: & .ccc. equites relinqueretur. Eade ratione stipediorum habita in ueteribus militibus dimittedis. Gn. Fuluius consuli supioris anni: nec de prouincia Appulia: nec de exercitu: que habuerat: quicquam mutatu: tantum in annum prorogatu impium est. P. Sulpicius collega eius omne exercitu: praeter socios nauales iussus dimittere est. Item ex Sicilia exercitus: cui. M. Cornelius praeset: ubi consul in prouiciam uenisset: dimitti iussus. L. Cincio ab obtinendam Sicilia canneses milites dati duarum instar legionum. Totidem legiones in Sardiniam. P. Manlio Vulsoni praetori decretae: qbus. L. Cornelius in eadem prouincia priore anno praefuerat. Urbanas legiones ita scribere consules iussi: ne que militem facerent: q in exercitu. M. Claudii. M. Valerii. Fuluiiq; fuissent: neue eo anno plures: qua una & .xxx. romanae legioes

Basilicae tum non erat

Capuorum odia i Ro. nomen

essent: his senatusconsultis perfectis: fortiti puincias cōsules: Sicilia & classis Marcello. Italia cū bello ad uersus Annibalē Leuino euenit. Quæ fors uelut iteꝝ captis Syracusis ita exanimauit siculos expectatio ne fortis i consulu cōspectu stantis: ut cōploratio eorū flebilesq; uoces: & extēplo oculos hominū cōuerterent: & postmodū sermones præbuerit. Circūbāt. n. senatū cū ueste fordida affirmātes se non modo suā qsq; patriā: sed totā Siciliā relicturos: si eo Marcellus iteꝝ cū iperio redisset: nullo suo merito eū ante implacabilem i se fuisse: qd iratū quod Romā de se questū uenisse siculos sciat: factūq; obrui ab Aetnæ ignibus: aut mergi freto fatius illi isulæ esse: quā uelut dedi noxæ inimico. Hæ singulorū qrelæ domos primum nobiliū circūlatæ celebratæq; sermonibus: quos partim misericordia siculorū: partim inuidia Marcelli excitabat: i senatū etiā peruenerūt. Postulatū a cōsulibus est: ut de pmutādis puinciis senatum consulerēt. Marcellus si iam auditi a senatu siculi eēt: aliā forsitan futurā suā dicere. Nunc nequis timore frænari eos dicere possit: quo minus de eo libere querant: in cuius potestātē mox futuri sint: si collegæ nihil iterfit: mutare se prouinciā paratū esse: deprecari senatus præiudiciū. Nā cum extra sortē collegæ optionē dare prouinciæ iniquū fuerit: qto maiore iniuriā: imo contumeliā esse: fortē suā ad eum trāferri: ita senatus: cū qd placeret: magis ostēdisset: quā decreuisset: dimittit. Inter ipsos consules pmutatio puinciarū: rapiēte fato Marcellum: ad Annibalē facta est: ut ex quo primus post aduersæ gloriā pugnae coeperat: i eius laudem postremus romanorū imperatorū prosperis tum maxime bellicis rebus caderet. Permutatis prouinciis siculi i senatū introducti: multa de Hieronis regis fide ppetua erga Popu. Roma. uerba fecerunt: in gratiā publicam auertētes Hieronymū: ac postea Hippocratē: atq; Epicidem tyrannos: tum ob aliāq; ciuitatū defectionē ab romanis ad Annibalē inuisos fuisse sibi: ob eam causam & Hieronymū a principibus iuuentutis pro publico iterfectum cōsilio: & i Epicidis: Hippocratēq; cædem septuaginta nobilissimorū iuuenū cōiurationē factam: quos mora destitutos: quia ad prædictum tēpus exercitū ad Syracusas nō admouissent: omnes a tyrānis interfectos indicio facto. Eā quoq; Hippocratis atq; Epicidis tyrannidē Marcellū excitasse: leontinis crudeliter direptis. Nunq; deīde principes syracusanorū defisse ad Marcellū transire: polliceriq; se urbē: cū uellet: ei tradituros. Sed eū primo ui capere maluisse: deīde cū id neq; terra neq; mari omnia exptus potuisset: auctores traditæ Syracusarum: Fabrū ærariū Sofin: & Mericū hispanum: quam principes syracusanorū habere: totiens id neq;q; ultro offerentes: præoptasse: quo scilicet iustiore de cā uetustissimos socios Po. Ro. trucidaret: ac diriperet: si non Hieronymus ad Annibalē defecisset: sed populus syracusanus & Senatus: si portas Marcello syracusani publice & non oppressis syracusanis tyrāni eorū Hippocrates & Epicides clausissent: si Carthaginensiu armis bellū cū Po. Roma. gessissent quid ultra quā quod fecerit: nisi ut deleret Syracusas facere hostiliter Marcellum potuisse. Certe præter mœnia: & tecta exhausta urbis sacra fracta ac spoliata deum delubra: diis ipsis ornamentisq; eorū ablatis: nihil relictū Syracusis esse. Bona quoq; multis adēpta ita: ut ne nudo quidē solo: reliquis direptis: ne alere sese: ac suos possent: orare se patres conscriptos: ut si nequeāt oīa: saltem quæ comparere: cognosciq; possint: restitui dominis iubeant. Talia cōquestos cum excedere ex templo: ut de postulatīs eorū patres cōsuli possent. Leuinus iussisset: maneat: inqt Marcellus: ut coram his respōdeam. Quādo ea cōdicionē pro uobis patres. c. bella gerimus: ut uictos armis accusatores habeamus: duæ captæ hoc anno urbes: Capua Fuluium reum. Marcellū Syracusæ habeat. Reductis in curiā legatis: tum cōsul. Non adeo maiestatis: inquit Popu. Roma. imperiq; huius oblitus sum patres. c. ut si de meo crimine ambigeret: consul dicturus causam accusantibus græcis fuerim: sed non quid ego fecerim in disquisitionē uenit: sed quid isti pati debuerint: qui si nō fuerūt hostes: nihil i terest nūc: an uiuo Hierone Syracusas uiolauerim. Sin autē desciuerunt: legatos nostros ferro: atque armis petierunt: urbē ac mœnia clauserunt: exercitumq; carthaginensium aduersus nos tutati sunt: qd passos eēt hostilia: cū fecerint: idignatur: tradētes urbē principes syracusanorū aduersatus sum: Sofin & Mericum hispanū: quibus tantam rem crederem: potiores habui. Nō estis extremi syracusanorū: quippe qui aliis humilitatē obiiciatis. Quis est uestrum: qui se mihi portas apturū: qui armatos milites meos in urbē accepturum promiserit? Odistis & execramini eos: qui fecerunt: & ne his quidē contumeliis in eos dicēdis parcitis: tamē abest: ut & ipsi tale quicquam facturi fueritis. Ipsa humilitas eorum patres. c. quam isti obiiciūt: maxime argumēto ē: me neminē: qui nauatam opam reip. uestre uelit: auersatum esse: & antequam obsiderē Syracusas: nunc legatis mittēdis: nunc ad colloquium eundo tēptauī pacē: & posteaquam neq; legatos uiolandi uerecundia erat: nec mihi ipsi cōgresso ad portas cū principibus responsū dabatur: multis terra mariq; exhaustis laboribus: tandē ui atq; armis Syracusas cepi. Quæ captis acciderint: apud Annibalē & Carthaginenses uictos sese iustus: quam apud uictoris Popu. Ro. senatum qreretur. Ego patres. c. Syracusas spoliatas: si negaturus eēm nūquam spoliis earū urbē Romam exornarē. Quæ autē singulis uictor aut ademi: aut dedi cum belli iure: tum ex cuiuscunq; merito satis scio me fecisse. Ea uos rata habeatis patres. C. nec ne magis reipu. interest: quam mea: Mea quippe fides exoluta est. Ad rēpu. pertinet: ne acta mea rescindēdo alios in posterum segniores duces faciatis: & quoniam coram & siculorū & mea uerba audistis patres. C. simul tēplo excedemus: ut me absente: liberius consuli senatus possit. Ita dimissis siculis: & ipse in Capitolium ad delectum discessit. Cōsul alter de postulatīs siculorum ad patres rettulit. Ibi cum diu de sentētiis certatum eēt: & magna pars senatus a principe eius sententiæ Manlio Torquato cum tyrānis bellum gerendum fuisse censerent: hostibus & syracusanorum: & Popu. Roma. & urbē recipi nō capi: & receptam legibus antiquis & libertate stabilire: non fessam miserāda seruitute bello affligi: inter tyrānorū & ducis romāi certamiā premiū uictoris in

Att. Si
culorū
quære/
læ ad/
uersus
Marcel
lum p/
mutatō
puincia
rū Pri/
mus
Marcel
lus fre/
git An/
nibalē
ferociā
& uictus
Ro. ipa
torū ab
eo occi/
sus

Syracu
sanorū
qrelæ
aduer/
sus Mar
cellum

Marcel
li respō/
sum ad
uersus
siculos

Manlii
Torqti
sniā

fremebant. Nec eos sedare consules nunc castigando: nunc consolando poterant: spacium deinde his tribue-
 re se dareque ad cogitandum dixerunt: quo ipsi ad rem inspiciendam: expediendam usi sunt. Senatū postero die
 habuerunt de remigū supplemento: ubi cum multa disseruissent: cum æqua plebis recusatio esset: uerterunt
 orationē eo: ut diceret: priuatis id seu æquū: seu iniquū onus iniungendum esse. Nā unde in pecunia cum
 ærario non esset: paraturos nauales socios? Quomodo autē sine classibus aut Sicilia obtineri: aut Italia
 Philippū auerti posse: aut tuta Italiae littora esse? Cum in hac difficultate regis consiliū hæreret: ac prope tor-
 por quidā hominū mētes occupasset. Tum Leuinus cōsul: magistratus senatui: & senatus populo sicut
 honore præstet: ita ad oīa: quæ dura & aspera essent subeunda: ducē debere esse. Siquid iniungere infe-
 riori uelis: id prius in te ac tuos: si ipse iuris statueris: facilius oēs obedientes habeas. Nec impēsa grauis ē:
 cum ea plusquā pro uirili parte sibi quenque capere principū uiderit. Itaque: ut classē habeat: quam ornare
 uolumus. Po. Ro. priuatos sine recusatione remiges dare: nobismetipsis imperemus: primū aurum: ar-
 gentū signatum: oēs senatores crastina die in publicū conferamus: ita ut annulos sibi quisque: & cōiugi: &
 liberis: & filio bullam: & quibus uxor filiaue sunt: singulas uncias pondō auri reliquat argenti. Qui curuli
 sella sederunt: equi ornamenta: & libras pondō ut salinū patellamque deorum causa habere possint. Cæteri se-
 natores librā argenti tantū: æris signati quinamillia in singulos patrefamiliaē relinquamus. Cæterum
 omne aurū: argētum: æs signatū ad triuuiros mēfarios extemplo deferamus: nullo ante senatuscōsulto
 factō: ut uoluntaria collatio: & certamē adiuuandæ reip. excitet ad æmulādum aīos primū equestris or-
 dinis: deinde reliquæ plebis: hanc unam uiam multa iter nos collocuti consules iuenimus. Ingreddimini
 diis beneiuuātibus: respu. incolumis & priuatas res facile saluas præstat: publica pendendo tua neque ser-
 ues. In hoc tanto animo consensum est: ut gratiæ ultro consulibus agerentur. Senatui inde mīllo pro-
 se quisque aurū argētum: & æs in publicū cōferunt: tātō certamine iniectō: ut prima iter primos nomina
 sua uellet in publicis tabulis esse: ut nec triuuiui accipiēdo: nec scribæ referendo sufficeret. Hūc consen-
 sum senatus equester ordo ē secutus. Equestris ordinis plebs ita sine edictō: sine cohortatione magistra-
 tus: nec remigē in supplementum: nec stipendio respu. eguit: paratisque omnibus ad bellum consules in
 protuincias profecti sunt. Neque aliud magis belli tempus fuit: quo Carthaginēses Romanique pariter ua-
 riis casibus imixti magis in ancipiti spe ac metu fuerit. Nā romanis & in pūinciis hīc in Hispaniā aduersæ
 res: hīc prospere in Sicilia luctū & læticiā miscuerunt: & in Italia tū Tarētū amissum dāno: & dolore: tū arce
 cum p̄sidio retēta: p̄ter spem gaudio fuit: & terrorē subitū pauorēque urbis Romæ obsessā & oppugna-
 ta Capua: & post dies paucos capta in læticiā uertit. Trās marinæ quoque res quadā uice p̄fata. Philippus
 hostis tēpore haud satis opportuno factus. Aetoli noui asciti socii: Attalusque Asiæ rex iā uel despōdente
 fortuna romanis iperium oriētis. Carthaginēses quoque Capua amissa: & Tarētū captū æquabant: & ut
 ad mœnia urbis Romæ nullo phibente se puenisse in gloria ponebāt. Ita pigebat irriti incepti: pudebatque
 adeo se spretos: ut sedētibus ipsis ad romanā mœnia alia porta exercitus romanus in Hispaniā duceret?
 Ipse quoque Hispaniæ quo p̄pius spe uenerat: tantis duobus ducibus exercitibusque cæsis debellatū ibi: ac
 depulsos inde romāos eē. Eo plus a. L. Martio tumultuario duce ad uanū & irritū uictoriā redactā eē idi-
 gnatiōis p̄bebāt. Ita æq̄te fortūa: suspēsa oīa utriusque erāt itēgra spe itēgro metu: uelut illo tpe primū bel-
 Annibalem ante oīa angebat: quā Capua pertinacius oppugnata a romanis: quā defenā lū iciperet.

Att. stu-
 diū sena-
 torū in iu-
 uanda
 rep.

Fortūæ
 uariatō
 in ro. &
 penis

Salapia.
 Ro. reci-
 pitur

D. Qui-
 tius

TERTIAE DECADIS

postremo ipse a sociis reginisq; & a Vellia & a Pefio debitas ex foedere exigēdo classē .xxx. nauū: sicut ante dictū ē: effecit. Huic ab Regio pfecta classi Democrates cū pari classē nauū tarētinaꝝ numero qn decimillia ferme ab urbe ad sacriportū obuius fuit. Velis tamē iprouidus futuri certaminis Romanus ueniebat: sed circa Crotonē Sibarimq; suppleuerat remigio nauis: instructamq; & armatam egregie p multitudine nauū classē habebat: & tū forte sub idē fere tēpus & uentus oīs cecidit: & hostes ī cōspe ctu fuere: ut ad cōponenda armamēta: expediēdumq; remigem ac militē ad iminens certamē satis tēporis eēt. Raro alias tantis aīs iustae cōcurrerunt classēs: qppe cū ī maioris discrimine rei: quā ipsae erāt: pugnarent. Tarētini ut recuperata urbe ab romanis post cētēsimū prope annū arcē etiā liberarēt spem cōmeatus quoq; hostibus: si nauali praelio possessionem maris ademissent: interclusuri. Romani ut retēta possessione arcis ostēderent nō ui aut uirtute: sed pditione ac furto Tarentū amissum: itaq; ex utraque parte: signo dato: cū rostris cōcurrissent: neq; retro nauē inhiberent: nec dirimi a se hostē paterent: quā quis adeptus nauē erat ferrea iniecta manu: ita cōserebant ex propinquo pugnā: ut non missilibus tantum: sed gladiis etiā & prope collato pede q̄rerent: prorae inter se iunctae hārebāt: puppes alieno remigio circūagebantur: ita in arto stipatae erāt naues: ut uix ullum tælū ī mari uanū intercideret: frontibus uelut pedestris acies urgebant: peruiāq; naues pugnātibus erāt. Insignis tamē inter ceteras pugna fuit duarū: quae primae agminis cōcurrerant iter se: in romana nauē ipse. Quintius erat. In tarētina Nico: cui Perconi fuit cognomē: nō publico modo sed priuato etiā odio inuisus atq; īfestus romanis: qd̄ eius factionis erat: quae Tarentū Annibali pdiderat. Hic Quintiū simul pugnante: hortatēmq; suos incautū hasta trāssixit. Ille atq; p̄ceps cum armis procidit ante prorā: uictor tarentinus ī turbatā duce amissō nauem impigre trāsgressus cū summoisset hostes: & prora iam tarētinaꝝ eēt: puppim male conglobati tuerētur romani: repente & alia a puppi triremis hostiū apparauit: ita ī medio circūuēta romana nauis capitur: hinc ceteris terror iniectus: ut praetoriā nauē captā uidere: fugientesq; passim: aliae alto mersae: aliae in terra remis abreptae mox pdae fuerunt turinis metapōtinisq;. Ex onerariis: quae cum cōmeatu sequebātur: ppaucae in potestate hostiū uenere: aliae ad icertos uentos hinc atq; illinc obliqua transferētes uela in altū euectae sunt. Nequaquā pari fortuna p eos dies Tarēti res gesta. Nā ad q̄tuormillia hominum frumentatū egressi: cū ī agris passim uagarētur. Liuius q̄ arci p̄sidioq; Romano p̄erat: itētus in omnes occasiones gerēdae rei. C. Persium impigrū uirū cū duobusmillibus armatorū ex arce emisit: q̄ uage effusos p agros palatosq; adortus cū diu passim cecidisset: paucos ex multis trepida fuga incedentes: semiapertis portarū foribus ī urbē cōpulit: ne urbs eodē ipetu caperetur. Ita aequatae res ad Tarentū romanis uictoribus terra frumētī spes: quae ī oculis fuerat: utrosq; frustrata pariter. Per idē tempus Leuius cōsul iam magna parte anni circūacta in Sicilia ueteribus nouisq; sociis expectatus cum uenisset: primū ac potissimū ratus oīum syracusanis noua pace incōditas cōponere res. Agrigentū inde: qd̄ belli reliquū erat: tenebaturq; a Carthaginēsiū ualido p̄sidio: duxit legiōes: & affuit fortuna īcepto. Hanno erat īperator carthaginēsiū: sed oēm in Mutinae numidisq; spem repositam habebat: per totā Sicilia uagus praedas agebat ex sociis Romanorū: neq; ītercludi ab Agrigēto ui: aut arte ulla: nec qn erūperet: ubi uellet prohiberi poterat. Hae eius gloria qa iam īperatoris quoq; famae officiebat: postremo in inuidiam uertit: ut ne bene gestae quidē res iam Hannoni pp̄ auctore satis letae eēt: ppter quae postremo praefecturā eius filio suo dedit ratus cū imperio auctoritate quoque & inter numidas erupturum. Quod lōge aliter euenit: nam ueterē fauore eius sua insuper inuidia auxit. Neq; ille indignitatem iniuriae tulit: confestimq; ad Leuinū occultos nuncios misit: de tradendo Agrigēto: p quos ut est facta fides: cōpositusq; rei gerēdae modus: portā ad mare ferentē numidae cū occupassent: pulsus inde custodibus aut caesis: romanos ad idipsum missos ī urbem acceperunt. Et cū agmine iam in mediam urbem: ac forum magno tumultu iretur: ratus Hāno nō aliud quam tumultū ac secessionē: id quod & ante acciderat: numidaz esse ad cōprimendam seditionē processit: atq; ille cum ei multitudo maior: quam numidarū procul uisa: & clamor romanus haud quaquā ignotus ad aures accidisset priusquā ad ictū taeli ueniret: capessit fugā p auersam portā emissus: assumpto comite. M. Epicide cum paucis ad mare puenit: nactiq; opportune paruum nauigiū: relicta hostibus Sicilia de qua p tot annos certatū erat: in Africam traiecerūt. Alia multitudo poenorū siculorūq;: ne tēptato qdē certamē: cū caeci in fugā ruerēt: clausiq; exitus eēt: circa portas caesa. Oppido recepto Leuius: q̄ capita rerū Agrigēti erāt: uirgis caesos: securi pcussit: ceteros praedāq; uendidit: oēm pecuniā Romā misit. Fama agrigētinorū cladis cū Siciliam peruassisset: oīa repente ad romāos īclinauere. Proditā breui sunt. xx. oppida. Sex ui capta. Voluntaria ditione in fidē uenerūt ad quadragita. Quaz̄ ciuitatū principibus: cū p cuiusq; merito cōsul p̄mia poenarū exoluisset: coegissetq; siculos: positis tadem armis ad agrū colendū animos cōuertere: ut eēt nō in colage modo alimētis frugifera īsula: sed urbis Romae atq; Italiae: id qd̄ multis saepe tēpestatibus fecerat: annonā leuaret. Ab Agatirna icōditā multitudinē secū ī Italiā trāsuexit. Quattuormillia hominum erāt mixti ex omni colluuiōe exules obaerati: capitalia ausi plariq; & cū ī ciuitatibus suis ac sub legibus uixerāt: & posteaq; eos ex uariis causis fortūa similis cōglobauerat. Agatirnae p latrocinia ac rapinā tolerantē uitā. Hos neq; reliquere Leuius ī īsula tū primū noua pace coalescēte uelut materiā nouadis rebus satis tutū ratus ē: & reginis usui futuri erāt ad populādū Brutīū agrū: assuetā latrocinis q̄rentibus manū. Et qd̄ ad Sicilia attinet: eo anno dilatū bellū est. In Hispania p̄cipio ueris. P. Scipio nauibus deductis: euocatisq; edicto Tarraconē sociorū auxiliis classē onerariāq; ostiū inde Iberi fluminis petere iubet. Eodē legiōes ex hybernis cōuenire cū iussisset: ipse cū qnquemillibus sociorū a Tarracōe profē

Ro. clas
sis ad sa
cripor
tū uicif

Mœsto
potiusq;
Marco
Epicide
nā poe
norum
nulli
Marco
p̄nomē
fuit pa
caſ Sici
lia a Le
uio poe
nis eie
ctis
Scipiōis
uerba
aduſte
militēs

ctus ad exercitum est: quo cū uenisset: alloquendos maxime ueteres milites: qui tantis superfuerāt cladi-
 bus: ratus: concione aduocata: ita: disseruit. Nemo ante me nouus iperator militibus suis: priusquam
 eorum opera usus esset: gratias agere iure ac merito potuit: me uobis: priusquam prouiciam aut castra
 uiderem: obligauit fortuna primum: quod & pietate erga patrem patruumq; meum: uiuos: mortuosq;
 q; fuistis: deinde: quod amissam tanta clade puincia possessionem integram & populo romano & suc-
 cessiori mihi uirtute uestra obtinuistis: sed cum iam benignitate deum id paremus atq; agamus: nō ut
 ipsi maneamus in Hispania sed ne poeni maneant: nec ut pro ripa Iberi stantes: arceamus transitum ho-
 stis: sed ut ultro trāseamus: transferamusq; bellū: uereor: necui uestrum maius id audaciusq; consilium
 quam aut pro memoria cladum acceptaq; nuper: aut pro ætate mea uideatur. Auerfæ pugnae i Hispania
 nullius in animo quam meo minus obliterari possunt: quippe cui pater & patruus intra .xxx. diebus
 spatiū: ut aliud super aliud cumularetur familiae nostrae funus interfecti sunt: sed ut familiaris poene or-
 bitas: ac solitudo frangit animum ita publica: tum fortuna: tum uirtus desperare de summa rerum p-
 hibet eo facto: quo donata nobis fors est ut magnis omnibus bellis uicti uicerimus: uetera omitto. Por-
 senam: gallos: samnites. A punicis bellis incipiam: quot classes: quot duces: quot exercitus priore bello
 amissi sunt: iā qd hoc bello memorem: oibus aut ipse affui cladibus: aut quibus abfui maxime unus
 omniū eas sensi Trebia. Thrasimenus. Cannæq; quid aliud sunt quam monumenta occisorum exerci-
 tum cōsulūq; romanorum: adde defectionem Italiae Siciliae: maioris partis Sardiniae: adde ultimū
 terrorem ac pauorem: castra punica inter Anienem & mœnia romana posita: & uisum prope in portis
 uictorem Annibalem: in hac ruina rerum stetit una atq; integra & immobilis uirtus populi romani:
 hæc omnia strata humi erexit: ac sustulit. Vos omnium primi milites: post kannensem cladem uadeti
 Asdrubali ad alpis Italiæq; qui si se cū fratre coniunxisset: nullū iam nomen esset populi romani: du-
 ctu auspicioq; patris mei obtitistis: & hæc secundæ res illas aduersas sustinuerunt. Nūc benignitate deū
 omnia secunda: prospera: in dies lætiora: ac meliora in Italia Siciliaq; gerūtur. In Sicilia Syracusæ. Agri-
 gentum captum pulsū tota insula hostes: receptaq; prouincia i ditione populi romani est. In Italia Arpi
 recepti. Capua capta: iter omne ab urbe Roma trepida fuga emensus Annibal in extremū angulum
 agri Brutii compulsus: nihil: aim maius precatur deos: quam ut in columi cedere atq; abire ex hostiū
 terra liceat: quid igitur minus conueniat milites: quē cum aliæ super alias clades cumularentur: ac dii
 prope ipsi cum Annibale starent: uos hic cum parentibus meis. Aequentur enim ipsi etiam honore no-
 minis sustinuisse labentem fortunam populi romani: nunc eisdem quia illic omnia secunda lætaque
 sunt animis deficere: nuper quoq;: quæ acciderunt: utinam tam sine meo luctu quā uestro transissent.

Terro-
 res & cla-
 des secu-
 di belli
 punici

Nunc dii imortales iperii Roma. præfides centuriis omnibus ut mihi iperium iuberent dari fuere
 auctores: iisdē auguriis: auspiciis & per nocturnos etiam uisus oia læta ac prospera portēdunt. Animus
 quoq; meus maximus mihi ad hoc tempus uates p̄sagit uestram Hispaniam esse breui tempore: hinc
 omne punicum nomen maria: terrasq; fœda fuga impleturum. Quod mens sua sponte diuinat: idem
 subiicit ratio haud fallax. Vexati ab his loci nostram fidem per legato implorant: Tres duces discrepā-
 tes prope ut defecerint alii ab aliis trifariam exercitus in diuersissimas regiones distrahere. Eadem in ui-
 ros ingruit fortuna: quæ nup nos afflixit. Nam & deseruntur ab sociis: ut prius ab Celtiberis nos. De-
 duxerunt exercitus: quæ patri patruoq; meo causa exitii fuit: nec discordia intestina coire eos in unum
 finet: neq; singuli nobis resistere poterunt. Vos modo milites fauete nomini Scipionum: soboli impe-
 ratorum uestrorum uelut accisis recrescenti stirpibus. Agite ueteres milites nouum exercitum: nouū
 que ducem traducite Iberum: traducite i terras cum multis fortibus factis sæpe a uobis peragratas: be-
 ui faciam ut quemadmodum nunc noscitis in me patris patruiq; similitudinem oris uultusq; & li-
 niamentā corporis: ita igenii fidei uirtutisq; exemplum ac effigiem uobis reddam: ut reuixisse: aut rena-
 tum sibi quisq; Scipionem imperatorem dicat. Hac oratione accensis militum animis relicto ad præ-
 sidium regionis eius. M. Sillano cum tribus millibus peditum & .ccc. equitibus: cæteras omnes copias
 erant ad .xxv. millia peditum: duo millia & quingenti equites Iberum traiecit. Ibi quibusdam sudenti-
 bus ut quoniam in tris tam diuersas regiones discessissent punici exercitus: pximum aggrederetur: pe-
 riculum esse ratus ne eo facto in unum omnes contraheret: nec par esset unus tot exercitibus: Cartha-
 ginem nouam interim oppugnare statuit: urbem tum ipsam opulentam suis opibus: tum hostium
 omni bellico apparatu plenam. Ibi arma: ibi pecunia: ibi totius hispaniæ obsides erant: sitam præterea
 tum opportune ad traiciendum in Africam: tum superportum satis amplum quantæuis classi & ne-
 scio an num Hispaniæ oram: quæ nostro adiacet mari. Nemo omnium quo iretur sciebat præter C.
 Lelium. Is classe circummissus ita moderari cursus nauium iussus erat: ut eodem tēpore exercitus osten-
 deret: & classis portum intraret. Septimo die ab Hiero Carthaginem uentum est: simul terra marique
 castra ab regione urbis: qua in septentrionem uersa est: posita: his ab tergo: nam frons natura tuta erat
 nullum uallum obiectum. Cæterum sita Carthago sic est. Sinus est maris media fere hispaniæ ora ma-
 xime africo uento oppositus: quingentos passus introrsus retractus paulo plus passuum in latitudinē
 patenes: huius in hostio sinus parua insula obiecta ab alto portum ab omnibus uentis præterquā afri-
 co tutum facit: ab intimo sinu pene insula excurrit: tumulus is ipse: in quo condita urbs est ab ortu so-
 lis & a meridie cincta mari ab occasu stagnum claudit patulum & ad septentrionem fufum icertæ al-
 titudinis utcūq; exestuauit mare continenti urbem iugum. cc. fere: & .l. passus patens coniungit: unde cū
 tam parui operis munitio esset nō obiecit uallum iperator romanus: seu fidutiam hosti superbe osten-

TERTIAE DECADIS

tans: siue ut subeundi saepe ad moenia urbis recursus pateret: caetera quae munienda erant cum perfecisset naues etiam in portu uelut maritimam quoque ostentans obsidionem instruxit: circumuectusque classe cum monuisset praefectos nauium ut uigilias nocturnas iterum seruarent: omnia ubique primo obsessum hostem conari: regressus in castra ut consilii sui rationem quod ad urbem potissimum oppugnandam bello orsus esset militibus ostenderet: & spem potiunda hortando faceret: concione aduocata ita differuit. Ad urbem unam oppugnandam si quis uos adductos credit: is magis operis uestri: quam emolumentum rationem milites habet: oppugnabit enim uere moenia unius urbis: sed in una urbe uniuersam ceperitis hispaniam: hic sunt obsides omnium nobilium regum populorumque: qui simul in potestate uestra erunt: extemplo omnia: quae nunc sub Carthaginensibus sunt: in dicionem nostram tradent: hic pecunia omnis hostium: sine qua neque illi gerere bellum possunt: quippe qui mercenarios exercitus alant & quae uobis maximo usui ad conciliandos animos barbarorum erit: hic tormenta: arma omnis apparatus belli est: qui simul uos instruet: & hostes nudabit: potiemur propterea tum pulcherrima oppulentissimaque urbe: tum opportunissima: portu egregio: unde terra marique quae belli usus poscunt suppeditentur: quae cum magna ipsi habebimus: tum dempserimus hostibus multo maiora: haec illis arx: hoc horreum: aera: rium: armamentarium: hoc omnium rerum receptaculum est: hic rectus ex Africa cursus est: haec una inter Pyrenaeum & Gades statio: hinc omnis hispaniae imminet Africa. Sed quoniam uos instructos & ordinatos cognosco: ad Carthaginem nouam oppugnandam totis uiribus & bono animo transeamus. Cumque oes una uoce hoc faciendum succlamarent. eos Carthaginem duxit: tum terra marique eam oppugnari iubet: Contra Mago poenorum dux: cum terra marique instrui oppugnationem uideret: & ipse copias ita disponit. Oppidanorum duomillia ab ea parte: qua castra romana erant: opponit. Quingentis militibus arcem insedit. Quingentos tumulo urbis in orientem uerso imponit. Multitudinem aliam quo clamor: quoque uis auocasset: resistentem ad omnia occurrere iubet. Patefacta deinde porta: eos: quos in uia ferente ad castra hostium instruxerat: mittit. Romani duce ipso precipiente parumper cessere: ut propiores subsidiis in certamine ipso summitendis essent. Et primo haud impari steterat acie. Subsidia deinde identidem summissa castris non auerterunt solum in fugam hostes: sed adeo effusis institerunt: ut nisi receptui cecinisset: permixti fugientibus irrupturi fuisse in urbem uiderentur. Trepidatio uero non praelio maior: quam tota urbe fuit. Multae stationes pauore: atque loca deserta sunt: relictique muri: cum qua cuique erat proximum: dissiluisse. Quod ubi Scipio in tumultum obuersus: quem Mercurium Teutamem appellant: aduertit: multis partibus nudata defensoribus moenia esse: omnes e castris excitos ire ad oppugnandam urbem: & ferre scalas iubet: ipse praese trium iuuenum ualidorum scutis oppositis: ingens enim iam uis omnis generis telorum e muris uolabat ad urbem succedit: hortatur: imperat: quae in rem sunt. Quodque plurimum ad accendendos animos militum intererat: testis spectatorque uirtutis atque ignauiae cuiusque adest. Itaque in uulnera: ac tela ruunt: neque illos muri: neque superstantes armati arcere queunt: quin certatim ascendunt. Et a nauibus eodem tempore ea: quae mari abluuntur: pars urbs oppugnari coepta est: caeterum tumultus inde maior: quam uis uideri poterat: dum applicant: dum partim exponunt scalas: militesque: dum qua cuique proximum est in terram euadere properant: ipsa festinatione & certamine alii alios impediunt. Inter haec repleuerat iam poenus armatis muros: & uis magna: & ingens copia congesta telorum suppeditabat. Sed neque uiri nec tela nec quicquam aliud aequae: quam moenia ipsa sese defendebant. Rarae enim scalae altitudini aequari poterant: & quo quaeque: altiores eo infirmiores erant: itaque cum summus quisque euadere non posset: subirent tamen: aliae onerae ipso frangebantur. Quidam stantibus scalis: cum altitudo caliginem oculis effudisset: ad terram delati sunt. Et cum passim homines scalaeque ruerent: & ipso successu audacia: atque alacritas hostium cresceret: signum receptui datum est: quod spem non praesentis modo a tanto certamine ac labore quietis obsessis: sed etiam in posterum dedit: scalis & corona capi urbem non posse. Opera & difficilia esse: & tempus daturum ad ferendam opem imperatoribus suis. Vix prior tumultus conticuerat cum Scipio a defessis iam uulneratibusque recentes integrosque alios accipere scalas iubet: & ui maiore aggredi urbem. Ipse: ut ei nunciatum est aestum decedere: quod per piscatores tarraconenses nunc leuibus cymbis: nunc ubi eae sederent: uadis per uagatos per stagnum compertum habebat: facilem pedibus ad murum transitum dari eo armatos duxit. Medium ferme diei erat: & ad id: quod sua sponte cedente in mare aestu trahebatur aqua: acer etiam septentrio ortus inclinatum stagnum eodem: quo aestus ferebat: & adeo nudauerat uada: ut alibi umbilico tenuis aqua esset alibi uix genua superaret: hoc cura: ac ratione compertum: in prodigium ac deos uertens Scipio qui ad transitum romanis mare uerterent: & stagna auferret: uiasque ante nunquam initas humano uestigio aperirent. Neptunum iubebat ducem itineris sequi: ac medio stagno euadere ad moenia. A terra ingens labor succedentibus erat nec altitudine tantum moenium impediabantur: sed quod euntes ad ancipites utrinque ictus: subiectos habebant romanos: ut latera infestiora subeuntibus: quam aduersa corpora essent. At parte in alia quietus: & per stagnum facilis transitus: & in murum ascensus idem fuit. Nam neque opere emunitus erat: ut ubi ipsius loci ac stagni praesidio satis creditum foret: nec ulla armatorum statio: aut custodia opposita: intentis omnibus ad opem ferendam unde periculum ostendebatur. Vbi urbem sine certamine intrauere: pergunt inde: quanto maximo cursu poterant: ad eam portam circa quam oem contractum certamen erat: in quod adeo intenti omnium non solum animi fuere: sed etiam oculi auresque pugnantium: spectantiumque: adortatum pugnantes: ut nemo a tergo sentiret ante captam urbem quam tela in auersos incidere: utrinque ancipitem hostem habebat. Tum turbatis defensoribus metu & moenia capta: & porta

Carthago noua a Scipione oppugnata

Att. Scipionis ardore & constantia

Capitulum noua Carthago

intus forisq; pariter refringi cœpta: & mox cedendo confectis ac distractis: ne iter impediretur foribus armati impetum fecerunt. Magna multitudo & muros transcendebat: sed ipsi passim ad cædem oppidanorum uersi: illa quæ portam ingressa erat: iusta acies cum ducibus: cum ordinibus media urbe in forum processit. Inde cum duobus itineribus fugientes uiderent hostes: alios ad tumulum in orientem uersum qui tenebatur quingentorum militum præsidio: alios in arcem: in quâ & ipse Mago cum omnibus fere armatis: qui muris pulsi fuerant: refugerat: partem copiarum ad tumulum expugnandum mittit: partem ipse ad ar-

Arx cum
Magone
deditur
Ro.

Ad prædam uictores uersi: quæ ægens omnis generis fuit. Liberos capitum uirilis sexus ad decem millia capta. Inde: qui ciues nouæ Carthagini erant: dimisit. Urbemque & sua omnia: quæ reliqua eis bellum fecerat: restituit. Opifices ad duo millia hominum erant: eos publicos fore Populo Romano. edixit cum spe propinqua libertatis: si ad ministeria belli operam enixe nauassent. Cæteram multitudinem incolarum iuuenum ac ualidorum suorum in classem ad supplementum remigum dedit. Et auxerat nauibus octo captiuam classem. Extra hanc multitudinem hispanorum obsides erant. Quorum peride: ac si sociorum liberi essent: cura habita. Captus & apparatus ingens belli. Catapultæ maximæ ferme centum uiginti: minores. cclxxxi. balistæ maiores. xxiii. minores. lii. scorpionum minorumque armorum telorumque ingens numerus: Signa militaria. lxxiiii. Et auri argentique relata ad imperatorem magna uis. Pateræ aureæ fuerunt. cclxxvi. libræ ferme omnes pondus. Argenti facti signatiq; decem & octo millia: & ccc. pondus. Vasorum argenteorum magnus numerus. Hæc omnia. C. Flaminius quaestori apensa adnumerataque sunt. Tritici. xl. millia modiorum. Hordei. cclxx. At naues onerariæ. lxxiii. in portu expugnatae captæque quaedam cum suis oneribus: frumento: armis: ære præterea: ferro: & linteis: & sparto: & nauali alia materia ad classem ædificandam: ut minimum omnium iter tantas opes bellicas Carthago ipsa fuerit. Eo die Scipio. C. Lælio cum sociis naualibus urbem custodire iussit: ipse in castra legiones reduxit fessosque milites: omnibus uno die belli operibus: quippe & qui acie dimicassent: & in capienda urbe tantum laboris periculiq; adissent: & capta cum iis: qui in arcem confugerant: iniquo etiã loco pugnasent: curare corpora iussit. Postero die militibus naualibusque sociis conuocatis: primum diis immortalibus laudes: gratiasque egit: qui se non urbis solum oppulentiissimæ omnium in Hispania uno die compositè fecissent: sed ante eo congestissent omnis pœne Africae: atque Hispaniæ opes: ut neque hostibus quicquam relinqueretur: & sibi ac suis omnia superessent. Militum deinde uirtutem collaudauit: quod eos non eruptio hostium: non altitudo mœnium: non inexplorata stagni uada: non castellum in alto tumulo situm: non munitissima arx deterruisset: quo minus transcederent omnia: perumperentque. Itaque: quanquam omnibus omnia deberet: precium tamen muralis coronæ decus eius esse qui primus murum ascendisset: profiteretur: qui se dignum eo duceret dono. Duo professi sunt. Qu. Tyberilius centurio legionis quartæ: &. Sex. Digitius socius naualis. Nec ipsi tam acriter inter se contendebant: quam studia excita uerant: uterque sui corporis hominum. Sociis. C. Lælius classis. Legionariis. M. Sempronius Turditanus aderat. Ea contentio cum prope seditionem ueniret. Scipio tres recuperatores cum se daturum pronūciasset: qui cognita causa: testibusque auditis: iudicarent: uter prior in oppidum transcendisset. C. Lælio & M. Sempronio aduocatis partis utriusque. Cornelium Claudium de medio adiecit: eosque tres recuperatores considerare: & causam cognoscere: iussit. Dum res eo maiore ageretur certamine: quod amoti tantæ indignitatis non tam aduocati: quam moderatores studiorum fuerant. C. Lælius relicto consilio ad tribunal ad Scipionem accedit: eumque docet rem sine modo: sine modestia agi ac prope esse: ut manus etiam inter se conferant. Cæterum: si uis absit: nihilominus detestabili extemplo rem agi. Quippe ubi fraude ac periurio decus petatur uirtutis. State hinc legionarios milites: hinc classici: per omnes deos apparatus iurare magis quæ uelit: quæ quæ sciant uera esse: & obstringere periurio non se solum: suumque caput: sed signa militaria: & aquilas: sacramenti religionem. Hæc sed ad eum de sententia. P. Cornelii & Martii. Sempronii deferre. Scipio: collaudato Lælio: ad concionem aduocauit: pronūciavitque se satis compertum habere. Qu. Tyberilium: & Sex. Digitium pariter in murum ascendisse: seque eos ambos uirtutis causa coronis muralibus donare. Tum reliquos: pro ut cuiusque meritum uirtutisque erat: donauit. Ante omnes. C. Lælium præfectum classis: & omni genere laudis sibimetipsis æquauit: & corona aurea ac xxx. bobus donauit. Tum obsides ciuitatum Hispaniæ uocari iussit. Quorum quatus numerus fuerit: piger scribere: quippe ubi alibi. ccc. ferme: alibi. ccc. uigintique fuisse inueniam. Aequæ & alia inter auctores auctores discrepant. Præsidium punicum alius. x. alius. vii. alius non plus: quam duummillium fuisse scribit. Capta alibi decem millia capitum: alibi supra. v. & xx. inuenio. Scorpiones maiores minoresue ad. lx. captos scripserim: si auctorem graecum sequar: Silenum. Si Valerium Antiatem: maiorum scorpionum sex millia: minorum. xiii. aedo nullus mentiendi modus est. Nec de ducibus quidem conuenit plerique Lælium præfuisse classi: sunt qui. M. Iunium Syllanum dicant. Armem præfuisse punico præsidio deditumque romanis Antias Valerius. Magonem alii scriptores tradunt. Non de numero captarum nauium: non de pondere auri atque argenti: & redactæ pecuniæ conuenit. Si aliquis assentire necesse est: media simillima ueris sunt. Cæterum Scipio: uocatis obsidibus: primum uniuersos bonum animum habere iussit: uenisse eos in populi romani potestatem: qui beneficio quam metu obligare homines

Catapultæ
Balistæ
maiores

Recuperatores

Scriptorū uariatio

TERTIAE DECADIS

malit: exterarq; gentes fide: ac societate iunctas habere: quam tristi subiectas seruitio. Deinde acceptis nominibus ciuitatum: recensuit captiuos: qui cuiusq; populi essent: & nuncios domum misit: ut ad suos quisq; tecipiendos ueniret. Si quarum forte ciuitatum legati aderant: eis praesentibus suos restituit. Caeterum curam benigne tuendorum. C. Flaminio quaestori attribuit. Inter haec e media turba obsidum mulier magno natu Mandonii uxor: qui frater Ilergetum Reguli erat: flens ad pedes imperatoris procedit: obtestariq; coepit: ut curam cultumq; foeminarum impensius custodibus commendaret: cum Scipio nihil profecto defuturum diceret: tum rursus mulier. Haud magni ista facimus inquit: quid enim huic fortunae non satis est: alia mihi cura aetatum harum intuenti. Nam ipsa extra periculum iniuriae muliebris suum animum stimulabant aetate & forma florentes circa eam Indibilis filiae eaq; nobilitate pari: quae eam omnes pro parente colebant. Tum Scipio: Meae Popu. q. Roma. disciplinae causa facerem inquit: nequid: quod sanctum usquam esset apud nos uiolaretur. Nunc ut id curam impensius: uestra quoq; uirtus dignitasque facit: quae nec in malis quidem oblitae decoris matronalis estis. Spectatae deinde integritatis uiro tradidit eas: tuerique haud secus uerecondae atque modestae: quam ciuitem coniuges: ac matres iussit. Captiua deinde a militibus adducitur adulta uirgo adeo eximia formae: ut quacunq; se uerteret: omnium conuerteret oculos. Scipio percunctatus patriam: parentesque inter caetera accepit desponsatam eam principi celtiberorum adolescenti: cui Luceio nomen erat. Extemplo igitur parentibus sponsoq; a domo accitis: cum interim audiret deperire eum sponsae amore: ubi primum uenit: accuratiore eum sermone: quam parentes alloquitur. Iuuenis: inquit: iuuenem appello minor sit inter nos huius sermonis uerecundia. Ego cum sponsa tua uocata a militibus nostris ad me deducta esset: audiremq; eam tibi cordi esse: & forma faceret fidem: quia ipse: si frui liceret: ludo aetatis praesertim illecto: & laeto legitimoque amore & non respu. animum nostrum occupasset: ueniam mihi dari sponsam impensius amanti uellem: tuo cuius sponsa est: amori faueo: fuit sponsa tua apud me: eadem: qua apud soceros tuos: parentesque suos uerecundia seruata est tibi: ut inuiolatum: & dignum me teque dari tibi donum posset: hanc mercedem unam pro eo munere paciscor: amicus Popu. Roma. sis: & si me uirum bonum credis esse qualem patrem patrumq; meum iam ante haec gentes norant: scias multos nostri similes in ciuitate romana esse: nec ullum in terris populum hodie dici posse: quem minus tibi hoste: tuisq; esse uelis: aut amicum malis. Adolescentes simul pudore gaudioq; percussus dextram Scipionis tenens deos omnis inuocare ad gratiam illi pro se referendam. Quoniam sibi nequaquam satis facultatis pro suo animo: atq; illius erga se esset. Parentes inde cognatq; uirginis appellati: quoniam gratis sibi redderetur uirgo: ad quam redimendam satis magnum attulissent auri pondus: orare Scipionem: ut id ab se donum acciperet: coeperunt: haud minorem eius rei apud se gratiam fore affirmantes: quam redditae inuiolatae foret uirginis. Scipio quando tantopere peterent: accepturum se pollicitus poni ante pedes iussit: uocatoq; ad se Luceio: super dotem: quam inquit: accepturus a focero es: haec tibi a me dotalia dona accedent: aurumq; tollere ac tibi habere iussit. His laetus donis: honoribusq; dimissus domum impleuit populares laudibus & meritis Scipionis. Venisse diis similitum iuuenem uincens omnia tum armis: tum benignitate ac beneficiis. Itaq; delectu clientium habitus: cum mille & cccc. equitibus intra paucos dies ad Scipionem rediit Scipio retento secum Laelio: dum captiuos obsidesq; & praedam ex consilio eius disponderet satis omnibus compositis: data quinquereme captiuis Magone: & quodecim fere senatoribus: qui simul cum eo capti erant: in naue impositis: nunciu uictoriae Romam mittit. Ipse paucos dies: quibus morari Carthagine statuerat: exercendis naualibus pedestribusque copiis absumpsit. Primo die legiones in armis quattuormillium spatio decurrerunt. Secundo die arma curare: & tergere ante tentoria iussit. Tertio die subdibus inter se in modum iustae pugnae concurrerunt: praepilatisque missilibus iaculati sunt. Quarto die quies data. Quinto iterum in armis decursum est. Hunc ordinem laboris quietisque: quoad Carthagine morati: sunt: seruauerunt. Remigio classis ciues: militesque tranquillo in altum euecti agilitatem nauium simulacris naualis pugnae experiebantur. Haec extra urbem terra mariq; corpora simul: animosque ad bellum acuebant. Respublica ipsa strepebat apparatu belli: fabris omnium generum in publica officina inclusis: data cuncta pari cura subibat. Nunc operibus aspiciendis tempus dabat: quaeq; in officinis: quaeq; in armamentario: quae ab naualibus sociorum fabrorum multitudo plurima in singulos dies certamine ingenti feacibat. His ita inchoatis refectionisque quos quassauerant muris: dispositisque praesidiis: accurato iam urbis. Tarraconem est profectus: a multis legationibus protinus in uia aditur: quas partim dato responsio: ex itinere dimisit: partim distulit Tarraconem: quo omnibus nouis ueteribusque sociis edixerat conuentum. Et cuncti fere: qui cis Iberum colunt: populi multiq; etiam ulterioris Hispaniae conuerunt: Carthaginensium duces primo ex industria famam captae Carthaginis compresserant. Deinde: ut clarior res erat: quam ut tegi: ac dissimulari posset: eleuabant uerbis. Nec oppinato aduentu: ac prope furto unius diei urbem unam Hispaniae interceptam: cuius rei tam paruae & praemio elatum insolentem iuuenem immodico gaudio spem magnae uictoriae imposuisse at ubi appropinquare tres duces: tres uictores hostium exercitus audisset: occursuram ei extemplo domesticorum funerum memoriam. Haec in uulgus iactabant: haudquaquam ipsi ignari: quantum sibi ad omnia iurium Carthagine amissa decessisset.

Scipio /
nis coti
netia

Atq; Mi
litarem
medita
tionem

HIC STATUS Rerum Hispaniæ erat. In Italia autem consul Marcellus Salapia per pditionem recepta: Maroneam & Meles de Samnitibus ui coepit. Ad tria millia militum ibi Annibalis: quæ p̄sidii causa relicta erāt oppressa. Prædæ aliquantū eius militi fuit cōcessum. Tritici quoq; ccxl. millia modium: & cx. millia hordei inuenta. Cæteq; nequaquā inde tantum gaudii fuit: quāta clades intra paucos dies accepta est: haud p̄cul ab urbe Herdonea. Castra ibi. Gn. Fuluius proconsul habebat spe recipiendæ Herdoneæ: quæ post cannensem cladē a romanis defecerat: nec loco satis tuto posita nec p̄sidio firmata. Negligentiam insitam ingenio ducis augebat spes ea: quod labare iis aduersus p̄enem fidem senserat: postea quā Salapia amissa excessisse his locis Annibalem in Brutios auditū est. Ab Herdonea ea omnia per occultos nuncios delata Annibali simul curam sociæ retinendæ urbis: & spem fecere icautū hostē aggrediēdi. Exer citu expedito: ita ut famā p̄pe p̄ueniret: magnis itineribus ad Herdoneā contēdit: & quo plus terroris hosti obiiceret: acie istructa accessit. Pari audacia romanus: cōsilio & uiribus impar: copiis raptim eductis cōfligit. Quinta legio & sinistra ala acriter pugnam inierūt. Cæteq; Annibal: signo egribus dato: ut cū pedestres eq̄tesq; occupassent: p̄senti certamine oculos: aīosq; circūuecti: pars castra hostiū: pars tergo oppugnātium iuaderent. Ipse in. Gn. Fuluii similitudinē nominis: quod. Gn. Fuluium p̄torem biēnio ante in his deuicerat locis icrepans: similem euentū pugnæ fore affirmabat. Neq; ea spes uana fuit. Nā cū cōmunis acie & peditū certamine multi cecidissent romanorū: starent tamē ordines signaq; æque/ stes a tergo tumultus simul a castris clamor hostilis auditus: sextā legionē ante quā in secūda acie posita prior a numidis turbata est. Quintā deīde: atq; eos q̄ ad prima signa erāt: auertit. Pars in fugā effusa pars in medio cæsa: ubi & ipse. Gn. Fuluius cū duodecī tribunis militū cecidit. Romanorū sociorumq; quot cæsa ī eo p̄lio millia sint: q̄s p̄ certo affirmet: cū tredecī millia alibi: alibi haud plus quā septē inueniā: Castris p̄daq; uictor potit. Herdoneā q̄a & defecturā fuisse ad romāos cōperit: nec māsūrā ī fide: si inde absessisset: multitudie oī Metapōtū ac turios traducta icendit. Occiditq; p̄icipes: q̄ cū Fuluius colloqa occulta habuisse comperti sunt. Romani q̄ ex tāta clade euaserāt: diuersis itineribus semiermes ad Marcellum consulē in Samniū cōfugerunt. Marcellus nihil admodum tāta clade territus litteras Romam ad senatū de duce: & exercitu ad Herdoneā amissō scribit. Cæteq; eundē se qui post cānēsem pugnam ferocē uictoria Annibalem cōtuderit ire aduersus eum breuemq; illi lætitiā: qua exulta: facturum. Et Romæ quidē luctus tum ingens ex p̄terito: tum timore ī futurg erat. Consul ex Sānio in Lucanos transgressus ad Munistrōnē in conspectu Annibalis loco plano: cū p̄enus collem teneret: posuit castra: addidit & aliam fidentis speciē: quod prior ī aciem eduxit. Nec detrectauit Annibal: ut signa portis efferri uidit. Ita tamē acie instruxerunt: ut p̄enus dextrū cornu ī collem erigeret: romani sinistrum ad oppidum applicarent. Ab hora tertia cū ad noctem pugnam extendissent: fessaq; pugnādo primæ acies essent: a romanis prima legio: & dextra ala ab Annibale hispani milites & funditores baleares: elephantī quoq; cōmissio iam certamine: in præliū acti. Diu pugna neutro inclinata stetit. Primæ legio ni tertia: dexteræ alæ sinistra subiit. Et apud hostes integri a fessis puguam acceperē. Nouum atq; atrox præliū ex tam segni repente exarsit: recentibus animis: corporibūq;. Sed nox incerta uictoria diremit pugnantes. Postero die romani a sole orto in multū diei steterē in acie: ubi nemo hostium aduersus p̄diit: spolia per otium legere: & cōgestos in unum locum cremauere suos. Nocte insequenti Annibal silentio mouit castra: & ī Appuliā abiit. Marcellus ubi lux fugam hostium aperuit: sauciis cum p̄sidio modico Numistrōe relictis: præpositoque his. L. Furio Purpurione tribuno militum: uestigiis institit sequi. Ad Venusiam eū adeptus est. Ibi per dies aliquot cum a statiōibus procurfare: mixta equitum: peditumq; tumultuosa magis prælia quam magna: & ferme oīa romanis secūda fuerunt. Inde per Appuliā ducti exercitus sine ullo memorato certamine cum Annibal nocte signa moueret locū indisiis q̄rens. Marcellus nisi certa luce: & explorato ante non sequere. Capuæ interim Flaccus dum bonis principum uendendis agro: qui publicatus fuerat: locando: locauit aut omne frumentū: t̄ps terit: ne deesset materia in cāpanos scæuendi: nouū in occulto gliscens per iudiciū protractū est facinus: milites ædificiis emotos: simul ut cū agro tecta urbis fruenda locarent: simul metuēs: ne suū quoq; exercitum sicut Annibalis nimia urbis amoenitas emolliret in portis murisq; simetiōs tecta militariter coegerat ædificare. Erant autem plæraq; ex cratibus aut tabulis facta: alia arundine texta: stramento intecta: omne uelut de industria alimentis ignis. Hæc noctis una hora ut omnia incenderent. clxx. cāpani principibus fratribus Blossis coniurauerant. Indicio eius rei ex familia Blossiorum facto portis: repente iussu proconsulis clausis: cum ad arma signo dato milites concurrissent: compræhensi: omnes qui innoxia erāt & quæstione acriter habita: damnati: necatiq;. Indicibus libertas: & eris denamillia data. Nucerinis: & acerranos querentes ubi habitarent non esse: Acerris ex parte incensis. Nuceria deleta. Romam Fuluius ad senatum missit. Acerranis permissum: ut ædificarent: quæ incensa erant Nucerini Atellam: quia id maluerant. Artellanis Galatiam migrare iussis: traducti. Inter multas magnasq; res quæ nunc secūda: nunc aduersæ occupabāt cogitatiōes hoīum: ne tarentinæ quidem arcis excidit memoria. M. Ogu

Cades
romāo
rum ad
Herdo
neam

Pto. nu
mistrū
uocat &
Plynius
Numi/
stranos
noīat
uterq; ī
brutiis

Numi/
strone
potius

Noua
cāpano
rū cōiu
ratio

TERTIAE DECADIS

Legati
Sypha-
cis ro-
mā mis-
si

Ptolo-
mæum
Cleopa-
tra

Muties
ciuis ro-
Factus

linus: & P. Aquilius in Ethruriam legati ad frumentum coemendum: quod Tarentum portaretur p-
fecti: & mille milites de exercitu urbano: par numerus romanorum sociorumque eodem in praesidium
cum frumento missi sunt. Iam aestas in exitu erat: comitiorumque consularium instabat tempus. Sed lit-
terae Marcelli negantis e republi. esse uestigium abscedi ab Annibale: cui cedenti certamenque abnuen-
ti grauius ipse instaret: curam iniiecerant: ne aut consulem Marcellum tum maxime res agentem a bel-
lo auocarent: aut in annum consules deessent. Optimum uisum est: quaquā extra Italiam esset potius
Valerium consulem ex Sicilia reuocare. Ad eum litterae iussu senatus a L. Manlio praetore urbis missae
cum litteris consulis. M. Marcelli ut ex iis nosceret: quae causa patribus eum potius: quam collegam reuo-
candi ex prouincia esset. Eo forte tempore Romam legati a rege Syphace uenerunt: quae iis praedia p-
spera cum Carthaginensibus fecisset memorantes. Regem nec inimiciorem ulli populo quam Caetha-
ginensi: nec amiciosem: quam romano affirmabant esse misisse eum antea legatos in Hispaniam ad
Gn. & P. Cornelios imperatores romanos: nunc ab ipso uelut fonte petere romanam amicitiam uo-
luisse. Senatus non legatis modo benigne respondit: sed ipse legatos cum donis ad regem misit. L. Gemi-
num Petellium. P. Pompilium. Dona tulere togam: & tunicam purpuream: sellam eburneam: pateram
ex quinque pondi auri factam. Protinus & alios Africae Regulos iussit adire: iis quoque: quae darent por-
tatae togae praetextae: & ternae pondi paterae aureae. Et alexandriam ad Ptolemaeum & Cleopatram re-
ges. M. Attilius: & M. Acilius legati ad commemorandam reuocandamque amicitiam missi dona tulere.
Regi togam: tunicam purpuream cum sella eburnea. Reginae pallam pictam cum amiculo purpureo.
Multa ea aestate: qua haec facta sunt ex propinquis urbibus: agri quoque nunciata sunt prodigia. Tusculi
agnum cum ubere lactanti natum. Iouis aedis culmen fulmine ictum: ac prope omni tecto nudatum.
Iidem ferme diebus Anagninae terram ante portam ictam diem ac noctem sine ullo ignis alimento ar-
fisse. Et aues ad compitum anagninum in loco Dianae nidos in arboribus reliquisse. Tarracinae in ma-
re haud procul portu angues magnitudinis mirae lasciuentium piscium more exultasse. Tarquinis por-
cum cum ore humano genitum: & in agro capenate ad lucum Feroniae. iiii. signa sanguine multo die ac
nocte sudasse. Haec prodigia hostiis maioribus procurata decreto pontificum: & supplicatio die unum Romae
ad omnia puluinaria. Alterum & in capenate agro ad Feroniae lucum indicta. M. Valerius Consul litteris excitus
prouincia exercitusque mandato Cincio praetori. M. Valerio Messalla praefecto classis cum parte nauium in Africa praeda-
tum simul speculatumque: quae populus carthaginensis pararet ageretque: misso: pse. x. nauibus Romam p-
fectus: cum prospere peruenisset: senatum habuit. Vbi de suis rebus gestis commemorauit: cum annos pro-
pe. lx. in Sicilia terra marique magnis saepe cladibus bellatum esset: se eam prouinciam confecisse: nemi-
nem carthaginensem in Sicilia esse: neminem siculum: qui metu inde fugati abfuerint: esse omnes in
urbes: agrosque suos reductos arare serere: desertam colique terram tandem frugiferam: ipsis cultoribus:
populorumque romano pace ac bello fidissimum atque annonae subsidium. Exinde Mutinae: & si quorum aliorum me-
rita erga populum romanum erant in senatum introductis honores omnibus ad exoluendam fidem
a consule habiti. Mutines etiam ciuis romanus factus: rogatione a tribuno ple. ex auctoritate patrum
ad plebem lata. Dum haec Romae geruntur. M. Valerius Messalla quinquaginta nauibus cum ante lu-
cem ad Africam accessisset: in prouinciam in agro uticensi excursionem fecit. Eumque depopulatus late:
multis mortalibus cum alia omnis generis praeda captis: ad naues rediit: & ad Siciliam transmisit ter-
todecimo die quam profectus erat: inde Lilybeum reuectus. Ex captiuis: quaestione habita: haec com-
perta: consuli quoque Leuino omnia ordine perscripta: ut sciret quo ordine: uel quo in statu Africae res essent.
Quinquemillia numidarum cum masinissa Galae filio acerrimo iuvene carthagine esse: & alios per to-
tam Africam milites: mercede conduci: qui in Hispaniam ad Asdrubalem traicerentur: ut iis quam ma-
ximo exercitu primo quoque tempore in Italiam transgressus iungeret se Annibali in eo positam uicto-
riam credere carthaginenses. Classem praeterea ingentem apparari ad Siciliam repetendam: eamque se
credere breui traiectionem. Haec recitata a consule ita mouere senatum: ut non expectanda comitia con-
suli censerent: sed dictatore comitiorum habendorum causa dicto: extemplo in prouinciam redeundum.
Illa disceptatio tenebat: quod consul in Sicilia se. M. Valerium messallam: qui tum classi praeesset: dicta-
torem dicturum esse iacebat. Patres extra romanum agrum (eum autem Italia terminari) negabant di-
ctatorem dici posse. M. Lucretius tribunus ple. cum de ea re consulere: ita decreuit senatus: ut consul prius
quam ab urbe discederet: populum rogaret: quem dictatorem dici placeret: eumque: quem populus ius-
sisset: diceret: dictatorem: si consul nolisset: praetor urbanus populum rogaret. Si ne is quidem uellet:
tum tribuni ad plebem ferrent. Cum consul se populum rogaturum negasset: quod suae potestatis eet
praetoremque uetuisset rogare: tribuni plebis rogarunt: plebesque sciuit ut Fuluius: qui tum ad capuam erat:
dictator diceretur. Sed quo die id plebis consilium futurum erat consul clam nocte in Siciliam abiit: de-
stititque patres litteras ad M. Claudium mittendas censuerunt: ut desertae reip. a collega subueniret: di-
ceretque: quem populus iussisset dictatorem. Ita a Marcello consule Fuluius dictator dictus. Et ex eodem
plebiscito a Fulvio dictatore. P. Licinius Crassus pontifex maximus magister equitum dictus Dictator
posteaque Romam uenit. Gn. Sempronium Blesum legatum: quem ad Capuam habuarat: in Ethruriam
prouinciam ad exercitum misit in locum Calphurnii praetoris: quem ut capuae exercituique suo praeesset
litteris exciuit. Ipse comitia: in quem diem primum potuit: edixit: quae certamine inter tribunos dicta-
toremque iniecto: perfici: non potuerat. Galeria iuniorum: quae forte praerogatiua erat. Quintum Ful-
uium: & Quintum Fabium consules dixerat: eodemque iure uocatae reliquae inclinassent: nisi tribu. ple. C. &

L. Ariani interposuissent: qui neque magistratum continuari satis ciuile esse aiebant: & multo foedioris exempli eum ipsum creari: qui comitia haberet. Itaque si suum nomen dictator acciperet: se comitiis intercessuros si aliorum praeterquam ipsius ratio haberetur: comitiis se moram non facere. Dictator cum comitiorum auctoritate senatus: plebiscito: exemploque tutabatur. Namque Gn. Seruilio consule: cum Flaminius alter consul ad Thrasymenum cecidisset: ex auctoritate patrum ad plebem latum: plebemque sciuisse: ut quoad bellum in Italia esset: ex iis qui consules fuissent: quos: & quotiens uellet: reficiendi consules populo ius esset: exemplumque ea in re uetus se habere. L. Posthumii Metelli: qui interrex iis comitiis: quae ipse habuisset: consul cum Gn. Iunio Bibulo creatus esset: recensque. Qu. Fabii: qui sibi continuari consulatum: nisi id bono publico fieret: profecto nunquam sciuisset. His orationibus cum diu certatum esset: postremo ita inter dictatorem & tribunos conuenit: ut eo quod censuisset senatus: staretur. Patribus id tempus reip. uisum est: ut per ueteres: & expertos bellique peritos imperatores resp. gereretur. Itaque moram fieri comitiis non placere. Concedentibus tribunis comitia habita. Declarati consules. Qu. Fabius Maximus quintum. Qu. Flaccus. Fuluius. iiii. Praetores creati. L. Veturius Philo. & T. Quintius Crispinus. C. Hostilius Tubulus. C. Aurunculeius. Magistratibus in annum creatis. Qu. Fuluius dictatura se abdicauit. Extremo aestatis eius classis punica nauium. xxx. cum praefecto Amilcare in Sardiniam traiecit: obliuiscens primo: deinde posteaque ibi. P. Manlius Volso praetor cum exercitu apparuit: circumacta inde ad alteram insulae latus calaritanum agrum uastauit: & cum praeda omnis generis in Africam rediit. Sacerdotes romani eo anno mortui aliquot: suffectique. C. Seruilius pontifex factus in locum. T. Octacilii Crassii. Decemuiri item sacris faciundis in locum. T. Sempronii. T. F. Longi. T. Sempronius. C. F. Longus suffectus. M. Martius rex sacrorum mortuus est: & M. Aemilius Pappus Maximus Curio: neque in eorum locum sacerdotes eo anno suffecti. Et censores hic annus habuit. L. Vulturnum Philone: & P. Licinium Crassum pontificem maximum. Crassus. Licinius: nec consul: nec praetor ante fuerat: quam censor effectus. Ex aedilitate gradum ad censuram fecit. Hi censores neque senatum legerunt: nec quicquam reip. egerunt. Mors diremit. L. Veturium. Inde & Licinius censura se abdicauit. Aediles curules Veturius: & P. Licinius Varus ludos romanos diem unum instaurarunt. Aediles plebis. Qu. Cautius: & L. portius Licinius ex multatitio argento signa aenea ad cereris dedere: & ludos pro temporis huius copia magnifici apparatus fecere. Exitu anni huius die. iiii. & xxx. qua a Sarracone profectus erat. Laelius Romam uenit legatus Scipionis: is cum agmine captiuorum ingressus urbem magnum concursum hominum fecit. Postero die in senatum introductus captam Carthaginem caput Hispaniae uno die receptasque aliquot urbes: quae defecissent: nouasque in societatem ascitas exposuit. Ex captiuis comperta his fere congruentia: quae in litteris fuerat. M. Valerii Messallae: maxime mouit patres Asdrubalis transitus in Italiam uix Annibali atque eius armis subsistentem. Productus in concionem Laellius eadem disseruit. Senatus ob res foeliciter a Scipione gestas supplicationes in unum diem decreuit. C. Laellium primo quoque tempore: cum quibus uenerat nauibus: redire in Hispaniam iussit. Carthaginis expugnationem in hunc annum contuli multis auctoribus: haud nescius quosdam esse: qui anno insequenti captam tradiderint: quod mihi minus simile ueri uisum est annum integrum Scipionem nihil gerendo in Hispania consumpsisse. Qu. Fabio Maximo quintum. Qu. Fuluius Flacco tertio. Consulibus idibus martiis: quo die magistratum inierunt. Italia ambobus prouincia decreta. Regionibus tamen partitum imperium. Fabius ad Tarentum: Fuluius in lucanis ac brutiis rem gereret. M. Cludio prorogatum in annum imperium. Praetores sortiti prouincias. C. Hostilius Tribulus urbanam. L. Veturius Philo peregrinam cum Gallia. T. Quintius Crispinus capuam. C. Aurunculeius Sardiniam. Exercitus ita per prouincias diuisi Fuluius duae legiones: quas in Sicilia Valerius Leuinus haberet. Qu. Fabio: quibus in Ethuria. C. Calphurnius praesesset. Exercitus urbanus ut in Ethuriam succederet. C. Calphurnius eidem praesesset prouinciae exercituique: quem. Qu. Fuluius habuisset. Capuam exercitumque Quintius obtineret. C. Hostilius ab. Gn. Lectorio proconsule prouinciam exercitumque: qui tum iam Arimini erat: acciperet. M. Marcello: qui consul bene rem gesserat: legiones decretae. M. Valerio cum. L. Cincio: his quoque est prorogatum in Sicilia imperium: Cannensis exercitus datus: eumque supplere ex militibus: qui ex legionibus. Gn. Fuluii superessent: iussi. Conquisitos eos cons. in Siciliam miserunt: additaque eadem militiae ignominia: sub qua cannenses militabant: quique ex praetoris. C. Fuluii exercitu ob similis iram fugae missi eo ab senatu fuerant. C. Aurunculeio eadem in Sardiniam legiones: quibus. P. Manlius Volso: qui eam prouinciam obtinuerat: decretae. P. Sulpicio eadem legione: eademque classe Macedoniam obtinere iussu prorogatum in annum imperium. xxx. quinqueremes ex Sicilia Tarentum ad Fabium consulem mitti iussae: caetera classe placere praedatum in Africam: & ipsum. M. Valerium Leuinum traicere: seu. L. Cincium: seu. M. Valerium Messalam uellet. Nec de Hispania quicquam mutatum: nisi quod non in annum Scipioni Syllanoque sed donec reuocati a senatu forent: prorogatum imperium est: ita prouinciae exercitusque in eum locum partita imperia. Inter maiorum rerum curas comitia Maximi Curionis: cum in locum. M. Aemilii sacerdos crearetur: uetus excitauerunt certamen. Patriciis negantibus. C. Manlii Attelii qui unus fuit ex plebe potens: rationem esse habendam: quia nemo ante eum: nisi ex patribus id sacerdotium habuisset. Tribuni appellati: ad senatum reiecerunt. Senatus populo potestatem fecit. Ita primus ex plebe creatus Maximus Curio. C. Manlius Attelii. Et flaminem dialem inuitum augurari coegit. P. Licinius pontifex Maximus. C. Valerium Flaccum decemuirum sacris faciundis Creatus in locum Mutii scaeuolae demortui. C. Lectorius. Causam inaugurare coacti Flaminis

Fabius
Maxi.
Q. Ful-
uius flac-
cus cons.

Prouin-
ciae con-
sulibus
& prori-
bus de-
cretae

TERTIAE DECADIS

bens reticuissem: ni ex mala fama in bonam uertisset. Ob adoleſcētiam negligentem: luxuriosamq; C. Flaccus flamen captus a P. Licinio pōtifice maximo. L. Flacco fratri germano: cognatisq; aliis ob eadem uitia inuisus. Is ut animum eius cura sacrorum & cærimoniæ cepit: ita repente exiit antiquos mores: ut nemo tota iuuentute haberetur prior: nec probatior prioribus patrum suis pariter alienisq; eēt. Huius famæ consensu elatus ad iustam fiduciam sui rem intermissam per multos annos ob indignitatem flaminum priore repetiuit: ut in senatum introiret. Ingressum eum curiam cum L. Licinius prætor inde eduxisset tribu. ple. appellauit flamen. Vetustum ius sacerdotii repetebat: datum id cum toga prætexta & sella curuli: & Flaminio esse: prætor nō exoletis uetustate annalium exemplis stare ius: sed recentissime cuiusq; consuetudinis usu uolebat: nec patrum: nec auog; memoria dialem queng; id ius surpassē tribuni rem inertia flaminum obliteratam ipsis non sacerdotio damno fuisse: cum equum censuissent: ne ipso quidem contra tendente prætorē: & magno assensu patrum plebisue flaminem in senatum introduxerunt: Omnibus ita existimantibus magis sanctitate uitæ: quam sacerdotii iure rem eam flaminem obtinuisse. Consules priusquam in prouincias irent: duas urbanas legiones in supplementum quantum opus erat: cæteris exercitibus: militum scripserunt. Urbanum ueterem exercitum Fuluius cōsul. Gn. Fuluius Flacco legato: frater hic consulis erat: in Ethruriam dedit ducendum. Et legiones quæ in Ethruria erāt. Romam deducendas. Et Fabius consul reliquias exercitus Fuluiani conquiritas (fuerunt autem ad triamillia. ccc. xxxvi.). Qu. Maximum filium ducere in Siciliam ad M. Valerium proconsulem iussit: atq; ab eo duas legiones: & triginta quinqueremes accipere. Nihil hæc eductæ ex insula legiones minuerunt nec uiribus: nec spe eius prouinciæ præsidium. Nam cum præter egregiæ suppletas duas ueteres legiones transfugarum etiam numidarum equitum: peditumq; magnam uim heberet: siculos quoque: qui in exercitu Epicidis aut pœnorum fuerant: belli peritos uiros milites scripsit. Ea externa auxilia cum singulis romanis legionibus adiunxisset: duorum speciem exercituum seruauit. Altero. L. Cincium partem insulæ: qua regnum Hieronis fuerat: tueri iussit. Altero ipse cæteram insulam tuebatur: diuisam quondam romani imperii: puniciq; finibus Classis quoq; nauium septuaginta parata ut omni ambitu littorum præsidio oræ maritimæ essent: ipse cum Mutinis equitatu prouinciam peragrabat: ut uiseret agros: cultaque ab incultis notaret & perinde dominos laudaret: castigaretq;. Ita tantum ea cura frumenti prouenit: ut & Romam mitteret: & Catinam conueheret: unde exercitui: qui ad Tarentum æstiuæ acturus esset possit præberi. Cæterum transportati milites in Siciliam & erat maior pars latini nominis: sociorumq; prope magni motus causa fuere: adeo ex paruis sæpe magnarum: momenta rerum pendent. Fremitus enim inter latinos: sociosq; in consiliis ortus: decimum annum delectibus & stipendiis exhaustos esse. Quotannis ferme clade magna pugnare: alios in acie occidi: alios morbo absumi: magis perire sibi ciuem: qui a romano miles lectus sit: quam qui a pœno captus. Quippe ab hoste gratis remitti in patriam a romanis extra Italiam in exilium uerius: quam in militiam allegare. Octauum iam sibi annum senescere canensem militem moriturum: antequam Italia hostis abscedat. Quippe nunc cum maxime florens uiribus excedat: si ueteres milites non redeant in patriam noui legantur: breui neminem superfuturum. Itaq; quod propediem res ipsa negatura sit prius quam ad ultimam solitudinem atq; egestatem perueniant: negandum. Popu. Ro. esse: si consentientes in hoc socios uideant romani: profecto de pace cū carthaginensibus iungenda cogituros. Aliiter nunquam uiuo Annibale sine bello Italiam fore. Hæc acta in consiliis. xxx. tum coloniæ. Popu. Ro. erant: ex iis. xii. cum omnium legationes essent Romæ: negauerunt consulibus esse: unde milites pecuniæq; darent. Eæ fuere Ardea: Nepetes. Sutrium: Minturnæ: Iuturna: Alta: Carseoli: Sueſſa: Cære: Laticates: Narnia: Interamna: Noua re consules icti cum abstertere eos a tam detestabili consilio uellent: & castigando increpandoque: plusquam leniter agendo: profecturos rati: eos ausos esse: consulibus dicere aiebat: quod consules in senatu: ut pronunciarent: in animum inducere non possent. Non enim detractionem eam munerum militiæ: sed apertam defectionem a Po. Ro. esse. Redirent itaq; prope in colonias: & tanquam integra re locuti magis quam ausi: tantum nefas cum suis consulerent. Admonebant non campanos neq; tarentinos eos esse: sed romanos: inde oriundos: inde in colonias: atq; in agrum bello captum stirpis augendæ causa missos. Quæ liberi parentibus deberent: ea illos romanis debere: si ulla pietas: si memoria antiquæ patriæ esset. Consulerent igitur de integro: nam tum quidem: quæ temere agitassent: ea prodendi imperii Romani tradendi Annibali uictori esse. Cum alternis hæc consules diu iactassent: nihil moti legati: neq; se quod domum renūciarēt: habere: dixerūt: neq; senatum suum quid noui consuleret: ubi nec miles: qui legeretur: nec pecunia: quæ daretur: in stipendium esset. Cum obstinatos eos uiderent consules rem ad senatum detulerunt. Vbi tantus pavor hominum animis est iniectus: ut magna pars actum de imperio diceret. Idem alias colonias facturas. Idem socios consensisse omnes ad prodendam Annibali urbem Romam. Consules hortari & consolari senatum: & dicere alias colonias in fide atq; officio pristino fore. Eas quoq; ipsas: quæ officio decessissent: si legati circa eas colonias mittantur: qui castigent: non qui precentur: uerecundiam imperii habituras esse. Permissum a senatu iis cum esset: agerent: facerent: ut e repub. ducerent: temptatis prius aliarum coloniarum animis: citauerunt legatos: quæsiueruntq; ab iis: ecquid milites ex formula paratos haberent. Pro duodeuiginti coloniis. M. Sextilius Fregellanus respondit: & milites paratos ex formula esse: & si pluribus opus esset: pluris daturus: & quicquid aliud imperaret: uelletq; Populus Romanus enixe facturos: ad id sibi neque opes deesse: animum etiam superesse. Consules sibi parum uideri præfati pro meri-

Att. di/
scepta/
tionē de
iure fla/
minū

Colōia/
rū & ur/
biū lati/
ni noīs
cogita/
ta defe/
ctio

to eorum sua uoce collaudari eos: nisi uniuersi patres in curia gratias egissent: sequi in senatum eos iusserunt. Senatus quam poterat honoratissimo decreto: allocutus eos: mandat consulibus: ut ad populum quoque eos producerent: & inter multa alia præclara: quæ ipsis maioribusque suis præstitissent: recens etiam meritum eorum in rempu. commemorarent. Ne nunc quidem post tot sæcula fileantur fraudenturue laude sua: Signini fuere: & nolani: & norbani: fatriculanique: & brundusini: & fregellani: & nucerini: & adriani: & firmani: & ariminenses. Et altero mari pontiani: & pestani: & consani. Et mediterranei beneuentani: & fernini: & spoletani: & placetini: & cremonenses. Harum coloniarum subsidio: tum imperium Popu. Ro. stetit: iisque gratiæ & in senatu: & ad populum actæ: duodecim aliarum coloniarum: quæ detrectauerunt imperium: mentiones patres fieri uetuerunt. Neque illos dimitti: neque retineri: neque appellari a consulibus. Et tacita castigatio maxime ex dignitate populi romani uisa est. Cætera expediendis: quæ ad bellum opus erant consulibus aurum uicesimarium: quod in sanctiore ærario ad ultimos casus seruabatur: promissi placuit: prompta ad quattuormillia pondo auri. Inde quinquaginta pondo data consulibus: & M. Marcello: & P. Sulpicio procons. & L. Veturio prætori: qui Galliam prouinciam sortitus erat. Additumque Fabio cons. c. pondo auri præcipuum: quod in arcem Tarentinam portaretur. Cætero auro usi sunt ad uestimenta pecunia præsentis locanda exercitui: qui in Hispani bellum sua secunda fama ducisque gerebat. Prodigia quoque prius quam consules proficiscerentur: procurari placuit. In Albano monte tacta de cælo erant: signum Iouis: arborque templo propinqua: & ostiæ lacus: & Capuæ murus: Fortunæque ædes: & Sinuessæ murus portaque hæc de cælo tacta. Cruentam etiam aquam fluxisse albanam quidam auctores erant. Et Romæ intra cellam ædis Fortunæ Fortis de capite signum: quod in corona erat: in manu sponte sua prolapsum: & Priuerni fati constabat bouem esse locutum: uulturumque frequenti foro in tabernam deuolasse. Et Sinuessæ natum ambiguo inter marem & foeminam sexu infantem: quos androgynos uulgi: ut plerumque faciliore ad duplicanda uerba græco sermone appellat. Et lactæ pluuisse. Et cum elephantis capite puerum natum. Ea prodigia hostiis maioribus procurata. Et supplicatio circa omnia puluina. Obsecratio in unum diem indicta. Et decretum ut Gn. Hostilius prætor ludos Apollinis: sicut his annis uoti factique erant: uoueret: faceretque. Per eos dies & censoribus creatis. Q. Fuluius consul comitia habuit. Creati censes ambo: qui nondum consules fuerat. M. Cornelius Cethegus. P. Sæpronius Tuditanus. Censes ut agrum campanum fruendum locarent ex auctoritate patrum latum in plebem est: plebesque sciuit. Senatus lectione contentio inter censes de principe legendo tenuit. Sempronii lectio erat. Cæterum Cornelius more traditum a patribus sequendum aiebat: ut qui primus censor ex iis qui uiuerent: fuisset: eum principem legeret. Is L. Manlius Torquatus erat. Sæpronius: cui dii sortem legendi dedissent: & ius liberum eisdem dedisse deos: se id suo arbitrio facturum lecturumque. Q. Fabium Maximum: quem tum principem romanæ ciuitatis esse: uel Annibalem iudice: dicturus esset: Cum diu certatum esset uerbis: concedente collega: lectus a Sæpronio princeps in senatum. Q. Fabius Maximus consul. Inde alius lectus senatus: octo præteritis: inter quos. M. Cecilius Metellus infamis auctor deserendæ Italiæ post cannensem cladem. In equestribus quoque notis eadem seruata causa: sed erant perpauca: quos ea infamia attingeret: illis omnibus & multi erant adempti equi: qui cannensium legionum equites in Sicilia erant. Addiderunt acerbitati etiam tempus: ne præterita stipendia procederent: iis qui equo publico meruerant: sed dena stipendia equis priuatis facerent. Magnam præterea numerum eorum conquisierunt: qui equo mereri deberent: atque ex iis: qui principio eius belli sedecim annos nati fuerant: neque militauerant omnes ærarios fecerunt. Locauerunt inde reficienda: quæ circa forum incendio consumpta erant. vii. tabernas: macellum: atrium: regiam. Transactis omnibus: quæ agenda erant: consules ad bellum profecti. Prior Fuluius prægressus Capuam. Post paucos dies consecutus Fabius: qui at collegam coram obtestatus: & Marcellum per litteras quam acerrimo bello derineret Annibalem: dum ipse Tarentum oppugnaret. Ea urbe adempta hosti undique pulso: nec ubi consisteret: nec quid fidum respiceret: habenti ne remorandi quidem causam in Italia fore. Regium etiam nuncium mittit ad præfectum præsidii: quod a Leuino cons. aduersus brutios ibi locatum erat. viii. millia hominum: pars maxima ab Agatirna: sicut antea dictum est: ex Sicilia traducta: rapti itinere hominum assuetorum. Additi erant brutiorum in diem perfugæ: & audaciæ & audiendi omnia necessitatibus pares. Hanc manum ad brutium agrum primum depopulandum duci iussit: inde ad Cauloniam urbem oppugnandam. Imperata non impigre solum: sed etiam auide executi: direptis fugatisque cultoribus agri: summa ui urbem oppugnabant. Marcellus & consulis litteris excitus: & quia in animum induxerat: neminem ducem Romanum tam parum Annibali: quam se esse. ut primum in agris pabuli copia fuit: ex hybernis profectus ad Canusium Annibali occurrit. Sollicitabat ad defectionem canusinos pœnus. Cæterum: ut appropinquare Marcellum audiuit castra inde mouit. Aperta erat regio sine ullis ad insidias latebris. Itaque in loca saltuosa cedere inde cepit. Marcellus uestigiis instabat: castraque castris conferebat: & opere perfecto extemplo in aciem legiones educebat. Annibal turmatim per equites: peditumque iaculatores leuia certamina serens casum uniuersæ pugnae non necessarium ducebat. Tractus est tamen ad id: quod uitabat certamen. Nocte prægressum eum assæctur locis planis ac patentibus Marcellus: castra inde ponentem pugnando undique immunitores operibus prohibet: ita signa collata pugnatumque totis copiis: & iam cum nox instaret: Marte æquo discessum est. Castra exiguo distantia spacio raptim ante noctem præmunita. Postero die luce præia Marcellus in aciem copias eduxit. Nec Annibal detrectauit certamen: multis uerbis adhortatus milites: ut memores Thrasymeni: Canarumque: conunderet ferociam hostis: urgere atque instare eum: non castra ponere pati: non

Aug. in
censima/
riū qn/
gēta pō
do nam
quiqua
gita da/
ta stul/
tū ē cre/
dere p/
digia

Andro/
gynus
qd sit

Caulo/
nia

TERTIAE DECADIS

Pugna respirare: aut circumspicere quottidie simul orientem solem: & romanā aciem in campis uidēdam esse
Anniba si uno praelio haud incruentus habeat: quietius deinde eum tranquilliusq; bellaturum. His irritati ad/
li & pe hortationibus: simulq; tædio ferociæ hostiū quottidie instantiū: laceffentiumq; acriter praelium ineūt
nis scda pugnatū amplius duabus horis est. Cedere inde a romanis dextera ala: & extraordinarii cœpere. Quod
 ubi Marcellus uidit: duodeuigesimā legionē in primam aciē inducit. Dum alii trepidi cedunt: alii segni
 ter subeunt: turbata tota acies est: deinde prorsus fusa: & uincente pudorē metu terga dabāt. Cecidereq;
 in pugna duomillia & septingenti ciuiū sociorūq;: in his quattuor romani centuriones fuere: duo tribu
 ni militum. M. Licinius: & M. Eluius. Signa militaria quattuor de ala priā: quæ fugit: duo de legione:
 quæ cedentibus sociis successerat: amissā. Marcellus: posteaquā in castra reditū est: concionē adeo sœuā
 atq; acerbam apud milites habuit: ut praelio per diem totum infeliciter tolerato: tristior rati ducis ora
 tio esset. Diis imortalibus ut in tali re grates laudesq;: inquit: ago: quod uictor hostis cum tanto pauore
 incidentibus uobis in uallum portasq; nō ipsa castra est aggressus: deseruissetis profecto eodem terrore
 castra: quo dimisistis pugnam: qui pauor hic? qui terror? quæ repente: qui & cum quibus pugnaeris:
 obliuio animos inuasit? Nempe iidem sunt ii hostes: quos uincendo: & uictos sequendo priore æstate
 absumpsistis: quibus dies noctesq; fugientibus per hos dies institistis: quos leuibus praeliis fugastis: quos
 hesternō die nec iter facere: nec castra ponere passi estis. Dimitto ea: quibus gloriari potestis: cuius & ipius
 pudere: ac pœnitere uos oportet: referam. Nempe æquis manibus hesternā die diremistis pugnam: qd
 hæc nox? quid hæc dies abstulit? uestræ his copiæ imunitæ sunt: an illorum auctæ? Non equidem mi
 hi cum exercitu meo loqui uideor: nec cum Romanis militibus corpora tatum: atq; arma eadem sunt:
 an si eosdem animos habuissetis: terga uestra uidisset hostis? signa alicui manipulo: aut cohorti abstu
 lisset? non adhuc cæsis Romanis legionibus gloriabatur: uos illi hodierno die primum fugati exerci
 tus dedistis decus. Clamor inde ortus: ueniam eius diei daret: ubi uellet: deinde experiret militum suo
 rum animos. Ego uero experiar inquit: milites: & uos crastina die in aciem educam ut uictores potius
 quam uicti ueniam impetretis: quam petitis. Cohortibus quæ signa amiserant: hordeum dare iussit.
Att. mi Centurionesq; manipulorum: quorum signa amissa fuerant: districtisq; gladiis destinctos destituit: &
litares ut postero die oēs pedites equitesq; armati adessent: edixit. Ita concio dimissa: fatendo iure ac merito se/
añaduer se increpitōs: neq; illo die uirum quemquam in acie Romana fuisse: præter unum ducē: cui aut morte
siones fatiffaciendum: aut egregia uictoria esset. Postero die ordinati armatiq; ad edictum aderant. Imperator
 eos collaudat: pronunciatq; a quibus orta pridie fuga esset: cohortes quæ signa amiserant: se i primam
 aciem educaturum: edicere iam sese omnibus pugnandum: ac uincendum esse: & adnitendum singulis
 uniuersisq; ne prius hesternæ fugæ: quam hodiernæ uictoriæ fama Romam perueniat. Inde cybo cor
 pora firmare iussi: ut si longior esset pugna: uiribus quoq; sufficerent. Vbi omnia dicta factaq; sunt: q;
 bus excitarentur animi militum: in aciem procedunt. Quod ubi Annibali nūciarum est: cum eo nimi
 rum: inquit: hoste res est: qui nec bonam: nec malam ferre fortunam potest: seu uicit: ferociter instat ui
 ctis: seu uictus est: instaurat cum uictoribus certamen. Signa ide canere iussit: copias educit: pugnatum
 utrinq; aliquanto: quam pridie acrius est. Pœnis ad obtinendum hesternum decus adnitentibus. Ro
 manis ad demendam ignominiam. Sinistra ala ab romanis: & cohortes quæ amiserant signa: in priā
 acie pugnant: & legio uicesima a dextero cornu instructa. L. Cornelius Lentulus: & C. Claudius Ne
 ro legati cornibus præerant. Marcellus mediam aciem hortator: testisq; præsens firmabat. Ab Anniba
Verba le hispani primam obtinebant frontem: & id roboris in omni exercitu erat. Cum anceps pugna diu ef
Annib fet. Annibal elephantosq; in primam aciem induci iussit: si quem iniicere tumultum ea res ac pauorem
balis de possēt. Et primo turbarunt signa: ordinēq; & partim conculcatis: partim dissipatis terrore: qui circa
Marcel erant: nudauerant una parte aciem: latiulq; fuga manasset: ni. C. Decimus Flavius tribunus militum: si
lo gno arrepto: primi hastati manipulum eius signi se sequi iussisset: duxit: ubi maxime tumultum con
Scda ro globatæ belluæ faciebant: pilaque in eas coniici iussit. Hæfere omnia tæla haud difficile ex propinquo
māox in tanta corpora ictu: & tam confecta turba: sed ut non omnes uulnerati sunt: ita in quorum tergis pila
pugna fixa steterē: ut genus est anceps: i fugam uersi: & integros auertere: cum iam nō unus manipulus: sed p
 se qsq; miles: qui modo assequi agmen fugientium elephantorum poterat: pila cōiicere: eo magis ruere in
 suos belluæ: tātōq; maiorē stragē ædiderē: quā iter hostes ædiderāt: q̄to acrius pauor cōsternatas agit: q̄
 insidētis magistri iperio regūt. In pturbatam trāscursu bælluæ aciem signa iſerūt romāi pedites: &
 haud magno certamēte dissipatos trepidatēsq; auertūt. Tū i fugiētes equitatū imittit Marcellus: nec atē
 finis sequēdi ē factus: quā i castra pauētes cōpuli sunt: Nā sup alia: quæ terrore trepidationēq; fecerant:
 elephāti forte duo i ipsā porta corruerāt: coactiq; erāt milites p fossām uallūq; ruere in castra: ibi maxia
 hostiū cædes facta. Cæsa ad octomillia hominū: qnq; elephāti. Nec romanis icruēta uictoria fuit: mille
 ferme & septigēti de duabus legiōibus: & sociorū supra. M. & ccc. occisi. Vulnerati p multi ciuiū socio
Hirpini rumq;. Annibal nocte pxima castra mouit. Cupiētē iſequi Marcellū phibuit multitudo sauciorū. Spe
a pœnis culatores: qui pſeqrētur: agmē missi: postero die rettulerūt brutios Annibalē petere. Iisdē ferme diebus
ad lucāi & ad. Q. Fuluiū cōsulē hirpini: & lucani: & uolscētes: traditis præsiidiis Annibalis: quæ in urbibus habe
& roma bant: dedidere sese: clamētēq; a consule cum uerborum tantū castigatione ab errore præterito recepti
nos sed sunt. Et brutiis similis spes ueniæ facta est: cum ab iis Vrbius: & Pactius fratres longe nobilissimi gen
āt uol tis eius eādēmq; quæ data lucanis erat: cōdicionē deditiōis petentes uenissent. Q. Fabius cōsul oppidū
stentes in salentinis Manduriam uicepit. Ibi ad quattuormillia hominum capta: & cæteræ prædæ aliquany

rum. Inde Tarentum profectus in ipsis faucibus portus posuit castra. Naues: quas Liuius tutadis com-
 meatibus habuerat: partim machinatiõibus onerat: apparatusq; mœniũ oppugnandõ: partim tormētis
 & saxis: omniq; missiliũ tælõrũq; genere instruit: onerarias quoq; nō eas solũ: quæ remis agerentur: ut
 alii machinas: scilicet ad muros ferrēt: alii procul a nauibus uulnerarēt mœniũ propugnatores: eæ na-
 ues ab aperto mari: ut urbē aggredierentur: instructæ paratæq; erant. Et erat libere mare classe punica: cū
 Philippus oppugnare ætholos pararet Corcyram trāmissa. In brutiis interī Cauloneæ oppugnatores
 sub aduētũ Annibalis ne opprimerētur: in tumultũ a præsentĩ ipetũ tutũ se receperē. Fabiũ tarentũ obsi-
 dentē leue dictũ momētũ ad rē ingentē potiundã adiuuit. Præsidũ brutiorũ datũ ab Annibale tarētini
 habebāt: eius præsidii præfectus deperibat amore mulierculæ: cuius frater ī exercitu Fabii cōsulis erat.
 Is certior litteris sororis factus de noua cōsuetudine aduenæ locupletis. atq; iter populares tā honorati:
 spem nactus per sororē quolibet ipelli posse amantē quid speraret: ad cōsulē detulit. Quæ cū haud ua-
 na cogitatio uisa esset: pro trāsfuga iussus Tarentũ trāfire: ac per sororē præfecto conciliatus: primo oc-
 culte aium eius tēptando: deinde satis explorata leuitate: blādiciis muliebrius ppulit eũ ad proditiõē cu-
 stodiæ loci: cui præpositus erat: & ubi ratio agendæ rei & tēpus conuenit: miles nocte per interualla sta-
 tionũ clam ex urbe missus: ea quæ acta erant: quæq; ut agerentur: cōuenerāt: ad cōsulē refert. Fabius ui-
 gilia prima: dato signo iis: q; in arce erāt: quiq; custodiã portus habebant: ipse circuito portu a regiõē ut
 bis orientē uersa occultus sedebat. Canere inde tubæ ab arce simul: & a portu: & a nauibus: quæ aperto
 mari appulsæ erant: clamor undiq; cū igenti tumultu. unde minimũ periculũ erat: de industria ortus.
 Consul iteq; silentio continebat suos. Igitur Democrates: qui p̄fectus classis fuerat: forte illi loco p̄posi-
 tus: posteaquã quieta oĩa circa se uidit: alias partes eo tumultu personare: ut captæ urbis interdum exci-
 taretur clamor: ueritus ne inter cunctationē suã cōsul aliquã uĩ faceret: signaq; inferret: p̄sidũ ad arcem
 unde maxie terribilis accedebat sonus: traducit. Fabius cū & ex temporis spatio & ex silētio ipso: quod
 ubi paulo ante strepebant: excitates uocātesq; ad arma: inde nulla accedebat uox: deductas custodias sen-
 sisset: ferri scalas ad eã partē muri: qua brutiorũ p̄sidũ esse agitatae proditiõis cōciliator nūciauerat: iu-
 bet. Ea primũ captus ē murus: adiuuātibus: recipientibusq; brutiis & transcessum in urbē est: inde & p̄-
 xima referta porta: ut sequenti agmine signa inferrentur. Tũ clamore sublato: sub ortũ ferme lucis nul-
 lo obuio armato in foc; perueniunt: oēsq; undiq; qui ad arcē portũq; pugnabant: in se cōuerterũt. Præ-
 liũ in aditu fori maiore ipetu: quã perseuerãtia cōmissum est: non aĩo non armis: nō arte belli: non uigo-
 re: aut uiribus corporis: par romano tarentinus erat. Igitur pilis tantũ coniectis prius pœne: quã conse-
 rerent manus: terga dederunt: dilapsiq; per nota urbis itinera ī suas amicorũq; domos. Duo ex ducibus
 Nico & Democrates fortiter pugnātes cecidere. Philomenes: qui p̄ditionis ad Annibalē auctor fuerat:
 cum citato equo ex prælio actus esset: uacuis paulo post equus uagans erransq; per urbē corpus nusq;
 inuentũ est: creditũ uulgo ē ī puteũ apertũ ex equo p̄cipitatũ esse. Carthalonē autē p̄fectũ punici præsi-
 dii cū cōmemoratione paterni hospitii: positis armis: uenientē ad cōsulē miles obuio obruncat. Alii
 alios passim sine discrimine armatos inermesq; cædũt carthaginenses tarētinosq; pariter. Brutii quoq;
 multi interfecti seu per errorē: seu uetere in eos insito odio: seu ad proditiõis famã: ut uĩ potius atq; ar-
 mis captũ Tarentũ uideretur extinguendã: tũ a cæde ad diripiendã urbē discursum. xxx. millia seruiliũ
 capitũ dicuntur capta: Argenti uis ingens facti: signatiq;. Auri. lxxxiii. millia pondo. Signa tabulæq; pro-
 pe ut Syracusã ornamenta æquarent: Sed & maiore animo generis eius præda abstinuit Fabius: quã
 Marcellus: qui interroganti scribæ quid uellet fieri de signis: ingentis magnitudinis dii sunt: suo quisq;
 habitu in modum pugnantium formati: deos iratos Tarentinis reliqui iussit. Murus inde: qui urbem
 ab arce dirimebat: dirutus est & disiectus. Dum hæc Tarenti aguntur: Annibal iis: qui Cauloniam obsi-
 debant: in deditionem acceptis: audita oppugnatione Tarenti: dies noctesq; cursim agmine facto: cum
 festinans ad opem ferendam captam urbem audisset. Et romani: inquit: suum Annibalem habent: ea-
 dem qua ceperamus arte Tarentũ aimsimus. Ne tamen fugientis modo uertissē agmen uideretur: quo
 constiterat loco: quinque millia ferme ab urbe posuit castra. Ibi paucos moratus dies. Metapontum se-
 se recepit. Inde duos Metapontinos cum litteris principum eius ciuitatis ad Fabium Tarentum mittit
 fidem a consule accepturos: impunita iis priora fore: si Metapontum ei cum præsidio punico prodĩ-
 dissent. Fabius uera: quæ afferrent: esse ratus: diem qua accessurus esset Metapontum: constituit: litte-
 ras ad principes misit: quæ ad Annibalem delatæ sunt. Enim uero lætus successu fraudis: sine Fabius
 quidem dolo inuictus fuisset: haud procul Metaponto insidias ponit. Fabio auspicianti: priusquam
 egrederetur a Tarento: aues semel atque iterum non addixere. Hostia quoque cæsa: consulenti deos
 auruspex cauendum a fraude hostili: & ab insidiis prædixit. Metapontini: posteaquam ad constitu-
 tam non uenerat diem: remissi ut cunctantem hortarentur: repente compræhēsi metu grauioris quæ-
 stionis detegunt insidias. Aestatis eius principio: qua hæc agebantur. P. Scipio in Hispaniam cum hye-
 mem totam reconciliandis barbarorum animis partim donis: partim remissione obsidũ captiuorũq;
 absumpsisset. Edesco ad eum clarus inter duces hispanos uenit. Erant coniunx liberiq; eius apud roma-
 nos: sed præter eam causam etiam uelut fortuita inclinatio animorum: quæ Hispaniam omnē auerte-
 rat ad romanum a punico imperio: traxit eũ. Eadē causa Indibili Mandonioq; fuit: haud dubie omnis
 Hispaniæ principibus: cū oĩ populorũ manu: relicto Asdrubale secedenti in iminētes castris eius tumu-
 los: unde per cōtinētia iuga tutus receptus ad romanos esset. Asdrubal: cū hostiũ res augescere tantis in-
 cremētis cerneret: suas iminui: ac fore ut nisi audēdo aliqd moueret: qua cœpissent: ruerēt dimicare q̄

Tarētũ
a Fabio
recipiē

Metapontum
recipiē

Præda
Tarētia

Metapontum
recipiē

Edesco
Indibili
Mandonius

Instr. T
Atf. In
dibilis
accura
ta ora
tionem

Atf. in
strata
gemma

Atf. ho
stium
stragē

Atf. ho
stium
stragē

Atf. ho
stium
stragē

primum statuit. Scipio audus etiam certaminis erat tum ea spe quā successus rerum augebat: tum quā prius: quā iungeretur hostium exercitus: cum uno dimicare duce exercituque: quam simul cum uniuersis malebat. Ceterum etiā si cū pluribus pariter dimicandū foret: arte quadā copias auxerat. Nam cum uideret nullū esse nauium usum: quia uacua oīs Hispaniā ora classibus punicis erat: subductis nauibus Tarraconē nauales socios terrestribus copiis addidit. Et armos affatim erat captos Carthagiē: & quae post captam eam fecerat: tāto opificū numero icluso. Cum iis copiis Scipio ueris principio a Tarraconē egressus: Iā enim & Laellius redierat ab Roma: sine quo nihil maioris rei motū uolebat ducere ad hostē pergit. Per oīa pacata eunti: ut cuiusque populi fines transfiret: psequentibus excipientibusque sociis. Indibilis & Mandonius cū suis copiis occurrerunt. Indibilis pro utroque locutus: haud quaquam ut barbarus stolidē incauteque: sed potius cum uerecunda grauitate propiorque excusanti transitionem ut necessariā: quā gloriantī eam uelut primā occasionē raptam. Scire enim se transfugae nomen execrabile ueteribus sociis: nouis suspectum esse. Neque enim se reprehendere nomen hominū: si tam anceps odiū causa nō nomen faciat. Merita inde sua in duces carthaginēses cōmemorauit. Auariciam contra eorum: superbiāque & omnis generis iniurias in se: atque populares: itaque corpus dūtaxat suū ad id tempus apud eos fuisse: animū iam pridem ibi esse: ubi ius ac fas crederent coli: ad eos quoque confugere supplices: qui nequeant hominū uim atque iniurias pati: se id Scipionē orare: ut transitio sibi nec fraudi apud eum: nec honori sit quales ex hac die experiundo cognouerit: perinde operae eorum pretium faciat. Prorsus ita respōdet facturum romanus: nec pro transfugis habiturum: qui non duxerint societatem ratam: ubi nec diuini quicquam: nec humani sanctum esset. Productae deinde in conspectū iis coniuges: liberi que lachrymatibus praegaudio reddunt. Atque eo die in hospitium adducti. Postero die foedere accepta fides: dimissaque ad copias adducendas. Iisdē deinde in castris tendebant: donec ducibus iis ad hostem peruentum est. Proximus carthaginēsiū exercitus Asdrubalis prope urbem Betulam erat. Pro castris equitum stationes habebat. In eas uelites antesignanisque: & qui primi agminis erant: aduenientes ex itinere: prius quam castris locum caperent: adeo contemptim impetum fecerunt: ut facile appareret: quid utriusque parti animorum esset. In castra trepida fuga compulsi equites sunt. Signaque romana portis prope illata. Atque illo quidem die irritatis tantum ad certamen animis castra Romana posuerunt. Nocte Asdrubal in tumultum copias recepit plano campo in summo patentem: & fluuius ab tergo ante circaque uelut ripa praecipua oram eius omnem cingebat. Suberat & altera inferior summissa fastigio planities. Eam quoque alteram crepido haud facilius in ascensum ambibat. In hunc inferiorem campum Asdrubal postero die: posteaquam stantem pro castris hostium aciem uidit: equites numidas: leuiorumque armorum baleares: & afros dimisit. Scipio circunuectus ordines signaque ostendebat hostem praedamnata spe dimicandi aequo campo captantem tumulos: loci fiducia: non uirtutis armorumque stare in conspectu: sed altiora moenia habuisse Carthaginem quae transcendisset miles romanus: nec tumulos: nec artem nec mare quidem armis obstitisse suis: ad id fore altitudines: quas cepissent hostes: ut per praecipitia: & praerupta salientes fugerent: eam quoque se illis fugam clausurum: cohortesque duas altera tenere fauces uallis: per quam deferretur amnis: iubet: alteram uiam insidere: quae ab urbe per tumuli obliqua in agros ferret. Ipse expeditos: qui pridie stationes hostium pepulerant ad leuem armaturā in summo stantem supercilio ducit. Per aspera primum nihil aliud: quam uia impediti iere. Deinde ut subiectum uenerunt telorum: prius omnis generis uis ingens effusa est in eos ipsi contra saxa: quae locus strata passim omnia ferme missilia praebet: ingerere. Non milites solum: sed etiam turba calonum imixta armatis. Ceterum quāquam ascensus difficilis erat: & prope obruebantur telis saxisque: assuetudine tamen succedendi muros: & pertinacia animi subierunt primi. Qui semel coepere aliquid aequi loci: ubi firmo consisterent gradu: leue & concurfatorē hostē atque interuallo tutū cū procul missilibus pugna eluditur: instabile eundē ad cōminus conferendas manus expulerunt loco: & eū cāde magna in aciem altiore superstantē tumulo impingere. Inde Scipio: iussis aduersus mediā euadere etiam uictoribus: ceteras copias cum Laellio diuidit: atque eum parte dextera tumuli circūire: donec mollioris ascensus uia inueniret: iubet. Ipse a leua circuitu haud magno in transfuersos hostes incurrit. Inde prius turbata acies est: dum ad circūsonantem undique clamorem flectere cornua: & obuerrere ordines uolūt. Hoc tumultu & Laellius subiit: & dum pedē referunt: ne ab tergo uulnerarentur: laxata prima acies: locusque ad euadendum mediis datus est: qui per tā iniquū locū stantibus integris ordinibus: elephātisque ante signa locatis: nūquam euasissent. Cum ab omni parte caedes fieret: Scipio: qui leuo cornu in dexterū incurreret maxime in nuda hostiū latera pugnabat. Iam ne fugae quidem patebat locus: nā & stationes utriusque Romanae dextera leuaque infederant uias: & portā ducis castrorum principūque fuga clauserat: addita trepidatione elephatorum: quos territos aequae: atque hostes timebāt. Cāsa ergo ad octomillia hominum. Asdrubal iam antequā dimicaret pecunia raptā: elephantosque praemissos quā plurimos poterat de fuga excipiens praeter Tagum flumē ad Pyreneū tendit. Scipio castris hostiū potitus: cum propter libera capita omnem partem militibus concessisset: in recensendis captiuis decem millia peditum: duomillia equitum inuenit. Ex iis hispanos sine pretio oēs domū misit. Afros uendere quae stōre iussit. Circunfusa inde oīs multitudo hispanorum: & ante deditore: & pridie captore regem eum ingenti consensu appellauit. Tum Scipio: silentio praekonem facto: sibi maximum nomen imperatoris esse dixit: quo se milites sui appellassent. Regium nomen alibi magnū. Romae intolerabile esse. Regalem animum in se esse: si id in hoīs ingenio amplissimū ducerent: tacite iudicarent: uocis usurpatione abstinerēt. Sēfere etiā barbari magnitudinē animi:

cuius miraculo nominis alii mortales stupent id ex tam alto fastigio aspernantis. Dona inde regulis: principibusq; hispanorum diuisa: & ex magna copia captorū equorū. ccc. quos uellet: eligere Indibile iussit.

Cum afros uænderet iussu imperatoris quæstor: puerū adultū inter eos forma insigni: cū audisset regii generis esse: ad Scipionē misit. Quē cum p̄cunctaretur Scipio quis: & cuias: & cur id ætatis in castris fuisset: numidam se esse ait Massium populares uocare: orbū a patre relictum: apud maternū auū Galiam regem numidagē educatū: cum auunculo Masinissā: qui nuper cū equitatu subsidio Carthaginensibus uenisset: in Hispaniā traiecisse: prohibitū p̄p̄ ætatem a Masinissā nunquā ante præliū inisse: eo die se: quo pugnatū cum romanis esset: in scio auūculo: clam armis: equoq; sumpto: in aciem exisse: ibi prolapso equo effusum in præceps a romanis captū esse. Scipio: cum obseruari numidam iussisset: quæ pro tribunali agenda erant: peragit. Inde: cū se in prætorium recepisset: uocatum eum iterogat: uellet ne ad Masinissam reuerti: Cum effulis lachrymis gaudio: cupere uero diceret. Tū puero annulū aureū: tunicā lato clauo cum hispano cingulo: & aurea fibula equumq; ornatū donat. Iussisq; prosequi: quoad uellet equitibus: dimisit. De bello idē consiliū habitum: & auctoribus quibusdā: ut cōfestim Asdrubalem cōsequeretur: anceps id ratus: ne Mago: atq; Asdrubal cū eo iungerent copias: præsidio tantū ad insidendum Pyrenæum misso: ipse reliquum æstatis recipiendis i fidem Hispaniæ populis absumpsit. Paucis post prælium factum ad Betulā diebus: cū Scipio rediens iam Tarracōnē saltu castulonensi excessisset: Asdrubal Gisgonis filius: & Mago iperatores ex ulteriori Hispania ad Asdrubalem uenere: serum post male gestā rē auxiliū. Consilio i cætera exequēda belli haud pagē opportuni ibi cōferentibus quid in cuiusq; puiciæ regiōe animorū hispanis eēt unus Asdrubal Gisgonis ultimā Hispaniæ orā: quæ ad Oceanum & Gades uergit: ignaram adhuc romanorū esse: eorūq; carthaginensibus satis fidā censebat. Inter Asdrubalem alterum & Magonem constabat: beneficiis Scipionis occupatos oīum animos publice: priuatimq; esse: nec transitionibus fore ante finem: quam omnes hispani milites aut in ultima Hispaniæ amoti: aut traducti in Galliam foret: itaq; etiam: si senatus carthaginensiu non censuisset eundum tamē Asdrubali fuisse in Italiam: ubi belli caput: & rerum summa esset: simul & hispanos omnes p̄cul ob nomine Scipionis ex Hispania abduceret: exercitū eius tū transitionibus: tum aduerso prælio iminutum hispanis repleri militibus. Et magonē Asdrubali Gisgonis filio: tradito exercitu: ipsum cum grādi pecunia ad cōducēda mercæde auxilia i baleares traicere. Asdrubalem Gisgonis cum exercitu penitus i Lusitaniam abire: nec cum romanis manus cōserere. Masinissā i omni equitatu: quod roboris esset: tria millia equitū expleri eumq; uagum p̄ ceteriorē hispaniā sociis opem ferre: hostium oppida atq; agros populari. His decretis ad exequēda: quæ statuerūt: duces digressi. Hæc eo anno i Hispania acta: Romæ fama Scipionis i dies crescere. Fabio Tarētum captum igenio magis: quam uirtutæ gloriæ tamen esse. Fuluii senescere fama. Marcellus etiam aduerso rumore esse: super quā quod primo male pugnauerat: quia uagāte per Italiam Annibale: media æstate Venusiam i tecta milites abduxisset. Inimicus erat ei. C. Publicius Bibulus tribu. ple. ls iam a prima pugna: quæ aduersa fuerat: assiduīs cōcionibus ifamem: iuisumq; plebi Claudiū fecerat: etiam de imperio abrogādo eius agebat: cum tamē necessarii Claudii obtinuerunt: ut relicto Venusiæ legato: Marcellus Romā rediret ad purganda ea quæ inimici obicerent: Nec de imperio eius abrogando: absente ipso: agerent Forte sub idem tempus & Marcellus ad deprecādam ignominiam: & Fuluius cōsul comitorum causa Romam uenit. Actum de imperio Marcelli in circo Flaminio est igēti cōcursu plebisq; & omnium ordinum. Accusauitq; tribu. ple. nō Marcellū modo: sed omnem nobilitatem: fraude eorum & cūctatiōe fieri ut Annibal decimum iam annum Italiam prouiciam habeat: diutius ibi quam Carthagiē uixerit. Habere fructum imperii procati Marcello populum romanum: bis caesum exercitum eius aestiua Venusiæ sub tectis agere. Hæc tribuni orationem ita obruit Marcellus cōmemoratione rerum suarum: ut nō rogatio solum de imperio eius abrogādo antiquaretur: sed postero die cōsulem eum igenti cōsensu cēturiæ omnes crearent. Additur collega. T. Quintius Crispinus: qui tum praetor erat. Postero die praetores creati. P. Licinius Crassus diues Pontifex maximus. P. Licinius Varus. Sex. Iulius Caesar. Qu. Claudius comitorum ipsorū diebus sollicita ciuitas de Ethruriæ defectione fuit: p̄cipium eius rei ab aretinis fieri. C. Calphurnius scripserat: qui eā prouinciam propraetor obtinebat: itaq; cōfestim eo missus Marcellus consul designatus qui rem inspiceret: ac si digna uideretur: exercitu accito bellum eo ex Appulia in Ethruriam transferret. Eo metu cōpressi Ethrusci quieuerunt. Tarentinorum legatis pacem petētibus cum libertate ac legibus suis respōsum a senatu est: ut redirēt: cū Fabius cōsul Romā uenisset. Ludi & romani: & plebei eo anno in singulos dies istaurati. Aediles curules fuere. L. Cornelius Claudius & Ser. Sulpicius Galba. Plebei. C. Seruilius: & Q. Cecilius Metellus. Seruiliū negabant iure aut tri. ple. fuisse: aut Aedilem esse: quod patrē eius quem triuuitum agrarium occisum a Boiis circa Mutinam esse: opinio per decem annos fuerat: uiuere: atq; in hostium potestate esse satis constabat. Vndecimo anno punici belli consulatum inierunt. M. Marcellus Quintum: ut numeraretur consulatus: quem uicio creatus non gessit: & Quintus Crispinus utriq; consulum Italia decreta est prouincia: & duo consulares prioris anni exercitus. Tertius tum erat Venusiæ: cui. M. Marcellus præfuerat: ita ut ex tribus eligerent duos: quos uellent. Tertius ei traditur: cui Tarētum & salentini prouiciā euenisset: Cæteræ prouiciæ ita diuisæ prætoribus. P. Licinio Varo urbana. P. Licinio Crasso p̄ntifici maximo peregrina: & quæ senatus cēsuisset. Sex. Iulio Casari Sicilia. Q. Claudio Flaminio Tarentum prorogatū imperium in annum ē. Q. Fuluius Flacco: ut prouiciā Capuam in qua & T. Quintius prætor fuerat: cū una legione obtineret. Prorogatū & C. Hostilio Tuz

Scipioif
mūficē
tia i ho
stem

M. Mar
cellus.
T. Qui
tius Cri
spius
cōs.

TERTIAE DECADIS

Quae
quibus
mūera
decreta

pdigia

Arretio
iū obli-
des

Regre
respōsū
fabii in
Liuuū d
Tarēto
recepto

bulo est: ut pprætor in Ethruriā ad duas legiones succederet. C. Calphurnio. Prorogātū & L. Veturio Philoni est: ut pprætor Gallia eandē prouinciā cum iisdē duabus legiōibus obtineret: quibus prætor obtinisset. Quod in L. Veturio: idem in C. Aurūculeio decretū ab senatu. Latumq; de progando imperio ad populum ē. Qui prætor Sardinia prouinciā cum duabus legionibus obtinuerat: additæ ei ad præsidiū prouinciæ quinquaginta lōgæ naues: quas P. Scipio ex Hispania misisset. Et P. Scipioni: & M. Syllano suæ Hispaniæ: suiq; exercitus i annum decreti. Scipio ex octoginta nauibus: quas aut secum ex Italia adductas aut captas Carthagine habebat: quinquaginta i Sardinia trāsmittē iussus: quia fama erat: magnū naualē apparatū eo anno Carthagine esse. cc. nauibus omnē orā Italia: Sicilia: Sardinia: q; impleturos. Et in Sicilia ita diuisa res est: Sex. Cæsari exercitus cānensis ē datus. M. Valerius Leuinus: ei quoq; enim in annū prorogātū imperiū ē: classem: quæ ad Sicilia erat nauū. lxx. obtineret. Adderet eo. xxx. naues: quæ ad Tarētum priore anno fuerāt. Cum ea centū nauū classe: si uideret ei: pdatū in Africā traiceret. Et P. Sulpicio: ut eadem classe Macedoniā Græciamq; prouinciā haberet: prorogātū in annū imperium ē. De duabus: quæ ad urbem Romā fuerāt legionibus: nihil mutātū. Supplementū: quo opus esset: ut scriberent: consulibus pmissum. Vna & uiginti legionibus eo anno defensum imperiū romanū ē. Et P. Licinio Varro ptori urbis negotiū datū: ut naues lōgas. xxx. ueteres reficeret: quæ Ostiæ erāt & uiginti nouas naues sociis naualibus imperet: ut quinquaginta nauū classe orā maris uicinam urbi Romæ tueri possēt. C. Calphurnius uetitus ab Arretio mouere exercitū: nisi cū successor uenisset. Idē & Tubulo imperatū: ut inde p̄cipue caueret: nequa noua cōsilia orirent: prætores i prouincias profecti. Cōsules religio tenebat: quod prodigiis aliquot nūciatis: nō facile litabant: ex Campania nunciata erant Capuæ duas aedes Fortunæ: & Martis: & sepulchra aliquot de cælo tacta: Cum iis: adeo minimis etiam rebus parua religio inserit deos: mures in aede Iouis aux̄ rosisse. Cassini examen apum ingens in foro confidisse. Et Ostiæ murum: portamq; de cælo tactam. Cere uulturem uolasse i aede Iouis. Vulsiui sanguine lacum manasse. Horū prodigiorum causa diem unum supplicatio fuit: p̄ dies aliquot hostiæ maiores sine litatione cæsæ: diuq; nō impetrata pax deum in capita consulum repu. incolumi exitiabilis prodigiō: euentus uertit. Ludi Appollinares. Q. Fuluius. Ap. Claudio conf. a. P. Cornelio Sylla p̄tore urbis primū facti erant. Inde omnes deiceps prætores urbani fecerāt: sed in unū annum uuebāt: dieq; incerto faciebāt. Eo anno pestilētia grauis icidit in urbem agrosq;: quæ tamē magis i morbos lōgos: quam in perniciales euasit. Eius pestilētiæ causa & supplicatum per compita tota urbe est. Et P. Licinius Varus prætor urbis legem ferre ad populū iussus: ut hi ludi i p̄petuum i statutum diem uouerētur. Itaq; ipse primus ita uouit: fecitq; ante diem. iiii. nonas quītiles. Is dies deide solemn̄ seruatus. De aretinis & fama i dies grauior: & cura crescere patribus: itaq; C. Hostilio scriptum ē: ne differret obsides ab aretinis accipere: cum traderēt Romam abducēdos. C. Terētius Varro cū imperio missus: qui ut aduenit: extēplo Hostilius legionem unam: quæ ante urbem castra habebat: signa in urbem ferre iussit: præsidiāq; locis idoneis disposuit. Tum i foro: citatis senatoribus obsides imperauit. Cum senatus biduum ad cōsyderādum tēpus peteret: aut ipsos extēplo dare: aut se postero die senatorum omnis liberōs sumpturū edixit: Inde portas custodire iussit tribunus militū: præfectisq; socium & centurionibus: ne quis nocte urbe exiret. Id se gnus negligentiusq; factū. Septē p̄cipes senatus: priusq; custodia i portis locarētur: ante noctē cū liberis euaserūt. Postero die luce prima cū senatus i foro citari cōceptus ē: desiderati: bonaq; eorū uenierūt. A cæteris senatoribus. cxx. obsides liberi ipsorū accepti: traditiq; C. Terētio Romā deducendi. Is oīa suspectiora: quā ante fuerāt: in senatū fecit: itaq; imminente Ethrusco tumultu legionē alterā ex urbanis Arretium ducere iussus ipse. C. Terētius: eaq; haberet i præsidio urbis. C. Hostiliū cum cætero exercitu placuit totā prouinciā peragrarē: & cauere: nequa occasio nouare cupientibus res daretur. C. Terentius: ut Arretiū cū legione uenit: clauēs portarū cum magistratus poposcisset: negatibus iis: cōparere: fraude amotas magis ratus: quam negligentia itercidisse: ipse alias clauēs omnibus portis imposuit: cauitq; eum cura: ut oīa in potestate sua essent. Hostiliū intēsius monuit: ut in eo spē non moturos quicquā Ethruscos poneret: si nequid mouere possent: p̄cauisset. De tarentinis ide magna contentione in senatu actū corā Fabio defendente ipso: quos ceperat armis aliis infensis: & plæriscq; æquantibus: eos campanorū noxæ p̄næq;. S. C. in sententiā. M. Acilii factum est: ut oppidum p̄sidio custodiretur: tarentiniqu; omnes intra mœnia continerentur. Res integra postea referretur: cū tranquillior status Italiae ēēt. Et de M. Liuiio p̄fecto arcis tarentinæ haud minore certamine actū est. Aliis sententiis notantibus præfectum: quod eius secordia Tarentū proditū hosti esset. Aliis p̄mia decernentibus: quod per quinquenium arcem tutatus esset. Maximeq; unius eius opera receptum Tarentinum foret. Mediis ad cēsores: non ad senatū notionē de eo pertinere dicentibus. Cuius sententiæ & Fabius fuit. Adiecit tamen fateri se opera Liuii Tarētum receptum: quod amici eius uulgo in senatu iactassent: neq; enim recipiendum fuisse: nisi amissum foret. Consulū alter Quītius Crispinus ad exercitum: quē. Q. Fuluius Flaccus habuerat: cū supplemento i lucanos est profectus. Marcellum aliæ atq; aliæ obiectæ animo religioes tenebant: in quibus: qd' cū bello gallico ad Clastidiū aedem Honori: & Virtuti uouisset: dedicatio eius a p̄tificibus impediēbat: quod negabant unam cellam duobus rectæ dedicari: quia si de cælo tacta: aut pdigii aliquid in ea factum esset: difficilis procuratio foret: quod utri deo diuina res fieret: sciri nō possēt. Neq; enim duobus: nisi certis deis rite una hostia fieri. Ita addita Virtutis aedes approperto opere: neq; tamē ab ipso aedes eæ dedicatæ sunt. Tū demū ad exercitū: quē priore anno Venusiæ reliqrat: cū supplemento p̄ficiscit. Locros i brutiis Crispinus oppugnare conatus: quia magnā famā attulisse Fabio Tarē-

tum ferebatur: omne genus tormētōꝝ machināꝝ: quæ ex Sicilia accēſſerat: & nāues ibidē accitæ erāt: quæ uergentem ad mare partē urbis oppugnarent. Ea omiſſa oppugnatio eſt: quia Lacinium Annibal admouerat copias: & collegam eduxiſſe iam a Venuſia exercitum fama erat: cui coniungi uolebat. Itaq; in Appuliam ex brutiis reditum eſt: & inter Venuſiam Bautiamq; minus trium millium paſſuum in teruallo conſules binis caſtris conſcenderant. In eandem regionem & Annibal rediit: auerſo ab Locris bello. Ibi ambo conſules ingenio feroces prope quottidie milites ī aciem excire: haud dubiæ ſpei: ſi duobus exercitiſus conſularibus iunctis commiſſent ſeſe hoſtes: debellari poſſe. Annibal quia cum Marcello bis priore anno congreſſus uicerat: uictuſq; erat: ut cum eodem: ſi dimicandum foret: nec ſpē: nec metum ex uano haberet. Ita duobus conſulibus haud quaquam ſeſe parem futurum credebat. Itaq; totus in ſuas artes uerſus inſidiis locum quærebat: leuia tamen prælia inter bina caſtra uario euentu fiebant. Quibus cū extrahi æſtatem poſſe conſules crederent: nihilominus oppugnari Locros poſſe rati. L. Cincio: ut ex Sicilia Locros cum claſſe traiicere: ſcribunt: Et ut a terra mœnia quoq; oppugnari poſſent a Tarento partem exercitus: quæ in præſidio erat: duci eo iuſſerunt. Et ita futura per quosdam thurinos comperta Annibali cum eſſent: mittit ad inſidendam ab Tarēto uia. Ibi ſub tumulo Petelliæ equitum duo: peditum triamillia in occulto locata: in quæ inexplorato euntes Romani cum incidiſſent: ad duomillia armatorum cæſa: & mille & .cc. ferme uiui capti. Alii diſſipati fuga per agros ſaltuſq; Tarentum rediere. Tumulus erat ſilueſtris inter punica & Romana caſtra a neutris primo occupatus: quia Romani qualis pars eius quæ uergeret ad hoſtium caſtra: eſſet: ignorabant. Annibal inſidiis: quam caſtris aptiorem eum crediderat. Itaq; nocte ad id miſſas aliquot numidarum turmas medio in ſaltu condiderat: quorū interdum nemo ab ſtatione mouebatur: ne aut arma: aut ipſi prucul conſpicerentur. Fremebant uulgo in caſtris Romanis occupandum eum locum eſſe: & caſtello firmādum: ne ſi occupatus ab Annibale foret: uelut in ceruicibus haberent hoſtem. Mouet ea res Marcellum: & collegæ: Quinimus: inquit: ipſi cum equitibus paucis exploratū: ſubiecta res oculis noſtris certius dabit conſiliū. Conſentiente Crispino: cū equitibus ducenti & uiginti: ex quibus .xl. fregellani: cæteri Ethruſci erant: proficiſcuntur. Secuti. M. Marcellum tri. mil. conſulis filius: & A. Manius ſimul & duo præfecti ſocium. L. Arenius & M. Aulius. Immoſſe eo die quidā prodidere memoriæ conſ. Marcellum: & prima hoſtia cæſa iecur ſine capite inuentum in ſecunda omnia comparuiſſe: quæ aſſolent. Auctum etiam uiſum in capite: nec id ſane aruſpici placuiſſe: quod ſecundum trunca & turbia exta nimis læta apparuiſſent. Cæterum conſulē Marcellū tanta cupiditas tenebat dimicandi cum Annibale: ut nūquam ſatis caſtra caſtris collata crederet. Tum quoq; uallo egrediens ſignum dedit: ut ad locum miles eſſet paratus: ut ſi collis: in quem ſpeculatum irent: placuiſſet: uafa colligerent: ac ſequerent. Exiguum campi ante ea caſtra erat inde in collis aperta undiq; & conſpecta ferebat uia. Numidis ſpeculator nequaquam in ſpem tantæ rei poſitus: ſed ſiquos uagos pabuli: aut lignorum cauſa longius a caſtris progreſſos poſſet excipere: ſignū dat: ut pariter ab ſuis quiſq; latebris exorirentur: non ante apparuere: quibus obuiis ab iugo ipſo conſurgendum erat: quam circūire: qui ab tergo includerent uia tū undiq; omnes exorti: & clamore ſublato: impetū fecerunt. Cū in ea ualle conſules eſſent: ut neq; euadere poſſent in iugū occupatū ab hoſte: nec receptū a tergo circunuenti haberent: extrahi tamen diutius certamen potu iſſe: ni cœpta ab Ethruſcis fuga pauore cæteris inieciſſet. Non tamen omiſere pugna: deſerti ab Ethruſcis fregellani: donec integri conſules hortando: ipſiq; ex parte pugnando rē ſuſtinebant. Sed poſteaquā uulneratos ambos conſules. Marcellū etiā tranſfixū lancea prolabantē ex equo moribundū uidere: tū & ipſi perpauca autē ſupererant: cū Crispino conſule duobus iaculis ic̄to: & Marcello adoleſcente ſaucio & ipſo: effugerunt: interfecti. A. Manlius tribunus militū: & ex duobus præfectis ſociū. M. Aulius occiſus: Arrenius captus. Et lictores conſulū quinq; uiui in hoſtiū poteſtatē uenerunt. Cæteri autē interfecti ceciderunt. Duodeuiginti capti uiui. Et tumultuatū in caſtris fuerat: ut conſulibus irent ſubſidio cū conſulē: & filiū alterius conſulis ſaucios: exiguaſq; infelicis expeditionis reliquias ad caſtra uenientes cernunt. Mors Marcelli cū alioq; miſerabilis fuit: tū quod nec pro ætate: maior iā enī. lx. annis erat: neq; pro ueteris prudentia ducis tā improuide iſſet: collegæq; & prope totā répu. in præcepſ dederat. Multos circa unā rē ambitus fecerit: ſiquæ de Marcelli morte uariant auctores: oīa exequi uelī. Ut omittā alios. C. Lælius triplicē rei geſtæ ordinem ædit. Vnā traditā fama: alterā ſcriptā laudatione filii: qui rei geſtæ interfuit: tertā quā ipſe pro iniquitate ſibi cōperta affert. Cæterę ita fama uariat: ut tamen plæriq; loci ſpeculandi cauſa caſtris egreſſum omnes inſidiis circunuentū tradant. Annibal magnū terrorē hoſtibus morte conſulis unius: uulnere alterius iniectū eſſe ratus: necui deſſet occaſioni: caſtra in tumultū: in quo pugnatū erat: extēplo tranſfert. Ibi inuentum Marcelli corpus ſepelit. Crispinus & morte collegæ: & ſuo uulnere territus ſilentio inſequentis noctis p̄fectus: quos proximos naſtus eſt montes: in iis loco alto & tuto undiq; caſtra poſuit.

Ibi duo duces ſagaciter moti ſunt alter ad inferendā: alter ad cauendam fraudē. Annulo Marcelli ſimul cum corpore Annibal potitus erat. Eius ſigni errore: necui dolus neſteretur a pœno metuens Crispinus circa ciuitates proximas miſerat nuncios occiſum collegā eſſe: annuloq; eius hoſtē potitū: ne quibus litteris crederent nomine Marcelli cōpoſitis. Pauloante hic nuncius conſulis Salapiā uenerat: cum litteræ ab Annibale allatæ ſunt Marcelli nomine cōpoſitæ: ſe nocte: quæ diem illum ſecutura eſſet. Salapiā uenturum: parati milites eſſent: qui in præſidio erant: ſiqua opera eorum opus eſſet. Senſere Salapiā fraudem: & ab ira non defectionis modo: ſed etiam equitum interfectorum rati occaſionem ſupplicii patere: miſſo retro nuncio: perſuga autem romanus erat: ut ſine arbitro milites: quæ uellent:

Prodi-
gioſa ex
ta Mar-
cello ſa-
crificati

Occidiſ
Marcel-
lus cōſ.

TERTIAE DECADIS

Anni
bala Sa
lapiā re/
iectus ē
cū cæde

agerent. Oppidanos p̄ muros:urbisq; opportuna loca in stationibus disponunt:custodias:uigiliasq; in eam noctem intentius instruunt:circa portam:qua uenturū hostē rebantur:qđ roboris ī præsidio erat opponunt. Annibal quarta uigilia ferme ad urbē accessit. Primi agminis erant perfugæ romanorū: & arma romana habebant. Ii: ut ad portam est uentū: latine cēs loquentes excitant uigiles: apeririq; portam iubent: consulem adesse. Vigiles uelut ad uocem eorū excitati: tumultuari: trepidare: moliri portā: cataracta clausa erat. Eam partim uectibus leuant: partim funibus subducunt in tantū altitudinis: ut subire recti possent. Vixdum satis patebat iter: cum perfugæ certatim ruunt per portā: & cū sexcenti ferme intrassent: remisso fune: quo suspēsa erat cataracta: magno sonitu cecidit. Salapiani alii pfugas negligenter ex itinere suspensa humeris: ut inter pacatos gerentes arma: inuadunt. Alii e turri eius portæ: murisque faxis: sudibus: pilis absterrēt hostē. Ita inde Annibal sua & ipse fraude captus abiit profectusq; ad Locrorum soluēdam obsidionē: quā Cincius summa uī operibus: tormentorūq; omni genere ex Sicilia aduecto: oppugnabat. Magoni iam haud ferme fidenti retentūq; defensurūq; se urbem: prima spes morte nunciata Marcelli affulsit. Secutus inde nunciū Annibalē numidæ: equitatu præmissō: ipsum quātum accelerare posset: cum peditū agmine sequi. Itaq; ubi primū numidas ædito e speculis signo: adueare sensit & ipse patefacta repente porta: ferox in hostes erūpit. Et primo magis: qā improuiso id fecerat: quā qđ par uiribus esset: anceps certamen erat. Deinde ut superuenerent numidæ: tantus pauor Romanis est iniectus: ut passim ad mare ac naues fugerent: relictis operibus machinisq; qbus muros quatiēbant. Ita aduentu Annibalis soluta Locrorū obsidio est. Crispinus posteaquā in brutios profectū Annibalem sensit: exercitum cui collega præfuerat. M. Marcellū tribunum militū Venusiā adducere iussit. Ipse cū legionibus suis Capuam profectus: uix lecti exagitationē præ grauitate uulnerū patiens Romā litteras de morte collegæ scripsit: quantoq; ipse in discrimine esset. Se comitiorū causa nō posse Romā uenire: quia nec uiaē laborem passurus uideretur. Et de Tarento sollicitus esset: ne ex brutiis Annibal eo conuerteret agmen. Legatos opus esse ad se mitti uiros prudentes: cū quibus: quæ uellet: de repu. loqueretur. Hæ litteræ recitatae: & magnū luctum morte alterius consulis: & metum de altero fecerunt. Itaq; Qu. Fabium filiū ad exercitū Venusiā miserūt. Et ad consulē tres legati missi Sex. Iunius Cæsar. L. Licinius Pollio. L. Cincius Halimetus: cū paucis ante diebus ex Sicilia redisset: Hi nunciare cōsuli iussi: ut si ad comitia ipse Romā uenire nō posset: dictatōrē in agro romano diceret comitiorū causa: si consul Tarentū profectus esset. Q. Claudiū prætorē placere ī eā regionē inde adducere legiones: in qua plurimas sociorū urbes tueri posset. Eadem æstate Valerius cū classē centum nauīū ex Sicilia ī Afriram trāsmisit: & ad Clupeā urbem excursionē facta: agrū late: nullo ferme obuio: uastauit. Inde ad naues raptim prædatores recepti: qā repente fama accidit classē punicā aduentare. lxxx. erant & tres naues. Cū iis haud procul Clupea prospere pugnat romanus. Decē & octo nauibus captis fugatis aliis cum magna nauali: terrestriq; p̄da Lylibæum redit. Eadem æstate & Philippus imploratibus achæis auxiliū tulit: quos & Machanidas tyrānus lacedæmoniorum finitimo bello urebat. Et ætoli nauibus per fretū: quod Naupectum & Patras iterfluit: Rhoin incolæ uocāt: exercitu traiecto: depopulati erāt. Attalum quoq; regē Asia: quia ætoli summū gentis suæ magistratum ad eū p̄ximo cōsilio detulerat: fama erat ī Europam traiecturum. Ob hoc Philippo ī Græciam descēdēti ad Lamiam urbem ætoli duce Physia: qui prætor in eum annum cū absente Attalo creatus erat: occurrerūt. Habebant & ab Attalo auxilia secū: & ferme mille ex romana classē a præfecto Sulpicio missos. Aduersus hunc ducē: atque has copias Philippus bis prospero euentu pugnauit: multos admodū hostium utraq; pugna occidit. Inde cum ætoli metu compulsi Lamiaē urbis mœnibus tenerent sese. Philippus ad Phalerā exercitum reduxit: in maliaco sinu: is locus est quondam frequenter habitatus propter egregiū portum: tutasq; circa stationes: & aliam oportunitatē maritimā: terrestremq;. Eo legati a rege Aegypti Ptolemæo: rhodiisq; & atheniensibus & Chiis uenerūt ad dirimēdū iter Philippū: atq; ætolos bellū. Adhibitus ab ætolis ex finitimis pacificator Amynāder rex Athamanū. Omnīū aut̄ nō tanta pro ætolis cura erat ferocioris: quā p̄ igenis græcorū gentis: quā ne Philippus: regnūq; eius graue libertati futurum rebus græciæ imisceretur. De pace dilata cōsultatio est in cōciliū achæorū. Cōcilioq; ei & locus: & dies certa idicta. Interim triginta dieꝝ iudicia ipetrata. Profectus inde rex per Thessaliā: Boetiamq; Chalcidem Euboeæ uenit ut Attalum: quē classe petiturū Euboeam audierat: portubus & littoꝝ appulsu arceret. Inde p̄sidio relicto aduersus Attalū: si forte interim traiecisset: profectus ipse cū paucis equitum leuis armaturæ Argos uenit. Ibi curatione Hereorum: Nemeorumq; suffragiis populi ad eū delata: quia se macedonum reges ex ea ciuitate oriundos referunt: hereis peractis: ab ipso ludicro extemplo Rhium profectus ē ad indictum multo ante sociorū concilium. Ibi de ætolico finiēdo bello actum est: ne causa aut romanis: aut Attalo intrandi Græciam esset. Sed ea omnia uixdum induciarū tempore circūactō: ætoli turbauere. Posteaq; & Attalum Aeginam uenisset: & romanā classē stare ad Naupectum audiuerē. Vocati enim ī cōciliū Achæorum: ī quo eadē legationes erant: quæ ad Phaleram egerant de pace: primi questi sunt: quædā contra fidem conuentionis tempore induciarum facta: postremo negarunt dirimi bellum posse: nisi Messeniis achæi Pylum redderent: Romanis restitueretur Athamanis Cordileo: & Pleurato: Archide. Eniuero ī dignū ratus Philippus uictos uictori sibi ultro condiciōes ferre: ne antea quidem se aut de pace audisset: aut inducias pepigisse dixit: spē nullā habētē quieturos ætolos: sed ut omnes socios testes haberet se pacis: illos belli causam quæsisse. Ita infecta pace cōciliū dimisit: quattuormillibus armatorū relictis ad præsiidiū achæorum: & quinque longis nauibus acceptis: quas si adiecisset missæ nuper ad se classē cartha

Nerei
& Ne/
mei lu/
di

ginensium & ex Bythinia ab rege Prusia uenientibus nauibus: statuerat nauali plio laceffere romanos iadiu in ea regione potentes maris. Ipse ab eo concilio Argos regressus: iam. n. nemeoz appetebat tps qua celebrari uolebat p̄sentia sua. Occupato rege apparatu ludoz & per dies festos licētius: q̄ itra belli tpa remittente aiū. Sulpicius ab Naupacto profectus classē appulit inter Sicyonem & Corinthū: agrumq; nobilissimæ fertilitatis effuse uastauit. Fama eius rei Philippus a ludis exciuit: raptimq; cum equitatu profectus: iussis se subsequi peditibus: palatos passim per agros grauesq; p̄da: ut qui nihil tale metuerant adortus romanos compulit in naues. Classis romana haudquaquā læta p̄da Naupactum redit. Philippo quoq; ludorum qui reliqui erāt: celebritate quantæcūq; de romanis tum uictoriæ paræ famam auxerat: læticiaq; ingenti celebrati festi dies: eo magis ēt: quod populariter dempto capitis insigni purpuraq; atq; alio regio habitu æquauerat cæteris se in sp̄m: qua nihil gratius est ciuitatibus liberis: pbuissetq; haud dubiā eo facto sp̄m libertatis: nisi oīa intoleranda libidine foeda: ac deformai effecisset. Vagabatur. n. cū uno: aut altero comite p̄ maritas domos dies noctesq; & submittendo se in priuatū fastigium quo minus cōspectus: eo solutior erat & libertatē cum aliis uanā ostendisset: totā in suā licentiam uerterat. Neq; n. oīa emebat: aut eblādiebatur: sed uim flagitiis adhiebat: piculosumq; & uiris & parentibus erat: moram incōmoda seueritate libidini regiæ fecisse. Vni ēt principi achæorum Arato adēpta uxor noīe Polycratia: ac spe regiæ nuptiarum in Macedonia apportata fuerat. Post hæc flagitia: solēni nemeoz ludo peracto: paucisq; additis diebus Dymas est profectus ad p̄sidium ætoloz quod ab eleis accitū acceptumq; in urbē erat: eiiciēdum. Cycleadas penes eū summa ip̄erii erat: achæiq; ad Dymas regi occurrere: & eleoz accensi odio: qd̄ a cæteris achæis dissentirent: & infensi ætolis: quos romanum quoq; aduersus se mouisse bellū credebant: profecti a Dymis: coniuncto exercitu: transeunt Larissum amnē qui eleum aggr̄ a dymeō dirimit. Primū diem: quo fines hostiū ingressi sunt populādo absumpserunt. Postero die acie instructa ad urbē accesserunt p̄missis equitibus: q̄ obequitando portis promptū ad excursions genus lacefferent ætoloz. Ignorabant Sulpiciū cum q̄ndecim nauibus a Naupacto Cyllēnem traiecisse: & expositis in terrā quattuor millibus armatoz: silentio noctis: ne conspici agmen posset: itraße Elim. Itaq; iprouisa res ingētem iniecit terrorē: posteaq; romana singa: atq; arma inter ætolos eleozq; cognouere. Et primo recipere suos uoluerat rex deinde contracto iam iter ætolos & Thrallis (illyricoz id est genus) certamine cū urgeri uideret suos: & ipse rex cum equitatu in cohortem romanā icurrit. Ibi equus pilo traiectus cū prolapsus in caput regē effudisset atrox pugna utriq; accensa est: & a romanis ip̄etu in regem facto: & p̄tegentibus regiis. Insignis & ipsius pugna fuit: cum pedes inter equites coactus esset plium inire. Deinde cū iam impar certamē esset: caderentq; prope eū multi: & uulnerarent: raptus a suis: atq; alteri equo iniectus fugit. Eo die castra quīquemillia passuum ab urbe eleoz posuit. Postero die oīs copias ad propinquū eleorum castellū quod Phyr̄gū uocant: duxit: quo agrestiuū multitudinem cū pecoribus metu populationū cōpulsam audierat: eā inconditā inermēq; multitudinem primo statū terrore adueniens: coepit compenlaueratq; ea p̄da: quod ignominia ad Elim acceptū fuerat. Diuidenti p̄dam captiuosq; (fuerant aut̄ quatuormillia hoīum: pecorumq; oīs generis ad millia uiginti) nuntius ex Macedonia uenit Eropum quedam: corrupto arcis p̄sidiū p̄fecto Lichidum cepisse: tenere & dassetiorum quosdam uicos: & dardanos ēt cōcire. Omisso igit̄ achaico atq; ætolico bello: relictis tamē duobus millibus & quīgētis oīs generis armatorū: cū Menippo & polyp̄pota ducibus ad p̄sidium sociorū profectus ab Dymis: per Achaia. Boetiamq; & Euboeā decimis castris Demetriadē i Thessaliam peruenit. Ibi alii maiorē afferētes tumultū nuntii occurrūt: dardanos in Macedoniam effusos Orestidem iam tenere: ac descēdisse i argesteum campum. Famāq; iter barbaros celebrem esse. Philippum occisum. Expeditione ea qua cum populatoribus agri ad Sicyonem pugnauit: in arborem illatus ip̄etu equi ad eminetem ramū cornu altez galeæ per fregit. Id inuētum ab ætolo quodam: perlatumq; in Aetoliam ad Scerdileum: cui notum erat isigne galeæ: famā iterfecti regis uulgauit. Post p̄fectionem ex Achaia regis. Sulpicius Aeginam classe p̄fectus cum attalo sese cōiūxit. Achæi cum ætolis: Eleisq; haud procul Messene prosperam pugnam fecerūt. Attalus rex: & P. Sulpicius Aeginæ hybernarūt. Exitu huius ani. T. Quītius cōsul: dictatore comitioz ludorumq; faciendorum causa dicto. L. Manlio Torquato: ex uulnere moritur. Alii Tarēti: alii in Campania mortuum tradūt. Id quod nullo ante bello acciderat: duo cōsules sine memorando p̄elio iterfecti uelut orbam tempu. reliquerāt. Dictator Manlius magistrum equitum. C. Seruiliū quītum: ædilis curulis erat: dixit. Senatū: quo die primū est habitus: ludos magnos dictatorem facere iussit: quos. M. Aemylius p̄tor urbis. C. Flaminio. Gn. Seruilio cōsulibus fecerat: & in quīquēniū uouerat. Tum dictator & ludos fecit: & insequēs lustrum uouit. Cæterum cum duo cōsulares exercitus tam prope hostem sine ducibus essent: oībus aliis omissis una præcipua cura patres populumq; icessit: cōsules primo quoque tempore creādi. ut eos potissimum crearent: quorum uirtus satis tuta a fraude punica esset: cum toto eo bello damnosa præpropera ac feruida ingenia imperatorum fuissent: tum eo ipso anno cōsules nimia cupiditate cōserēdi cum hoste manum in nec opinatam fraudem lapsos esse. Cæterum deos im mortales misertos nominis romani pepercisse i noxiis exercitibus: temeritatē ipsoz consulum capitibus damnasse. Cum circūspicerēt patres quosnam cōsules facerēt: lōge ate alios eminebat. C. Claudius Nero: ei collega quærebatur. Et uirum quidem egregium ducebāt: sed promptiorē actiorēq; quam tempora belli postularēt: aut hostis Annibal temperādum acre ingenium eius moderato & prudētī uiro adiūcto collega cēsebāt. M. Liuius erat homo multis anis ate ex cōsulatu populi iudicio damnatus:

Philipp
pi regis
libido

Aratus
Polycra
tia

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

Qui

libido

C. Clau
dius Ne
ro. M.
Liuius
conf.

TERTIAE DECADIS

quam ignominiam adeo aegre tulerat : ut & rus migraret & per multos annos & urbe : & omni coetu careret hominum. Octauo ferme post damnationem anno. M. Claudius Marcellus : & M. Valerius Leuinus consules reduxerunt eum in urbem : sed erat ueste obsoleta : capilloq; & barba prolyxa : praese referens i uultu : habituq; insignem memoriam ignominiae acceptae. L. Veturius : & P. Licinius censes eum tondere : & squallorem deponere : & in senatum uenire : fungiq; aliis publicis muneribus coegerunt. Sed tum quoq; aut uerbo assentiebat : aut pedibus in sententiam ibat : donec cognati hominis eum ca. M. Liuii Macari : cum de fama eius ageretur : stantem coegit in senatu sententiam dicere. Tum ex tanto interuallo auditus conuertit ora hoium in se : camq; sermonibus pbuit : indigno iniuriam a populo factam : magnoq; id damno fuisse : qd tam graui bello nec opera : nec consilio talis uiri usa : resp. esset. C. Neroni : neq; Qu. Fabiu : neq; M. Valerium Leuinu dari collegas posse : quia duos patritios creati non liceret. Eandem cam in. T. Manlio esse : pter q quod recusasset delatum consulatum : recusaturusq; esset : egregiu par consulatum fore si. M. Liuium. C. Claudio collega adiunxissent. Nec populus mentionem eius rei ortam a patribus est aspatus. Unus eam re in ciuitate is : cui deferebat honos : abnuebat : leuitatem ciuitatis accusans : sortidati rei non misertos : candidam togam inuito offerri : eodem honores poenasq; congeri : si bonu uix duceret : qd ita pro malo ac noxio danassent : quid ita male credito priore consulatu alterum crederet : Haec taliaq; arguet : & queret castigabat patres. Et. M. Furiu memorates reuocatu de exilio patria pulsu se de sua restituisse : ut parctum scauitiam : sic patriae patiendo ac ferendo leniedam esse. Adnixi oes cum. C. Claudio consulem. M. Liuium fecerunt. Post die tertiu eius diei ptog comitia habita. Praetores creati. L. Portius Licinitis. C. Malius : & C. Hostilius Catones. Comitibus pfectis : ludisq; factis : dictator & magistrum eqtum magistratu abierunt. C. Terentius Varro i Ethruria ppretore missus : ut ex ea puicia. C. Hostilius Tarentu ad eum exercitu iret que. T. Quintius consul habuerat : & L. Man. trans mare lagatus iret : uiferetq; q ibi gererent. Simul qd Olympiae ludicru ea aestate futuru erat : qd maximo coetu Graetiae celebraret : ut si tuto hoste posset adire id consilium : ut q siculi bello ibi pfugi : aut tarentini ciues relegati ab Annibale essent : domos rediret : scirentq; oia sua iis : q ante bellu habuissent : reddere populo ro. Quia piculosissimus annus iminere uidebat : neq; consules in rep. erant : in consules designatos oes uersi q prium eos sortiri puincias : & psciscere qua quis eor puincia : quem hoste haberet : uolebant. De reconciliatione & ia gratiae eor in senatu actu est : principio facta a. Qu. Fabio Maxio. Inimicitiae at nobiles inter eos erant : & acerbiores eas indignioresq; Liuius sua calamitas fecerat : qd spretu se in ea fortuna credebat. Itaq; is magis implacabilis erat : & nihil opus esse reconciliatione aiebat : acrius & intentius oia gesturos : timetes ne crescedi ex se inimico collegae ptas fieret. Vicit tamen auctoritas senatus : ut positus si multatibus : coi aio consilioq; administrarent rep. Prouinciae iis non pmixtae regionibus sicut superioribus annis : sed diuersae extremis Italiae finibus : alteri aduersus Annibale Brutii. Lucani. Alteri Gallia aduersus Asdrubale : quem alpibus appropiquare fama erat : decreta. Exercitu ex duobus q i Gallia : quiq; in Ethruria essent : addito urbano : eligeret : que mallet : qui Galliam esset sortitus. Cui Brutii puincia euenisset : nouis legionibus urbanis scriptis : utrius mallet consulu prioris anni exercitu sumeret. Relictum at a consule exercitu. Qu. Ful. proconsul accipet : eiq; i annu imperiu esset : & C. Hostilio : cui pro Ethruria Tarentu mutauerant puincia : pro Tarento Capua : legio una data est : cui Fuluius pximo anno pfuerat. De Asdrubalis aduentu in Italia cura in dies crescebat. Massiliensiu primum legati nunciauerat eu in Galliam transgressum : erectosq; aduentu eius : quia magnu podus auri attulisse dicet : ad mercedem auxilia conducenda gallorum aios. Missi deinde cum iis legati ab Roma Sex. Antistius : & M. Retius ad rem inspiciendam : qui retulerunt misisse cum Massiliensium ducibus : q per hospites eor principes gallorum oia explorata referrent. Pro comperto habere Asdrubalem igeti iam coacto exercitu proximo uere alpes traiecturum : nec tum eum quicquam aliud morari : ni quod clausae hyeme alpes essent : in locum. M. Marcelli. L. Aquilius Petus augur creatus : inauguratusq;. Et. Gn. Cornelius Dollobella rex sacrorum inauguratus est : in locum. M. Martii qui biennio ante mortuus erat. Hoc eodem ano & lustru conditum est a cesoribus. P. Sepronio Tuditano : & M. Cornelio Cethego : censa ciuium capita. c. xxxvii. millia. c. & viii. minor aliquato numerus : quam qui ante bellum fuerat : eo anno primum ex quo Annibal in Italiam uenisset : comitium tectum esse memoriae proditu est : & ludos romaos semel istauratos ab aedilibus curulibus. Q. Metello : & C. Seruilio : & plebeis ludis biduum istauratum est ab. Q. Manlio : & M. Cecilio Metello aedilibus plebis : & tria signa ad Cereris aedem dederunt. Et Iouis epulum fuit ludorum causa. Consulatum inde ineunt. C. Claudius Nero : & M. Liuius iterum. Qui : quia iam cognati puincias sortiti erat : praetores sortiri iusserunt. C. Hostilio urbana iurisdicctio euenit : addita peregrina : ut tres in puincias exire possent. Licinio Sardinia. C. Manlio Sicilia. L. Portio Gallia obuenit Summa legionum trium & xx. Ita per puincias diuisa : ut binae consulu essent. Quattuor Hispania haberet : Tres ptores : binas in Sicilia : in Sardinia : & Gallia. Duas. C. Terentius i Ethruria. Duas. Q. Fuluius in brutiis. Duas. Q. Claudius circa Tarentum & salentinos. Vna. C. Hostilius Tubulus Capuae. Duas urbanae ut scriberetur. Primis quattuor legionibus populus tribunos creauit. In caeteras consules miserunt. Prius quam consules proficerentur : nouendiale sacrum fuit : quia ueis de caelo lapidauerat. Sub unius prodigii : ut fit : mentionem alia quoq; nunciata. Minturnis aedem Iouis & lucum Maricae : item Attellae murum : & portam de caelo tactam : Minturnenses terribilius : quod esset : adiciebant. Sanguinis riuum in porta fluxisse. Et Capuae lupo nocte portam ingressus uigilem laniauera. Haec procurata hostiis maioribus prodigia & supplicatio idem unum fuit. Et ex decreto pontificum iterum nouen

Quia nondum catones erant uidebantur sit legem dum

Licitur in libro de re publica

Census

Sede libetius qd fide legitur

Copiae

Prodigia

diale instauratum: quod in armilustro ladipibus uisum plueret: liberas religione mentes turbauit rursus: nunciatum Frusinone infantem natum esse quadrimo parem. Nec magnitudine tam mirandum: quam quod is quoque: ut Sinuessæ biennio ante incertus an mas an foemina esset: natus erat. Id uero aruspices ex Ethruria acciti foedum ac turpe prodigium dicere extorret agro romano procul terræ cōtactu alto imergendum uiuum in arcam condidere: prouectumque in mare proiecerunt. Deceuerunt item pontifices ut uirgines nouennæ per urbem euntes carmen canerent. Id cū in Iouis Statoris æde discerent conditum ab L. Liuiō poeta carmen: tacta de cælo ædes in Auentino Iunonis reginæ: prodigiumque id ad matronas pertinere aruspices cum respondissent: donoque diuam placandam esse: ædiliū curulium edicto: in Capitolium conuocatae: quibus in urbe Roma: intraque decimum lapidem ab urbe domicilia essent ipsæ inter se quinque & uiginti delegerunt: ad quas ex dotibus stipem conferrent. Inde donum peluis aurea facta: lataque in Auentinum: pureque & caste a matronis sacrificatum: confestim ad aliud sacrificium eidem diuæ ab decem uiris edicta dies: cuius ordo talis fuit. Ab æde Apollinis boues foeminae duæ albæ porta Carmetali in urbem ductæ. Post eas duo signa cupressæ Iunonis reginæ portabatur. Tum septem & uiginti uirgines longam induta ueste carmen in Iunonem reginam canentes ibant: illa tempestate forsitan laudabile rudibus ingeniis: nunc abhorrens & inconditum: si referatur. Virginum ordinem sequebantur decem uiri coronati laurea: prætextatique a porta Iugario uico in foro uenere. In foro pompa constitit. Per manus recte data: uirgines sonum uocis pulsu pedum modulantes incesserunt. Inde uico Tusco Velabroque per Boarium forum in chium publicum: atque ædem Iunonis reginæ perrectum. Ibi duæ hostiæ a decem uiris immolatae: & simulacra cupressæ in ædem illata. Diis rite placatis delectu cōsules habebant: acrius intentiusque: quam prioribus annis quisque meminerat habitum: nam & belli terror duplicatus noui hostis in Italiam aduentu: & minus iuuentutis erat: unde scriberent milites: itaque colonos etiam maritimos: qui sacrosanctam uacationem dicebantur habere: dare milites cogebant. Quibus recusantibus: edixere in diem certam: ut quo quisque iure uacationem haberet ad senatum referret. Ea die hi populi ad senatum uenerunt ostiensis: alsiensis: antias: anxuras: minturnensis: sinuessanus: & a supomari senensis. Cum uacationes suas quisque populus recitaret nullius: cum in Italia hostis: esset præter antiatem: ostiensemque uacatio obseruata est. Earumque coloniæ iuniores iureiurando adacti: super dies triginta non pernoctaturnos se extra moenia coloniæ suæ donec hostis in Italia esset. Cum omnes censerent primo quoque tempore cōsulibus eundem ad pellum (nam & Asdrubali occurrendum esse defendenti ab alpibus: ne gallos cisalpinos: neue Ethruriā erectam in spem regis nouæ sollicitaret: & Annibalem suo proprio occupandum bello: ne emergeret ex brutiis: atque obuiam fratri ire posset) Liuius cūctabatur: pagas fides suarum prouinciarum exercitibus. Collegam ex duobus consularibus egregiis exercitibus: & tertio cui Qu. Claudius Tarenti bræesset: electionem habere: intuleratque mentionem de uolontibus reuocandis ad signa: senatus liberam potestatem cōsulibus fecit: & supplendi unde uellet: & eligendi de omnibus exercitibus quos uellent: permutandique ex prouinciis quos e reperi. censeret esse: traducendi. Ea omnia cū summa concordia consulum acta. Volones in undeuicesimam & uicesimam legiones scripti magni roboris auxilia. Ex Hispania quoque a P. Scipione Liuiō missa: quidam ad id bellum auctores sunt: octo millia hispanorum gallorumque: & duo millia de legionibus militum: equitumque mille octingentos mixtos numidas hispanosque. M. Lucretium has copias nauibus abduxisse. Et sagittariorum funditorumque ad quatuor milia ex Sicilia. C. Manlium misisse. Auxerunt Romæ tumultum litteræ ex Gallia missæ ab L. Portio prætore Asdrubalem mouisse ex hybernis: & iam alpes transire. Octomillia ligurum conscripta: armataque coniuncturaque se transgresso in Italiam esse: nisi mitteretur in ligures: qui eos bello occuparet: se cum inualido exercitu: quoad tutum putaret: progressurum. Hæ litteræ consules raptim confecto delectu maturius: quam constituerant: exire in prouincias coegerunt: ea mente ut uterque consulum hostem in suam prouinciam continerent: ut neque coniungi: neque conferre in unum uires paterentur. Plurimum in eam rem adiuuit opinio Annibalis: quod & si ea ætate transiturum in Italiam fratrem crediderat: recordando quæ ipse in transitu nunc Rhodani: nunc alpium cum hominibus: locisque pugnando per quinque menses exhausisset: haudquaquam tam facilem: maturumque transitum expectabat. Ea tardius mouendi ex hybernis causa fuit. Cæterum Asdrubali & sua: & aliorum spe omnia celeriora & expeditiora fuere. Non enim receperunt modo aruerni eum: deincepsque alia gallicæ atque alpinæ gentes: sed etiam secutæ sunt ad bellum: & cum per munita plæraque transitu fratris: quæ antea inuia fuerant: ducebat: tum etiam duodecim annorum consuetudine: per uis alpibus factis: inter mitiora iam hominum transibant ingenia. Inusitati namque antea alienigenis: nec uidere ipsi aduenam in sua terra assueti omni generi humano infociales erant: & primo ignari: quo penus pergeret: suas rupes: suaque castella: & pecorum hominumque prædam peti crediderant. Fama deinde punici belli: quo duodecimum annum Italia urebatur: satis edocuerat uiam tantum Alpium esse. Duas præualidas urbes magno inter se maris: terrarumque spatio discretas: de imperio & opibus certare. Hæ causæ aperuerat alpes Asdrubali. Cæterum quod celeritate itineris profectum erat: id mora ad Placētiam: dum frustra obsidet magis: quam oppugnat: corruptit. Crediderat campestris oppidi facilem expugnationem esse: & nobilitas coloniæ iduxerat eum magnum se excidio eius urbis terrorem cæteris ratum iniecturum. Non ipsum solum ea oppugnatio impediit: sed Annibalem post famam transitus eius tanto spe sua celeriore iam mouentem ex hybernis continuerat. Quippe reputatam non solum: quam lenta urbium oppugnatio esset: sed etiam quæ ipse frustra eadem illam coloniā ab Trebia uictor regressus temptasset. Cōsules diuersis itineribus

Iugario
uicusDe sena
gallica
intelligat
oportetAsdrubal alpes
celerius
Annibale
superatMetus
ciuitatis

TERTIAE DECADIS

Hostiū
cades

Ro. cō-
sulis
strata-
gema

Cades
poc.

Att. poc
nog. cae
dem

bus profecti ab urbe uelut in duo pariter bella distenderāt curas hoīum simul recordātium: quās pri-
mus aduētus Annibalis itulisset Italiae clades: simul cum illa angeret cura quos tam propitios urbi at-
que imperio fore deos: ut eodem tempore utrobique respu. prospere gereretur: aduersa secundis pefando
rem ad id tempus extractam esse. Cum in Italia ad Thrasymenum & Cannas precipitasset romana resp.
Prospera bella in Hispania prolapsam eā erexisse. Postea cū in Hispania alia super aliam clades duobus
egregiis ducibus amissis: duos exercitus ex parte deleisset: multa secunda in Italia: Siciliaque gesta: quassa-
tam rempu. excepisse. Et ipsum iteruallum loci: quod in ultimis terrarum oris alterum gereretur bel-
lum: spatium dedisse ad respirandum. Nunc duo bella in Italia: accepta: duos celeberrimi nominis du-
ces circumstare urbem Romam: & unum in locum totam periculi molem omne onus incubuisse: qui
eorum prior uicisset: intra paucos dies castra cum altero iuncturum. Terrebat & proximus ānus lugu-
bris duorum consulum funeribus. His anxii curis homines digredientes in prouincias consules profe-
cuti sunt. Memoriae proditum est: plenum adhuc ira in ciues. M. Liuium ab bellū proficiscētem: mo-
nenti. Qu. Fabio ne prius: quam genus hostium nosset: temere manum consereret: respōdisse: ubi pri-
mum hostium agmen conspexisset pugnaturum. Cum quaereretur quae causa esset festinandi: Aut ex
hoste egregiam gloriam inquit: aut ex ciuibus uictis gaudium meritum certe & si non honestum: ca-
piam. Priusquam Claudius cōsul in prouinciam perueniret: per extremum finem agri Iarinatis ducen-
tem in salentinos exercitum Annibalem cum expeditis cohortibus adortus. C. Hostilius Tubulus in
composito agmine terribilem tumultum intulit. Ad quattuormilia hominum occidit. Nouem signa
militaria cepit. Mouerat ex hybernis ad famam hostis. Qu. Fabius: qui per urbes agri salentini castra
disposita habebat. Itaque ne cum duobus exercitibus simul confligeret Annibal: nocte castra ex agro ta-
rentino mouit. atque in brutios concessit. Claudius in salentinos agmen cōuertit. Hostilius Capuam pe-
rens: obuius ad Venusiam fit consuli Claudio. Ibi ex utroque exercitu electa peditum quadraginta millia:
duo millia & quingēti equites: quibus cōsul aduersus Annibalem rem gereret: reliquas copias Hosti-
lius Capuam ducere iussus: ut. Qu. Fuluius pro cōsuli traderet: Annibal undique cōtracto exercitu quem
in hybernis aut in praesidiis agri brutii habuerat: in lucanos ad Grumētum uenit spe recipiēdi oppida:
quae p metū ad romanos defecissent: eodem a Venusia cōsul romāus: exploratis itineribus: cōtēdit: &
mille fere & quingētos passus castra ab hoste locat. Grumēti mōenibus ppe iūctū uidebat pēnoꝝ uallū
quingēti passus itererāt castra punica ac romana. Interiacebat campus: colles iminebāt nudi sinistro late-
ri Carthaginēsiū: dextero romanorū: neutri suspecti: quod nihil siluā. neque ad insidias latebrarū habe-
bāt. In medio cāpo ab statiōibus pcurfantes: certamina haud satis digna dictu ferebāt. Id modo roma-
num quaerere apparebat: ne abire hostē patere. Annibal ide euadere cupiēs: totis uiribus in aciem descē-
debat. Tum cōsul ingenio hostis usus: quo mīus in tam aptis collibus timeri insidiarū poterāt: quicque cohor-
tibus additis quicque māipulis: nocte iugum superare: & in aduersi uallibus cōsiderē iubet: exurgēdi tem-
pus ex insidiis: & aggredi hostem. T. Claudium Asellum tribunum militum: & P. Claudium praefe-
ctum socium edocet: quos cum iis mittebat. Ipse luce prima copias omnes peditum equitumque in acie
eduxit. Paulopost & ab Annibale signum pugnae ppositum ē: clamorque in castris ad arma discurrentiū
est sublatus: inde eques pedesque certatim portis ruere: ac palati per campum properare ad hostes. Quos
ubi effusos consul uidet: tribuno militum tertiae legionis. C. Arunculeio imperat: ut equites legionis:
quanto maximo impetu posset: in hostem emittat. Ita pecorum modo incōpositos toto passim se cāpo
fudisse: ut sterni obtinerique: priusquam instruantur: possint. Nondum Annibal e castris exierat: cum pu-
gnantium clamorem audiuit. Itaque excitus tumultu raptim ad hostem copias agit. Iam primos occu-
pauerat equites terror: peditum etiam prima legio: & dextera ala praesum inibant. Incompositi hostes
ut quengue aut pediti: aut equiti casus obtulit: ita cōscerunt manus. Crescit pugna subsidiis: & procur-
rentium ad certamen numero augetur: pugnantescque: quod nisi in uetere exercitu: & duci ueteri haud
facile est: inter tumultum ac terrorem instruxisset Annibal: ni cohortium: ac manibulorum decurren-
tium per colles clamor ab tergo auditus: metum: ne includerentur a castris: iniiecisset. Inde pauor incu-
sus: & fuga passim fieri coepta est: minorque caedes fuit: quia propinquitas castrorum breuiorem fugam
perculsis fecit: equites enim in tergo inhaerabant. In transuersa latera inuaserant cohortes secundis col-
libus uia nuda: ac facilis decurretes: tamen supra octomillia hominum occisa: supra septingentos capti:
signa militaria nouem adempta. Elephanti etiam: quorum nullus usus in repentina ac tumultuaria
pugna fuit quattuor occisi: duo capti: & circa romanorū sociorumque ductores ceciderunt. Postero die poe-
nus quieuit. Romanus in aciem copiis ductis: posteaquam neminem signa contra efferre uidit: spolia
legicæforū hostium: & suorum corpora collata in unum sepeliri iussit inde insequentibus continuis
diebus aliquot ita institit portis ut prope inferre signa uideretur donec Annibal tertia uigilia crebris
ignibus tabernaculisque: quae pars castrorum ad hostes uergebat: & numidis paucis: qui in uallo portisque
se ostenderent: relictis: profectus Appuliā petere itendit. Vbi illuxit successit uallo romana acies: & nu-
midæ excōposito paulisper se in portis atque uallo ostentauere: frustratimque aliquādiu hostes citatis equis
agmen suorum assequuntur. Consul ubi silentium in castris: & ne paucos quidem: qui prima luce ob-
ambulauerant: parte ulla cernebat: duobus equitibus speculatum in castra praemissis: posteaquam tuta
omnia satis esse exploratum est: inferri signa iussit. Tatumque ibi moratus: dum milites ad predā discur-
rerent receptui deinde cecinit: multoque ante noctem copias reduxit. Postero die prima luce profectus
magnis itineribus famam: & uestigia agminis sequēs haud procul Venusia hostem assegitur. Ibi quoque

tumultuaria pugna fuit: supra uiginti millia pœnorum cæsa. Inde nocturnis montanisq; itineribus pœnus: ne locum pugnandi daret. Metapontum petiit. Hanno inde (is enim præsidio eius loci præfuerat) in brutios cum paucis ad exercitum nouum comparandum missus Annibal copiis eius ad suas additis Venusiam retro: quibus uenerat itineribus: petit: atq; inde Cånusium procedit. Nunquam Nero uestigiis hostis abstiterat: & Qu. Fuluium: cum Metapontū ipse proficisceretur: in lucanos ne regio ea sine præsidio esset: accersierat. Inde hæc ab Asdrubale: posteaquam a Placētiae obsidione abcessit: quattuor galli equites: duo numidæ cum litteris ad Annibalem missi cum per medium hostem totam ferme longitudinem Italiae emensi essent: dum Metapontum cedentem Annibalem sequuntur: incertis itineribus Tarentum delati a uagis per agros populatoribus romanis ad Qu. Claudium proprætore ducuntur. Eum primo incertis implicantes responsis: ut metus tormetorum admotus fateri uera coegit: edocuerunt litteras se ab Asdrubale ad Annibalem ferre. Cum iis litteris: sicut erant: signatis. L. Virginiio tribuno militum ducendi ad Claudium consulem traduntur. Duæ simul turmae samnitum præsidii causa missæ. Qui ubi ad consulem peruenerunt: litteræq; lectæ per interpretem sunt: & ex captiuis percunctatio facta. Tum Claudius non id tempus esse reip. ratus: quo consiliis ordinariis prouiciæ suæ quisq; finibus præ exercitus suos cum hoste destinato a senatu bellum gereret audendum ad nouandum aliquid improuisum inopinatumq;: quod cœptum non minorem apud ciues: quam hostes terrorem faceret: perpetratum in magnam læticiam ex magno metu uerteret litteris Asdrubalis Romam ad senatum missis: simul: & ipsos patres conscriptos quid pararet: edocet: ut cum in Umbria occursum se Asdrubal fratri scribat: legionem a Capua Romam accersant: delectum Romæ habeant exercitum urbanum ac Narniam hosti opponant. Hæc senatui scripta præmissi inde per agrum Iarinatæ marrucinum ferentinum: præpucianum: qua ducturus exercitū erat: ut omnes ex agris urbibusq; cōmeatus patos militi ad uescendum in uiam deferreret: equos iumenta q; alia producerent ut uehiculorū fessis copia esset ipse de toto exercitu ciuium sociorūq;: quod roboris erat: delegit sex millia peditum: & mille equites. Pronunciat occupare se in lucanis proximā urbē: puniūq; i ea præsidium uelle: ut ad iter parati oēs eēt. Profectus nocte flexit i Picenum: & consul quidē: quātis maximis itineribus poterat: ad collegā ducebat: relicto. Q. Tatio legato: qui castris præesset Romæ nō minus terroris ac tumultus erat: quā fuerat biennio ante cū castra punica obiecta romanis mœnibus: portisq; fuerant: neq; satis constabat aīs: tā audax iter consulis laudarent: uituperarent ne: apparebat: quo nihil iniquius est: ex euentu famā habiturum. Castra prope Annibalem hostem relicta: sine duce cū exercitu: cui detractū foret: oēs: qd' roboris qd' floris fuerat: & cōsulem i lucanos ostēdisse iter: cum Picenū & Galliam peteret castra relinquētem nulla alia re tutiora: q̄ errore hostis qui ducem idē: atq; exercitus partē abesset ignoraret. Quid futurū: si id palā fiat: & aut i sequi Neronem cum sexmillibus armatorū profectū Annibal toto exercitu uelit: aut castra iuadere prædæ relicta sine uiribus: sine imperio: sine auspicio. Veteres eius belli clades: duo consules proximo anno interfecti terrebat: & ea omnia accidisse: cum unus imperator unus exercitus hostium in Italia esset. Nunc duo punica bella facta duos ingentes exercitus: duos prope Annibales in Italia esse. Quippe & Asdrubalem patre eodem Amilcare genitum: æque impigrum ducem per tot in Hispania annos romano exercitatum bello: gemina uictoriā insignem duobus ducibus cum clarissimis exercitibus deletis. Nam itineris quidem celeritate ex Hispania concitatis ad arma gallicis gentibus: multo magis quam Annibalem ipsum gloriari posse. Quippe in iis locis hūc coegisse exercitum: quibus ille maiorem partem militum fame ac frigore: quæ miserrima mortis genera sunt amisisset. Adiciēbant etiam periti rerum Hispania: haud cum ignoto eo duce. C. Neronem congressurum: sed quem in saltu impedito deprehensus foret: haud secus: quam puerum conscribendis fallacibus cōditionibus pacis frustratus elusisset. Omnia maiora etiam uero præsidia hostium minora sua metu interprete: semper in deteriora inclinato ducebant. Nero posteaquam iam tantum interualli ab hoste fecerat: ut detegi consilium satis tutum esset: paucis milites alloquitur. Negat ullius cōsiliū imperatoris in speciem audacius: re ipsa tutius fuisse: quā suum: ad certam eos se uictoriā ducere. Quippe ad quod bellum collega: nō antequā ad facietatem ipsius peditum atq; equitum datæ ab senatu copię fuissent: maiores instructioresq;: quā si aduersus ipsum Annibalem iret: profectus sit: eos ipsos: quantūcunq; uirtus momentum addiderit: rem omnem inclinatuos: auditum modo in acie. Nam ne ante audiretur daturum operam alterum consulem: & alterum exercitum aduenisse: haud dubiam uictoriā facturum: famā belli conficere: & parua momēta in spem metūq; impellere animos. Gloriæ quidem ex re bene gesta partem: fructum prope omnē ipsos laturos. Semper quod postremū adiectū sit: id re totam uideri traxisse. Cernere ipsos quo concursū: qua admiratione: quo fauore hominū iter suum celebratur. Et Hercule per instructa oīa ordinibus uirorum: mulierūq; undiq; ex agris effusorū inter uota: & preces: & laudes ibant. Illos præsidia reipu. uindices urbis Romæ imperiūq; appellabant: in illorum armis: dextrisq; suam: & liberorum suorū salutem ac libertatē repositā esse: deos deasq; præcabantur: ut illis faustū iter: felixq; pugna: matura ex hostibus uictoria esset: & dānarentur ipsi uotoq;: quæ pro iis suscepissent: ut quē admodū ipsi nūc solliciti prosequerentur eos: ita paucos post dies læti ouantibus uictoria obuiā irent. Inuitare inde pro se quisq; & offerre: & fatigare precibus: ut quæ ipsis: iumentisq; usui essent: ab se potissimū sumerent: benigne oīa cumulata dare. Modestia certare milites: nequid ultra usum necessarium sumerēt. Nihil morari: nec ab signis subsistere: cybū capiētes: diē ac noctem ire: uix quod satis ad naturale desyderium corporum esset: quieti dare. Et ad collegam promissi erant: qui

Claudii
cōsulis
cōsiliū

Ancipites
metrui
lofa
ciuiū
curæ

nunciarent aduentum: percunctarenturque clam an palam interdum an noctu uentre sese uellet: iisdem
 Tacitus an aliis confidere castris. Nocte clam ingredi melius uisum est. Tessara per castra a L. Livio consule data
 Nerōis erat: ut tribunus tribunum centurio centurionem: eques equitem: pedes peditem acciperet. Neque enim
 accessus dilatari castra opus esse: ne hostis aduentum alterius consulis sentiret & coartatio plurimum in angusto
 i castra tendentium facilis futura erat: quod claudianus exercitus nihil fere praeter arma secum in expeditione
 tulerat. Caeterum in ipso itinere auctum uoluntariis agmen erat offerentibus sese ultro: & ueteribus
 militibus perfunctis iam militia: & iuuenibus: quos certatim nomina dantes: si quorum corporis species
 roburque uirium aptum militiae uidebatur: conscripserat. Ad Senam castra alterius consulis erant. Quin
 gentos inde ferme passus Asdrubal aberat. Itaque cum iam appropinquaret tectus montibus substitit
 Nero: ne ante noctem castra ingrederetur. Silentio ingressi: a suis uiquisque ordinis hominibus in tentoria
 adducti: cum summa omnium laetitia hospitaliter excipiuntur. Postero die concilium habitum: cui &
 L. Portius Licinius praetor affuit. Castra iuncta consulum castris habebat: & ante aduentum eorum
 per loca alta ducendo exercitum: cum modo insideret angustos saltus: ut transitum clauderet modo ab
 latere aut tergo carperet agmen ludificatus hostem omnibus artibus belli fuerat. Is tum in concilio ade
 rat. Multorum eo inclinabant sententiae: ut dum fessum uia ac uigiliis reficerent militem. Nero simul
 & ad noscendum hostem paucos sibi sumeret dies: tempus pugnae differretur Nero non suadere modo
 sed summa ope orare institit: ne consilium suum: quod tutum celeritas fecisset temerarium morando
 faceret errore: qui non diuturnus futurus est: uelut torpente Annibalem: nec castra sua sine duce relicta
 aggredi: nec ad sequendum iter intendisse: antequam se moueat: deleri exercitum Asdrubalis posse: re
 direque in Apuliam: qui prolatando hosti spatium det: eum & illa castra perdere Annibali: & a perire in Gallia
 iter: ut per otium: ubi uelit. Asdrubali coniungatur. Extemplo signum datum: & exeundum in aciem
 abutendumque errore hostium absentium praesentiumque: dum neque illi sciant cum paucioribus:
 nec hi cum pluribus & ualidioribus rem esse. Consilio dimisso: signum pugnae proponitur confestimque
 in aciem procedunt. Iam hostes ante castra instructi stabant. Moram pugnae attulit: quod Asdrubal
 prouectus ante signa cum paucis equitibus scuta uetera hostium notauit: quae ante non uiderat & stri
 giosiores equos: multitudo quoque maior solita uisa est. Suspiciatus id: quod erat: receptui propere cecidit
 nit: ac misit ad flumen: unde aquabantur: ubi & excipi aliqui possent: & notari oculis: si qui forte adu
 stioris coloris: ut ex recenti uia essent: simul circumuehi castra: iubet: specularique: num auctum aliqua
 parte sit uallum. Et ut attendant: semel bis ne signum canant in castris. Ea cum ordine omnia relata
 essent: castra nihil aucta: errorem faciebant: bina erant: sicut ante aduentum consulis alterius fuerant:
 una L. Livii: altera. L. Portii: neutris quicquam: quo latius tenderetur ad munimenta adiectum. Illud uete
 rem ducem: assuetumque romano hosti mouit: quod semel in praetoriis castris signum: bis in consu
 laribus referebant cecinisse: duos profecto consules esse: & quonammodo alter ab Annibale abcessisset
 cura angebat: minime: id quod erat suspirari poterat: tantae rei frustratione Annibalem elusum: &
 ubi dux: ubi exercitus esset: cum quo castra collata haberet: ignorare: profecto haud mediocri clade ab
 sterritum: insequi non ausum: magnopere uereri: ne perditis rebus serum ipse auxilium uenisset: roma
 nisque eadem iam fortuna in Italia: quae in Hispania est. Interdum litteras suas ad eum non peruenisse: cre
 dere: interceptisque iis consulem ad sese opprimendum accelerasse. His anxius curis: extinctis ignibus: ui
 gilia prima dato signo: ut taciti uasa colligerent: signa efferri iussit. In trepidatione: & nocturno tumultu
 duces parum intenti iter asseruare: alter inde ante animo latebris subsedit: alter per
 uada nota Metaurum flumen tranauit. Ita desertum a ducibus agmen primo per agros palatur: fessique alii
 quot somno: ac uigiliis sternunt corpora passim: atque in frequentia relinquunt signa Asdrubal dum lux uiam
 iam ostenderet: ripa fluminis signa ferri iubet: & per tortuosi annis sinus: flexusque cum errore uolens haud
 multum processisset: ubi prima lux transitum opportunum ostendisset: transiturus erat: sed cum quantum a
 mari abscedebat: tanto altioribus coercentibus amnem ripis non inueniret uada: diem terendo spatium
 dedit ad insequendum sese hosti. Nero primum cum omni equitatu aduenit. L. Portius deinde assecutus cum
 leui armatura. Qui cum fessum agmen carparent ab omni parte: incursarentque: & iam omissio itinere:
 quod fugae simile erat: castrametari poenus in tumultu super fluminis ripam uellet: aduenit Livius per
 ditum omnibus copiis non itineri modo: sed ad conferendum extemplo praedium instructis armatisque. Sed ubi
 omnes copias coniunxerunt: directaque acies est. Claudius dextero in cornu. Livius ab sinistro pugnam instruit:
 media acies praetori tuenda datur. Asdrubal omissa munitioe castrorum: posteaquam pugnandum uidit: in
 praedia acie ante signa elephantos collocat: circa eos leuo in cornu aduersus Claudium gallos opponit: haud
 tantum eis fides: quantum ab hoste timeri eos credebatur. Ipse dextrum cornu aduersus M. Livium sibi atque Hispani
 nis: & ubi maxime in uetere milite spem habebat: sumpsit. Ligures in medio post elephantos positi: sed longior
 quam latior acies erat. Gallos praeminens collis tegebat. Ea frons: quam hispani tenebant: cum sinistro romano
 rum cornu concurrat: dextra omnes acies extra praedium eminens cessabat: collis oppositus arcebat: ne aut a fronte
 te: aut a latere aggrediretur. Inter Livium Asdrubalemque iugens contractum certamen erat: atrox caedes utriusque
 aedebatur: ibi duces ambo: ibi pars maior peditum equitumque romanorum: ibi hispani uetus miles peritusque ro
 manae pugnae & ligures dux in armis genus eodem uersi elephantum: qui primo impetu turbauerat ante
 signanos: & signa mouerat loco. Deinde crescente certamine & clamore impotentes iam regi iter duas acies
 uersari: uelut incerti quoque essent: haud dissimiliter nauibus sine gubernaculo uagis. Claudius quid ergo
 praecipiti cursu tam longum iter emensum sumus: clamitas militibus: cum in aduersum collam frustra si

Phon
 211
 211

Anceps
 Asdrubalis
 cura

Consilium
 Asdrubalis
 in
 instraenda
 acie

Claudii
 consilium
 in
 submo
 uenda
 hostium
 acie